

Beregnet til
Integrerings- og mangfoldsdirektoratet

Dokumenttype
Rapport

Dato
August 2020

Informasjonsinnhenting for Livshendelsen Ny i Norge

RAMBOLL

Halogen

INNHALDSFORTEGNELSE

1. Innledning	2
2. Metoder og data	4
3. Overordnede utfordringer og muligheter	7
4. Overføringsflyktning	10
5. Voksen asylsøker	21
6. Enslig mindreårig asylsøker	35
7. Barn i familie	46
8. Familieinnvandrere	59
9. Arbeidssøker	69

1. INNLEDNING

Rambøll Management Consulting har i samarbeid med Halogen gjennomført prosjektet *Informasjonsinnhenting for Livshendelsen Ny i Norge* på oppdrag for Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi).

Prosjektets leveranser inngår som ett av flere kunnskapsgrunnlag i arbeidet med livshendelsen «Ny i Norge». Formålet med arbeidet er å identifisere hvilke behov som må ivaretas for å skape sammenhengende og brukervennlige tjenester.

Brukernes egne erfaringer og opplevelser er satt i sentrum for informasjonsinnhenting og utarbeidelsen av brukerreisene. Vi har innhentet informasjon om hvordan brukerne selv opplever det å være ny i Norge. Basert på brukernes egne erfaringer og opplevelser har vi konstruert brukerreiser som illustrer deres opplevelser av reisen fra de bestemmer seg for å reise eller bosette seg i landet, og frem til de lever et hverdagsliv i Norge.

Brukerreisene og rapporten i sin helhet identifiserer utfordringer knyttet til sammenhengende tjenester, hvilke tilbud brukerne faktisk opplever å motta, og hvilke aktører som er sentrale i kvalifiseringsprosessen.

1.1 BAKGRUNN FOR PROSJEKTET

Regjeringen la våren 2019 frem digitaliseringsstrategien *En digital offentlig sektor 2019 – 2025*, der sju livshendelser hvor det skal utvikles sammenhengende tjenester pekes ut. Hovedmålet i Regjeringens digitaliseringsstrategi er «enklere hverdag for innbyggere og næringsliv», og IMDis oppdrag 2020-011 Livshendelsen Ny i Norge bygger på at «brukeren skal settes i sentrum gjennom utvikling av mer sammenhengende tjenester basert på viktige livshendelser». Målet med arbeidet med livshendelsen er å skape sammenhengende tjenester for personer som kommer som nye til Norge, og skal på lang sikt bidra til å nå integrerings- og samfunns målsetningene om varig tilknytning til arbeidslivet og deltakelse i samfunnsliv. Brukerne skal få enkel tilgang til sine data, relevant informasjon og hjelp. Arbeidet vil være ett av bidragene til bedre samordning på integreringsfeltet.¹

Livshendelsen «Ny i Norge» berører mange sektorer, blant annet kunnskap, justis, arbeid og velferd, finans, helse og omsorg, kultur, barn og familie på flere forvaltningsnivåer. Dette innebærer at mange offentlige aktører er involvert i utviklingen av sammenhengende tjenester med brukeren i sentrum.

En livshendelse kan være vanskelig å avgrense i tid. Det kan være ulike forståelser av når man starter å være ny, og når man slutter å være ny i Norge. Startpunkt og slutt punkt vil være noe ulikt for de ulike målgruppene. I dette oppdraget har vi sett det som hensiktsmessig å ta utgangspunkt i avgrensningene som er gjort for de ulike målgruppene i IMDis brukerreiser 1.0.

1.2 MÅLGRUPPER OG FOKUSOMRÅDER

I datainnsamling og utforming av brukerreiser har vi satt søkelys på IMDis definerte informasjonsbehov. Informasjonsbehovet er gjengitt i boksen under.

¹ Kommunal- og moderniseringsdepartementet. *En digital offentlig sektor. Digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019-2025*. Hentet fra: <<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/en-digital-offentlig-sektor/id2653874/>>

Figur 1-1 IMDis informasjonsbehov

- Brukernes opplevelser av kontakt med de offentlige tjenestene under hele reisen
- Brukernes opplevelser av forutsigbarhet gjennom hele reisen, hvor behovet oppleves størst, og om behovet dekkes
- Brukernes møter med systemet, myndigheter og aktører
- Brukernes opplevelse av informasjonen de mottar, deriblant behov, svar, format og forståelighet
- Brukernes opplevelser av informasjonsflyt, og om informasjonen de gir blir brukt senere i prosessen
- Brukernes forståelse av informasjonen de får, og hvordan den og den man selv fremskaffer stemmer med senere erfaringer
- Brukernes egne innhenting av informasjon om Norge i hele prosessen deriblant bruk av kilder, kanaler og tidspunkt for innhenting
- Hvor godt prosessene, møtene og informasjonen fungerer for brukeren, og hvor og hvordan det bør forbedres
- Beskrivelser av særlige behov i hver av delene i reisen, og hvordan slike behov blir møtt

Personer som kommer som nye til Norge utgjør en svært heterogen gruppe. Bakgrunnen for at man kommer til Norge varierer stort. I oppdraget skiller vi mellom overføringsflyktninger, voksne asylsøkere, enslige mindreårige asylsøkere, barn i familie, familieinnvandrere og arbeidssøkere. I tillegg er det store variasjoner mellom individene innad i hver målgruppe, både med hensyn til alder, kjønn, språk, skolebakgrunn/utdanning, arbeidserfaringer, helsesituasjon, landbakgrunn og etnisitet. Boksen under oppsummerer forskjellene mellom målgruppene i oppdraget:

Figur 1-2 Målgrupper

- **Overføringsflyktning:** blir bosatt i en kommune i Norge direkte fra flyktningleir eller andre boforhold i uttakslandet
- **Voksen asylsøker:** er over 18 år når hun/han søker om beskyttelse i Norge eller melder seg for norsk politi
- **Enslig mindreårig asylsøker:** er under 18 år når hun/han søker beskyttelse i Norge eller melder seg for norsk politi, og kommer til Norge uten foreldre eller andre omsorgspersoner
- **Barn i familie:** er under 18 år når hun/han søker beskyttelse i Norge eller melder seg til norsk politi, og kommer til Norge sammen med foreldre eller andre omsorgspersoner
- **Familieinnvandrere:** kommer til Norge som følge av at et familiemedlem bor i Norge, og får innvilget familiegjengeforening
- **Arbeidssøker:** ønsker å tre inn i arbeidsmarkedet for første gang eller har mistet jobben og søker ny jobb. Både tidligere flyktninger, EU/EØS-borgere og personer utenfor EU/EØS inngår i denne målgruppen

Innad i hver målgruppe vil det også være store forskjeller i opplevelser og erfaringer. Brukerreisene som er utviklet for hver av målgruppene representerer en typisk reise, samt viser avvik der dette er særlig fremtredende. Variasjonene beskrives og utdypes også i rapporten.

2. METODER OG DATA

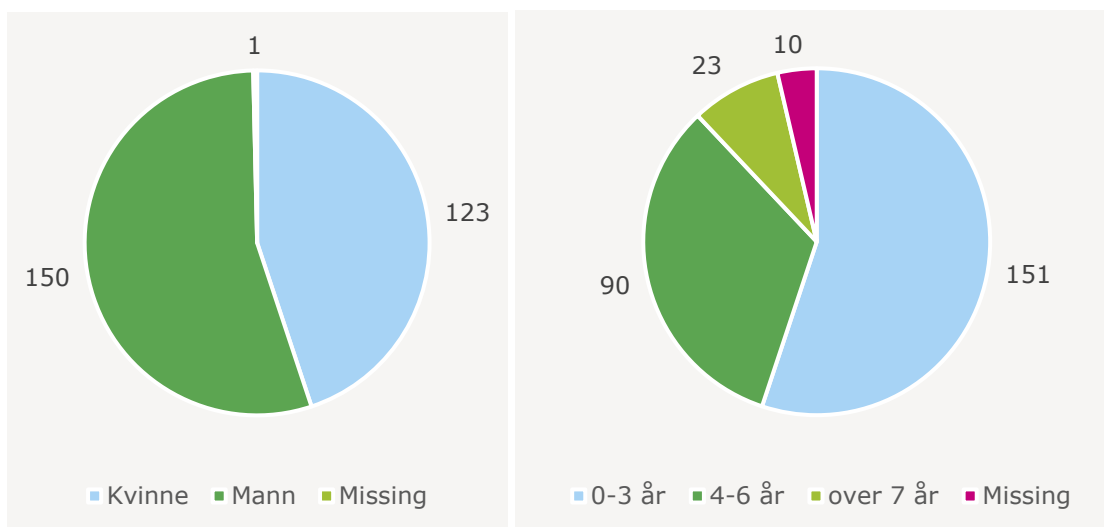
Denne rapporten er basert på kvalitative brukerintervjuer med totalt 274 personer som har opplevd å flytte til Norge fra et annet land.

I tabellen under vises totalt antall gjennomførte intervjuer for hver av målgruppene.

Målgruppe	Totalt antall
Overføringsflyktning	49
Voksen asylsøker	50
Enslig mindreårig asylsøker	43
Barn i familie	36
Familieinnvandrere	50
Arbeidssøker	46
Totalt	274

Av de totalt 274 informantene er om lag 55 prosent menn og 45 prosent kvinner. Totalt sett har over halvparten av informantene bodd i Norge fra 0-3 år, mens de resterende informantene har bodd i Norge i 4 år eller mer. Enkelte informanter har ikke ønsket å dele informasjon om kjønn og botid og det er derfor ikke registrert for alle (registrert som «Missing» i figurene).

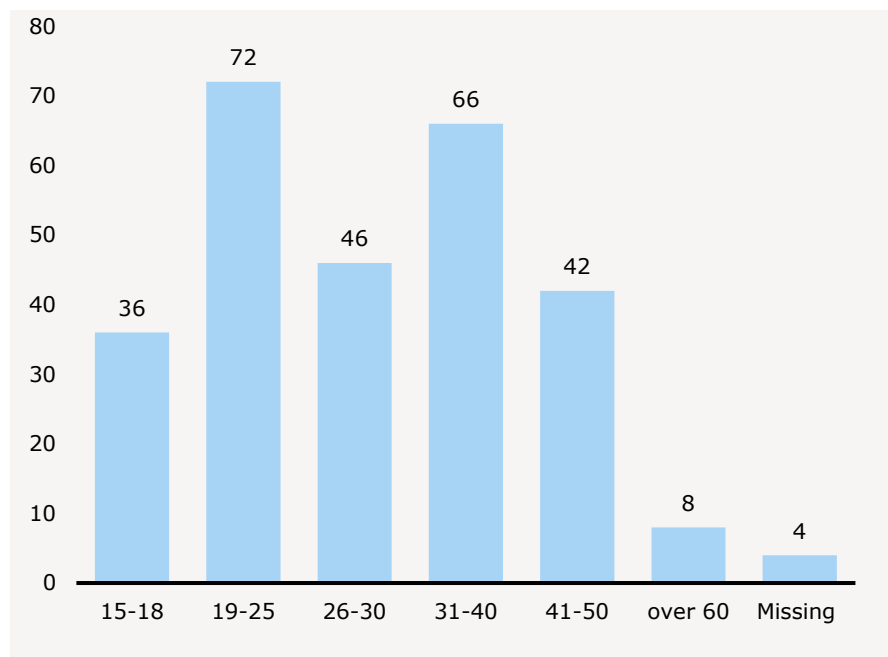
Fordeling på kjønn og botid

Informantene bor over hele Norge, og alle fylker er representert. Det er en overvekt av informanter fra Trøndelag, Vestland, Oslo og Viken.

Samtidig er aldersfordelingen blant informantene relativt jevnt fordelt fra 19-50 år. Det er noe færre informanter under 19 år og over 50 år.

Fordeling på alder

2.1 REKRUTTERING

For å rekruttere informanter ble det iverksatt flere ulike strategier. Noen informanter ble rekruttert direkte gjennom lister fra IMDi, andre ble rekruttert gjennom kommuner og organisasjoner. For å ivareta GDPR-regelverk og datasikkerhet ble alle informanter rekruttert gjennom et nettskjema i SurveyXact. Dette sikret informert samtykke ved at informantene selv valgte om de ville delta på intervju eller ikke. Videre fylte informanten inn informasjon om seg selv, forslag til dato for når intervjuet skulle gjennomføres, og opplysninger om hvilke språk man ønsket intervjuet gjennomført på.

2.2 GJENNOMFØRING AV INTERVJUER OG ANALYSER

Flertallet av intervjuene ble gjennomført over telefon, mens enkelte ble gjennomført på video eller ansikt-til-ansikt. Om lag 50 prosent av intervjuene ble gjennomført med bruk av tolk etter informantens eget ønske. I disse intervjuene var bruk av tolk avgjørende for å sikre at informanten både forsto spørsmålene, samtidig som de fikk mulighet til å uttrykke seg på best mulig måte. Bruk av tolk var i disse tilfellene også nødvendig for å sikre at deltakerne ga et fritt og informert samtykke til å delta i undersøkelsen. Intervjuer som ble gjennomført på norsk eller engelsk varte i ca. 1,5 timer mens intervjuer med bruk av tolk varte i ca. 2 timer. Det ble skrevet intervjureferater fra hvert intervju. Referatene ble renskrevet etter hvert intervju før bruk i analysearbeidet. For å gjennomføre analyser på en helhetlig og systematisk måte brukte vi NVivo for å systematisere og analysere alt datamaterialet. Dette er kombinert med visuelle analyser og utarbeidelse av brukerreiser.

2.3 GJENNOMFØRING AV ANALYSESEMINAR

I etterkant av datainnsamlingen ble det arrangert et analyseseminar med deltakere fra IMDi og samarbeidspartnere. På seminaret fikk deltakerne presentert funn fra innsiktsarbeidet, og anledning til å drøfte utfordringer og muligheter som er blitt identifisert fra et brukerperspektiv. Nærmere informasjon om seminaret og viktige innspill som kom frem i diskusjonene er beskrevet i et eget vedlegg til rapporten.

2.4 ETISKE HENSYN

Det er spesielle etiske hensyn som må ivaretas når sårbare personer skal delta i forsknings- eller utredningsoppdrag. Det er viktig at deltakerne får god informasjon i forkant av deltakelsen, slik at de kan gi et informert og fritt samtykke til å delta i prosjektet. Vi har derfor utarbeidet informasjonsskriv som redegjør for bakgrunn og formålet med intervjuene, hva deltakelse i prosjektet innebærer og hva som skjer med informasjonen under og etter at undersøkelsen er ferdig. Informasjonsskrivet er oversatt til flere språk for å sikre informert samtykke. I informasjonsskrivet ble det også understreket at deltakelse i undersøkelsen er frivillig og at informanten kan trekke seg når som helst uten å begrunne dette nærmere. Informasjonen ble gjentatt i starten av hvert intervju.

2.5 METODISKE BETRAKTNINGER

En viktig bemerkning om datainnsamlingen i dette oppdraget, er at prosjektet og intervjuene er blitt gjennomført samtidig som koronapandemien har truffet og påvirket det norske samfunnet. Dette har virket inn på gjennomføringen av intervjuene, som i større grad er blitt gjennomført per telefon og video enn det som opprinnelig var planlagt. Selv om et fysisk intervju gir andre muligheter for dialog og kommunikasjon, vurderer vi intervjuene likevel ble gjennomført på en god måte og ga svar på de spørsmålene som ble stilt. Som nevnt bidro også bruk av tolk til at vi fikk gjennomført intervju med personer med ulike språk- og landbakgrunn.

Samtidig er det ikke usannsynlig at situasjonen til de som er blitt intervjuet er blitt påvirket av koronapandemien, og at dette har virket inn på hvordan de har svart på enkelte spørsmål. Eksempelvis har vi fått vite at arbeidssituasjonen og offentlige tilbud til flere informanter er blitt berørt i denne perioden.

Videre har vi gjennom intervjuene et inntrykk av at det varierer hvor godt enkelte informanter kan beskrive hendelser og opplevelser fra fortiden. Dette kan ha sammenheng med at noen opplevelser ligger lengre tilbake i tid, samt at prosessen de har vært gjennom har vært krevende og at derfor kan være vanskelig å skille enkelte hendelser fra hverandre. Vi opplever uansett at de vi har snakket med har vært åpne.

Vi setter stor pris at de som er intervjuet har gitt oss den tilliten som ligger i å dele erfaringer, tanker og følelser om hvordan det har vært å være Ny i Norge. Innsikten vi har fått innsyn i, har vi i denne rapporten forsøkt å forvalte og presentere etter beste evne.

3. OVERORDNEDE UTFORDRINGER OG MULIGHETER

I dette kapittelet oppsummerer vi utfordringer og muligheter som er identifisert på tvers av målgruppene. Til tross for at målgruppene har svært ulike innganger til Norge, årsaker for å komme hit og ulike demografiske kjennetegn, har de til felles å være nye i landet – og det er identifisert noen utfordringer og muligheter som går igjen på tvers av målgruppene. Noen av utfordringene og mulighetene gjelder for et flertall av målgruppene, mens andre gjelder for alle.

3.1 REALITET VS. FORVENTNINGER

Informasjon og forventningene til livet i Norge er ulike, og speiler bakgrunn, erfaring og situasjon i hjemlandet. Flyktningene har forventninger om å komme til et fritt og trygt land, hvor man har like muligheter for utdanning og helsehjelp.

Ut over dette har flyktninger få forventninger til livet i Norge, og vet generelt lite om Norge før de kommer. En utfordring for asylsøkerne spesielt er at de ofte har forventninger om at de raskt kan gjenoppta den utdanningen eller arbeidet de har praktisert i hjemlandet. Mange tror det skal stilles store krav til arbeidsaktivitet, men føler at det snarere stilles krav til opplæring og at det tar lang tid før de oppnår de kompetansene som etterspørres av arbeidsgivere. Når de kommer til Norge blir mange frustrert over søknadsprosessene for godkjenning av utdanning, at de ikke får godkjent utdanningen sin og at det er vanskelig å få seg jobb. Mange opplever derfor at de ikke får nyttiggjort seg av kompetansen de besitter. Mange opplever at deres ambisjoner for fremtidig jobb og karriere i Norge ikke deles av de ansatte i introduksjonsprogrammet. Mange må omskolere seg for å bli kvalifisert til en jobb i Norge. Det er identifisert et behov for å gi informasjon om muligheter for godkjenning av utdanning, jobbmuligheter og karrierevei på sikt på et tidlig stadium.

For familieinnvandrere og arbeidsinnvandrere er situasjonen noe annerledes. Arbeidsinnvandrere har imidlertid bevisst søkt arbeid i Norge, og kommer oftere fra land med høyere levestandard der tilgangen på informasjon om Norge er bedre. Familieinnvandrere har familie i Norge, noe som gjør at de i større grad har tilgang på informasjon, og har derfor også ofte forventninger til hvordan det vil bli å leve i Norge.

Flere arbeidsinnvandrere som har arbeidskontrakt før de kommer til Norge, påpeker at de har blitt overrasket over hvor byråkratisk offentlige systemer og institusjoner er sammenlignet med det de er vant til. Dette gjelder særlig utfordringer knyttet til D-nummer, bankkonto og skatt, samt digitaliseringen av disse og andre prosesser. Ofte er de ulike prosessene avhengig av hverandre, noe som gjør at det stopper opp og tar lang tid. De trekker frem at man får veldig lite oppdatering på prosessene og at ventetiden i seg selv ikke nødvendigvis er problemet, men at man ofte ikke har noen innsikt i hva som skjer eller hvor lenge man må vente.

3.2 BRUDD OG UFORUTSIGBARHET I MOTTAKSSYSTEMET

Utfordringer identifisert i mottakssystemet er basert på intervjuer med voksne asylsøkere, enslige mindreårige asylsøkere og barn i familie. Overføringsflyktninger og familieinnvandrere og er sjeldent eller aldri i mottakssystemet. Arbeidssøkere som kom til Norge som asylsøkere har vært i mottakssystemet, men brukerreisen som arbeidssøker begynner først senere.

Generelt oppleves det første møtet med Norge når asylsøkerne registrer seg hos politiet som positiv, og mange føler en form for trygghet. Den videre asylsøkerprosessen oppleves som belastende, er lang og krevende. Mange er innom ankomstsenter i Råde, flere ulike transittmottak og ordinære mottak før de får innvilget opphold og bosettingskommune. Denne fasen oppleves av mange som uforutsigbar. Asylsøkerne opplever å få lite informasjon om asylprosessen, og hva de kan forvente seg fremover. Bedre oppfølging og informasjon om asylsøkerprosessen vil muliggjøre tiden i mottakssystemet mer forutsigbart.

Hyppig flytting fra mottak til mottak bidrar til stress, i en livsfase hvor man har stort behov for stabilitet. På den ene siden bidrar det til usikkerhet fordi man ikke forstår hvorfor man blir flyttet og hvor lenge de kan forvente seg å bo et sted før de sendes videre. I tillegg gjør flyttingen at man må gjøre seg kjent med nye steder og personer flere ganger. Dette gjelder både voksne og barn i asylprosessen. Siden barn er i en særlig sårbar situasjon, er hyppig flytting spesielt kritisk for dem. De har et særlig stort behov for stabilitet og trygge rammer. Barn har rett på skole i mottak når det er forventet at barnet skal bo lengere enn tre måneder i Norge. Det er derfor særlig viktig å forhindre flytting, for å sikre kontinuitet i barnas skolegang og tilknytning til personer og steder. Barna tilknytter seg omsorgspersoner og venner i mottaket og på skolen, og flytting bidrar til brudd i barnas relasjoner til voksne og andre barn.

Grunnleggende behov, slik som mat og husly, ivaretas i mottakssystemet. Som asylsøker har man imidlertid store behov for omsorg, støtte og å bli sett som menneske, noe som ikke ivaretas på en like god måte. Opplevelsene fra mottakene varierer mye. Særlig beskrives aktivitetsnivået i mottakene ulikt av informantene.

3.3 INFORMASJONSMANGLER

Som beskrevet over ønsker mange bedre informasjon om asylprosessen, stegene man må gjennom, når disse skjer og hva som er status underveis. Det er også mange som etterlyser mer informasjon om det norske systemet, herunder utdanning, arbeidsliv, helse og skatt. Dette gjelder både asylsøkere (i mottaksfasen og etter bosetting) og overføringsflyktninger (i kulturorienteringsprogram i transitland). Manglende forståelse for systemene preger den første tiden som bosatt i norsk kommune. Det gjør bosatte flyktninger spesielt avhengig av enkeltpersoner i kommunen og kan prege deres forståelse av hva som trengs for å oppnå utdanning og arbeid.

I tillegg ser det ut til å være varierende informasjon knyttet til bosettingskommune og bosettingsprosess. Noen opplever å få god oppfølging og informasjon i forbindelse med bosettingsprosessen, mens andre oppgir å få lite informasjon. Dette kan skyldes ulike rutiner på mottak og i bosettingskommuner. I tillegg er det uklart for flyktninger hvilket handlingsrom og muligheter de har for medvirkning i valg av bosettingskommune.

Arbeidsinnvandrere som ikke har arbeidskontrakt før de kommer opplever varierende støtte og informasjon om arbeidssøkerprosessen. Mange synes at de står mer eller mindre helt på egne ben, og synes de får lite støtte fra for eksempel NAV i forbindelse med prosessen. Andre igjen forteller at de har hatt stor nytte av enten NAV, IMDi eller frivillige organisasjoner. Det synes som tilbudet kan variere fra kommune til kommune. I tillegg ser det ut til at bistanden man får kan være personavhengig, og hvem man får som veileder i NAV fremstår som en kritisk faktor for hvordan de opplever oppfølgingen. Flere av arbeidssøkerne som har vært gjennom introduksjonsprogram opplever at de har fått god støtte fra NAV i overgangen fra introduksjonsprogram til arbeid. Det er imidlertid også en del informanter i denne gruppen som kunne ønske at de hadde fått tettere oppfølging i denne overgangen.

Flere arbeidssøkere som har vært i introduksjonsprogram oppgir å ha fått informasjon om norsk arbeidsliv, rettigheter og plikter som følge av deltakelse i introduksjonsprogrammet. Arbeidssøkere som ikke har vært i introduksjonsprogram har lite innsikt i lover og regler i norsk arbeidsliv, og lærer dette først når de får en arbeidsgiver.

3.4 VARIERENDE MULIGHETER FOR ARBEID OG/ELLER UTDANNING

Mange opplever at de blir bosatt i en kommune hvor det ikke finnes relevante muligheter for utdanning eller arbeidsplasser som kan tilby praksisplass og arbeid.

Det er identifisert behov for å sikre rutiner for kompetansekartlegging i mottak og ved samtaler ved uttak av overføringsflyktninger, tydeligere sammenheng mellom kompetansedata og

bosettingskommune, samt tydeligere bruk av kompetansedata i bosettingskommune for å tilpasse kvalifiseringen. Enkelte helsedata kan også brukes til valg av kommune, ettersom kommuner kan ha ulike tilbud og erfaring med å bosette og kvalifisere flyktninger med særlige behov.

Det oppleves som en utfordring for flere at det ikke er mulighet til å få arbeidspraksis som er relevant for tidligere erfaring og kompetanse i introduksjonsprogrammet. Noen stiller spørsmål rundt NAV sitt samarbeid med arbeidsplasser lokalt og er frustrert over at arbeidspraksis sjelden leder til en fast jobb. Arbeidspraksisen beskrives som viktig for å få innsikt og erfaring fra norsk arbeidsliv, samt nettverk og CV.

3.5 INTRODUKSJONSPROGRAM OG UTDANNING

Mange opplever at introduksjonsprogrammet er lærerikt og nyttig, men opplevelsene varierer. Noen informanter opplever at språkopplæringen ikke er delt inn etter nivå, og synes for stor variasjon i språkkunnskapene innad i klassene gir sakte progresjon og lite motivasjon. Andre forteller at klassene er inndelt i nivåer, men at de ikke er plassert i riktig nivå, og at dette forhindrer læring.

Et gjennomgående funn er at det ikke er lett for ungdom eller unge voksne å gå i voksenopplæring. De har sterke ønsker om å gå på skole med jevnaldrende i ungdomsskole eller videregående. Informanter som går i voksenopplæring opplever at nivået på undervisningen er for lav, og at progresjonen i undervisningen går for tregt. Barn og ungdom kan oppleve vanskeligheter i starten med å finne seg til rette i det norske skolesystemet, få venner og forstå språket. Det er et behov for bedre informasjon om hvordan det vil bli å starte på skolen, hvilke forventninger som stilles og elevenes plikter.

3.6 BEHOV FOR OPPFØLGING

Kontaktperson i flyktningtjenesten, NAV eller liknende er et viktig bindeledd for flyktningene. Det er imidlertid ulik oppfatning av hvor god hjelp man får av kontaktpersonen sin, og hjelpen kan være personavhengig. Samtidig er det noe sårbart dersom man opplever utskiftninger av kontaktperson. Det er et stort behov for tolk i møte med det offentlige Norge, og det er et sentralt at informasjon og oppfølging som gis er forståelig.

Enslige mindreårige flyktninger og enkelte barn som kommer sammen med omsorgspersoner har et særlig behov for oppfølging og omsorg i hele asylsøkerprosessen, ofte også etter bosetting. Det er viktig at barn som sliter med posttraumatiske lidelser, søvnproblemer og stress får oppfølging. Oppfølgingen er ikke alltid tilstrekkelig, ikke alle blir fanget opp og virker vilkårlig.

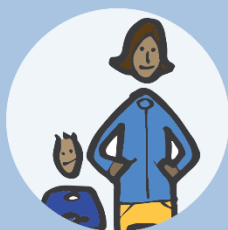
De enslige mindreårige flyktningene har svært ulike opplevelser av oppfølgingen de har fått fra verge/representant. Informanter som har verger som yter støtte omtaler ofte verge som en av de viktigste personene i livet sitt, og er i enkelte livssituasjoner avgjørende for å komme seg gjennom en vanskelig periode.

3.7 KVALITET OG LIKEVERDIGHET

Gjennomgående oppleves det være en del variasjon i hvordan flyktninger og innvandrere opplever tilbud både i det statlige og kommunale apparatet. Dette gjelder blant annet tilbud i mottak, dialog og kontakt med tjenestene, informasjon som mottas, og muligheter for meningsfullt og relevant arbeid i kommunene.

OVERFØRINGSFLYKTNING

Personer som er 'Ny i Norge' som:

Overføringsflyktning

Kjennetegn

Overføringsflyktninger er som regel registrert som flyktning hos UNHCR og bor ofte i flyktningleir lenge før ankomst til Norge. Noen har helseutfordringer og har bodd noe kortere i leir før ankomst. Overføringsflyktninger kan verken returnere til hjemlandet sitt eller få en varig løsning for å integreres i landet de oppholder seg i (transittland). Overføringsflyktninger velger ikke å bli bosatt i akkurat Norge selv, men norske myndigheter gjør

uttak av flyktninger som passer med norske kriterier og prioriteringer for uttak av kvoteflyktninger.

Innsikten er basert på totalt 49 intervjuer med overføringsflyktninger fra en rekke ulike land, som Syria, Kongo, Irak, Iran, Eritrea, Somalia, m.fl. Disse personene har bodd i transittland som Libanon, Libya, Jordan, Tyrkia, Uganda og Malta før de har blitt overført til Norge. De aller fleste informantene i målgruppen har bodd i Norge i 0-3 år på intervjudtidspunktet, mens noen også har bodd i Norge i 4-7 år. Det er omtrent like mange kvinner og menn i utvalget, men noe flere menn enn kvinner. Flertallet av informantene er mellom 35 og 40 år.

Særskilte behov og forutsetninger

Tilpasset informasjon før ankomst: Mer tilpasset informasjon, som informasjon om bosettingskommune og behov knyttet til livssituasjon (spesielle behov, muligheter for utdanning og arbeid, m.m.) kan bidra til forventningsstyring og gjøre bosettingsprosessen bedre for den enkelte.

Tilpasset bolig, opplæring og bosettingskommune: Informasjon fra kommisjonsintervju kan brukes til å velge en egnet bosettingskommune dersom dataene om flyktningen er gode. Noen synes det er vanskelig å lære godt nok norsk til å få seg jobb på bare to år i introduksjonsprogrammet, og kan trenge mer tilpasset opplæring. Personer med særlige behov trenger en tilpasset bolig og opplæring, og det er viktig at informasjon fra kommisjonsintervju overføres til og brukes av kommunen for å tilrettelegge.

Tolk og oppfølging: Både norsk samfunn, kultur, systemer og språk er helt nytt for overføringsflyktninger. De trenger derfor ekstra oppfølging og er avhengige av tolk den første tiden.

Opplever som vanskelig

- Generell informasjon om Norge og lite informasjon om bosettingskommune
- Vanskelig å forstå system, aktører, språk og kultur i Norge
- Ikke alltid tilpasset bolig eller tilrettelagt opplæring ved bosetting
- Vanskelig å få «norske» venner
- Vanskelig å lære språket godt nok på to år i introduksjonsprogram
- Vanskelig å få fast jobb

Opplever som positivt

- Positive intervjuer med norske myndigheter i leir
- Informasjon om Norge før avreise (men kunne vært mer)
- God oppfølging av NAV/flyktningtjeneste i kommunen
- Godt helsesystem
- Stort sett fornøyd med tilbudet i introduksjonsprogram

Muligheter

- Bedre forventningsstyring og informasjon før avreise, særlig om kommunen man skal bosettes i
- Tilpasset bosettingskommune, bolig og opplæring basert på god og riktig informasjon
- Tolk og rask oppstart i norskopplæring

Gruppe A: Overføringsflyktning

0. Før ankomst

• Livet hjemme — Flukt — Flyktningleiren — Intervjuer med norske myndigheter — Får vite at jeg skal til Norge — Lære om Norge — Få visum, flybillett og reise til Norge — Bli møtt på flyplassen — Reise til bostedskommune (eller mottak)

1. Ankomst og første møte

2. Tilvenne seg ny hverdag i norsk kommune

Få tildelt bolig — Ordne det praktiske — Motta helsehjelp — Starte i introduksjonsprogrammet — Lære seg norsk — Praksisplass — Integreres i lokalmiljø — Ha barn i barnehage/skole — Studere — Jobbe — Integrering

3. Hverdag

0. FØR ANKOMST

0. Før ankomst

Livet hjemme

Personer i målgruppen har forlatt sine hjemland av ulike årsaker, som krig eller forfølgelse.

Flukt

Overføringsflyktningene har flyktet fra hjemlandet og søkt om beskyttelse i en flyktningleir i nærområdet. Det er mange som har begrensede ressurser, og en del som har helseutfordringer selv eller i nær familie, som har gjort det vanskelig å reise.

Flyktningleiren

Personer i målgruppen har som regel registrert seg som flyktning i en flyktningleir, og har hatt et intervju med UNHCR – FNs høykommissær for flyktninger. Det er UNHCR som avgjør beskyttelsesbehovet til den enkelte.

Flyktningene forteller at de har gitt informasjon som kan påvirke deres mulighet til å overføres til et annet land, blant annet eventuell dokumentasjon på helseproblemer, behov for operasjon i utlandet, eller liknende. Noen få husker også at de fortalte om hvilke land de har slektninger.

Overføringsflyktningene har ofte levd i fattigdom og under vanskelige omstendigheter i flyktningleir i lengre tid. Våre informanter har bodd i flyktningleir fra mellom to måneder og 13 år. Informantene som har alvorlige helseutfordringer selv eller i nærmeste familie har ofte bodd kortere i flyktningleir enn andre.

Intervjuer med norske myndigheter

Informantene forteller at de plutselig en dag fikk beskjed om en mulig reise til et nytt land. De får beskjed om at de skal gjennomføre intervjuer med norske myndigheter. Noen få informanter husker at representanter fra FN ga informasjon om Norges betingelser for å ta imot overføringsflyktninger og at Norge har et opplegg for integrering av flyktninger, i forkant av intervju med norske myndigheter. De mener det er for å forberede dem på intervjuene som venter.

Flyktningene gjennomfører intervjuer med flere offentlige aktører fra Norge. De forteller at det var mange intervjuer som varte over flere timer og flere dager, men de har noe vanskelig for å skille mellom hvilke aktører de har møtt og hva slags samtaler de har hatt med hvem. De aller fleste nevner at de har hatt intervju med UDI. Noen nevner også at de har hatt intervju med politi og ambassade. Noen få informanter husker at de også har snakket med IMDi. Informantene vet at intervjuene er svært viktige for muligheten til å reise til og bo i et annet land, og er spente og nervøse i forkant av intervjuene. De synes intervjuene stort sett har gått fint, og opplever personene de har møtt fra myndighetene som snille, rolige og tydelige.

Informantene husker at de ble stilt spørsmål om hvem de er, hvor de kommer fra og hvor de har reist, hva de har gjort og hvorfor de flyktet fra hjemlandet. Det var også spørsmål om de har familiemedlemmer i noen andre land. De husker også at det ble tatt fingeravtrykk. Et par informanter forteller at de ble spurt om hva de synes om Norge og om regjeringen i Norge, samt om hva de ville gjøre i Norge og hva de ville bli, men husker ikke hvilken aktør som stilte disse

spørsmålene. Noen forteller også at de fikk informasjon om at man skal gå i introduksjonsprogram i Norge, men husker ikke hvem som sa dette.

Én informant husker spesielt godt at personer fra Norge fortalte om likestilling mellom kvinner og menn i Norge og at jenter selv bestemmer hva de vil gjøre. Informanten fikk et svært negativt inntrykk av Norge etter å ha fått denne informasjonen og tror aktørene han snakket med ville skremme flyktninger fra å ønske å komme til Norge. Informanten er usikker på hvem personene som fortalte dette var og hva deres rolle var.

Får vite at jeg skal til Norge

Flyktningene venter spent på beskjed om avgjørelsen fra norske myndigheter. Etter en stund kommer beskjeden om oppholdstillatelse i Norge. Beskjeden etterfølges av ny ventetid, mens reisevisum og flybillett til Norge klargjøres. Imens forberedes flyktningene på livet i Norge.

Informantene opplever at det er «Norge som velger dem», og at de ikke har noe valg om hvilket land de skal reise til selv. Informantene oppholder seg i flyktningleir i transittland i alt fra noen uker til flere år før de får reise.

Lære om Norge

De fleste informantene forteller at de har fått informasjon om Norge før avreise, men har ulik oppfatning av hvem som har gitt denne informasjonen. Noen sier de har fått informasjon om Norge fra FN, mens andre sier de har fått informasjon eller kurs av UDI. Det er svært få som kjenner til IOM.

Informantene beskriver at de har fått informasjon om Norge over flere dager. Informasjonen beskrives som presentasjoner om Norge som er gitt i grupper. Disse informantene husker at de har fått informasjon om at Norge er et fritt land med humanitære verdier, om været i Norge, kultur, dugnad, nabolik, natur, om livet i Norge, kultur, barnevernet og barns rettigheter, religion, helsesystemet og litt om utdanning og arbeid.

Ayan var bekymret for hvordan det skulle være å bo i Norge som muslim, siden de fleste er kristne i Norge. Før hun reiste til Norge fikk hun informasjon om at en del personer i samfunnet i Norge er muslimer, at man blir respektert og at det er tilgang til halalmat også i Norge. Ayan ble veldig beroliget av å få denne informasjonen. Hun visste ikke noe om Norge fra før, men etter å ha fått denne informasjonen ble hun overbevist om at hun kan leve et godt liv i Norge som muslim og få de samme mulighetene som andre som bor i Norge.

*Alle eksemplene er basert på intervjuer, men skrevet om og endret på navn for å anonymisere

En informant forteller at de fikk se en video som viste hvordan man skal bruke ovn og gjøre oppvask. Flere nevner at informasjonen er litt for generell. For eksempel etterlyser flere mer personlig tilpasset informasjon om hvordan man kan kvalifisere seg til arbeid i Norge, slik at de tidlig kan lage en plan for dette. Personer med spesielle behov ønsker også mer informasjon spesielt rettet til deres situasjon. De aller fleste påpeker at informasjonen uansett var veldig viktig og ga mange fordeler etter at de kom til Norge.

De fleste synes innholdet i kurset stemte med opplevelsen av Norge, spesielt informasjon om demokrati, trygghet og helsesystemet. Andre synes at noe informasjon ikke stemte like godt med virkeligheten. Én person fikk for eksempel høre at kommunen hjelper til med å skaffe jobb, men synes ikke det stemmer så godt.

Noen få informanter husker at de fikk et brev med informasjon om kommunen de skulle bosettes i. Generelt ønsker informantene mer informasjon om kommunen de skal bo i. Flere nevner at de forventet å flytte til en by, men ble overrasket da de kom til en liten bygd. De ønsker å vite om de

skal bo i en by eller et tettsted, hva slags bolig man skal bo i og om man skal bo alene eller sammen med noen.

Det er kun noen få informanter som forteller at de har gjort undersøkelser om Norge på egenhånd. De som har gjort det, har brukt Google og YouTube for å lese om kultur og skolesystemet. De husker å ha lest at barn ikke trenger å sove på gata i Norge, at Norge eksporterer olje og har monarki.

En informant forteller at hun gjerne skulle fått informasjon fra en person som hadde vært gjennom samme prosess selv, for å høre litt mer om erfaringer fra det perspektivet.

Informantenes forventninger til Norge er å komme til et trygt og demokratisk land, med et helsesystem som fungerer bra og muligheter for utdanning for alle.

Få visum, flybillett og reise til Norge

De fleste overføringsflyktninger reiser i et følge med andre flyktninger og en ledsager. Noen få informanter forteller at de fikk billett fra norske myndigheter, men reiste helt alene. Dette opplevdes som vanskelig – de var ikke vant til å fly, og strevde blant annet med å finne frem til riktig gate på flyplassen.

1. ANKOMST OG FØRSTE MØTE MED NORGE

Bli møtt på flyplassen

De aller fleste blir møtt av en representant fra kommunens flyktningtjeneste eller NAV på flyplassen når de ankommer Norge. Personer med helseproblemer forteller at det også var en sykepleier, støttekontakt eller miljøarbeider til stede ved ankomst. Det er også en tolk til stede i de aller fleste tilfeller, noe som oppleves som trygt. Ved et par tilfeller har det ikke vært tolk til stede ved flyktingens ankomst til Norge, og dette øker følelsen av uvisshet over hele situasjonen. Et par informanter har opplevd at det ikke kom noen for å møte dem på flyplassen i det hele tatt fordi det hadde blitt noen forsinkelser på flyet som kanskje skapte en misforståelse. Det opplevdes som en vanskelig situasjon og de måtte finne noen å snakke med på flyplassen som kunne hjelpe dem og kjøre dem til bosettingskommunen.

Noen husker at de måtte ta fingeravtrykk og vise papirer ved ankomst til Norge.

Suleiman og familien ble de møtt av mann fra flyktningtjenesten i kommunen og en tolk. De ble ønsket velkommen og reiste sammen til boligen de skulle bo i. Det var trygt å kunne snakke på sitt eget språk og få svar på spørsmålene han hadde. Boligen var fin, men var litt trang for familien. Det var mat i kjøleskapet og frukt på bordet. Suleiman husker at det gjorde at han følte seg velkommen. De satt og pratet med representanten fra kommunen en liten stund, han viste dem rundt i leiligheten, boden i kjelleren og uteplassen, og informerte om huskontrakten. Han sa at de skulle ha et møte med politiet og en helsesjekk senere og at de gjerne kunne ta en tur rundt i området en dag for å bli kjent.

Reise til bostedskommune (eller mottak)

De aller fleste blir kjørt til bosettingskommune etter ankomst. De vet ikke helt hvor i Norge de skal bo, og flere blir litt overrasket over at de ikke skal bo i en by.

Noen få kjøres til asylmottak og må vente der en stund før bosetting. Opplevelsene fra mottak er utelukkende negative. Informantene dette gjelder forteller om lite aktivitet eller opplæring.

2. TILVENNE SEG NY HVERDAG I NORSK KOMMUNE

2. Tilvenne seg ny hverdag i norsk kommune

Få tildelt bolig

Flyktingen blir deretter kjørt til boligen sin. De aller fleste får tildelt kommunal bolig.

Informantene er stort sett fornøyd med boligen de har fått tildelt. De synes størrelsen er tilpasset deres behov. Noen få har opplevd at boligen ikke er tilpasset deres behov, for eksempel at to barn måtte dele samme seng fordi det ikke var nok senger, eller at vedkommende ikke kunne bevege seg fritt i leiligheten fordi det ikke var tilpasset rullestol. Disse har fått hjelp av kommunen til å bytte til en mer tilfredsstillende bolig etter hvert. Noen synes boligen ligger litt usentralt, og synes det er vanskelig å komme seg rundt, handle mat og liknende.

Et fåtall informanter har flyttet inn i en leilighet sammen med ektefelle og/eller barn som allerede var i Norge. Disse familiene har også fått hjelp av kommunen til å finne en større bolig ettersom de ble flere i husstanden.

Ordne det praktiske

De første dagene følges overføringsflyktingene tett opp av kontaktpersonen i kommunen. De fleste informantene forteller at de får besøk hver dag, at de får hjelp til å ordne praktiske ting som å handle mat, klær og møbler hvis det trengs, blir kjørt til politiet for å søke oppholdstillatelse, bestille bankkort og blir vist rundt i området. De får også informasjon om introduksjonsprogrammet og når de skal starte der.

Videre får mange hjelp til å søke sosialhjelp fra NAV, søke om barnehage, betale leie, forvalte pengene sine, bestille time hos tannlege eller fastlege og skaffe mobiltelefon og SIM-kort.

De aller fleste forteller også at de fikk beskjed om å ta kontakt for å stille spørsmål. Å ha en behjelpelig og tilgjengelig kontaktperson oppleves som en stor trygghet for de bosatte flyktingene. Det oppleves som trygt og enkelt å ha en fast person å forholde seg til, som kjenner

systemet og kan koble på de riktige aktørene. Dette kan også være sårbart og hjelpen kan være personavhengig. Utskiftning av kontaktperson kan for eksempel føre til mindre tett oppfølging.

Motta helsehjelp

Overføringsflyktingene forteller at de gjennomførte en ny helsesjekk raskt etter ankomst. De fikk hjelp av kontaktpersonen i kommunen til å møte opp på riktig sted til riktig tidspunkt. Informantene synes helseundersøkelsen går greit og synes det er bra at de undersøker om alt er i orden.

Informantene har også fått en fastlege og hjelp til å bestille tannlegetime hvis de har trengt det. Noen opplever imidlertid at det kan ta lang tid for å få time hos lege og eventuell time hos spesialist etter henvisning.

Personer med alvorlige helseproblemer får oppfølging av helseapparatet i kommunen og blir sendt til sykehuset ved behov for behandling. Informantene som har vært gjennom dette opplever å ha fått god hjelp fra dyktige leger, og at bosettingskommunen har fulgt opp godt med besøk og samtaler. I tilfeller hvor et barn i familien har fått operasjon på sykehuset, fikk familien en bolig i nærheten av sykehuset slik at de lett kunne dra på besøk.

De fleste personene med behov for spesiell helsehjelp er svært fornøyd med oppfølgingen de får av helsevesenet. De beskriver legene som gode og hyggelige. De fleste opplever at de alltid får mulighet til å ha tolk til stede. Personer med kroniske sykdommer får regelmessige kontroller. De opplever at helsemyndighetene er godt informert om deres helsesituasjon.

Noen informanter ønsker at man reiser flere problemstillinger rundt mental helse for flyktinger som har vært gjennom hendelser som påvirker egne følelser og atferd. En informant har selv skaffet en psykolog gjennom en venn, som hjelper familien med å bearbeide traumer.

Noen har behov for bistand fra miljøarbeider for å håndtere sykdom i familien. Informantene opplever å få tilbudet, men at kompetansen ikke nødvendigvis er god nok til å ivareta behovene de har. Informanten er usikker på om denne kompetansen ikke finnes i kommunen de ble bosatt i.

Starte i introduksjonsprogrammet

Overføringsflyktingene begynner i introduksjonsprogram etter hvert. Noen synes det tar lang tid å komme i gang, på grunn av ferie eller fordi de venter på oppstart av ny klasse.

De fleste er veldig fornøyd med programmet. Informantene synes det er et fint tilbud for nyankomne flyktinger, og at norskundervisningen og opplæringen i samfunnskunnskap har hjulpet mye for å lære seg norsk og hvordan det norske samfunnet fungerer. Informantene trekker frem samfunnskunnskap som spesielt nyttig kunnskap. Noen mener imidlertid at det burde vært enda mer fokus på kulturell forståelse i introduksjonsprogrammet.

Lære seg norsk

Noen steder oppleves introduksjonsprogrammet som lite profesjonelt organisert og informantene synes ikke de lærer nok. Noen synes spesielt det er litt kjedelig med så mange faste rutiner, og ønsker å lære norsk gjennom praktisering istedenfor på skolebenken. Noen har også barn hjemme og ikke så mange muligheter til å jobbe med lekser hjemme som ønsket eller som det forutsettes fra skolens side.

Noen av de som har tid på ettermiddagen bruker egne metoder for å praktisere språket. De bruker YouTube, TV, leser bøker og språkcafé for å lære norsk på egenhånd.

Personer som har svært lite skolegang fra før, opplever at to år i introduksjonsprogrammet ikke er nok for å forberedes til et selvstendig liv i Norge, spesielt fordi det tar lenger tid å lære norsk.

De fleste personene med helseproblemer eller spesielle behov, opplever at helsetjenestene (hjemmesykepleier, ergoterapeut), NAV/FT og lærere på skolen er koordinert og er glade for det. Men det kan være personavhengig – man kan for eksempel merke forskjell på samhandlingen når en person slutter.

Andre igjen opplever at opplæringen ikke er tilrettelagt for spesielle behov. En informant savner mer informasjon om hvilke rettigheter man har som funksjonshemmet, og har etter hvert selv oppdaget flere rettigheter som hun ikke har fått fordi hun ikke visste om det.

Praksisplass

De fleste informantene har hatt ulike praksisplasser mens de har gått i introduksjonsprogrammet. Noen opplever at det ikke finnes relevante arbeidsplasser i kommunen de er bosatt i, ut fra kompetanse eller forutsetninger som funksjonshemmet. De ser derfor for seg at det vil bli veldig vanskelig å få jobb i den kommunen de har blitt bosatt i.

Mange ønsker å jobbe samtidig som de går i introduksjonsprogram – for eksempel helger eller kvelder. De mener det er viktig for å få økonomien til å gå rundt, og at arbeid samtidig er en fin måte å praktisere språket på. Noen mener de blir oppfordret til å ikke jobbe mens de går i introduksjonsprogram. Andre har en deltidsjobb som de gjerne har fått gjennom noen de kjenner.

Integreres i lokalmiljø

Informantene legger stor vekt på at «alt er annerledes i Norge», og at det er vanskelig å orientere seg blant aktører, forstå språk og oppføre seg riktig i forhold til den nye kulturen.

Mange av informantene synes det er vanskelig å få «norske» venner og komme seg inn i samfunnet. De har stort sett kontakt med andre deltakere i introduksjonsprogrammet. Noen forteller imidlertid at de har god kontakt med naboer og et sosialt nettverk. Det er flere som synes de har fått for lite tilbud om aktiviteter fra kommunen, og tror det kunne hjulpet dem inn på noen arenaer i lokalmiljøet hvor man kan treffe og bli kjent med folk.

Noen forteller at kontaktpersonen i kommunen trekker seg litt tilbake etter hvert. Men de aller fleste opplever at de kan ta kontakt hvis de lurer på noe og får god hjelp.

3. HVERDAG

De aller fleste informantene bor i samme kommune som de ble bosatt i og gjennomfører introduksjonsprogrammet i. Noen flytter fra den kommunale boligen og leier en annen bolig i samme kommune privat. De har ofte funnet leiligheten selv på finn.no eller fått hjelp av noen de kjenner til å finne leiligheten. Noen få har kjøpt bolig selv, gjerne med startlån fra kommunen. Dette gjør de først etter litt lengre botid i Norge.

Ha barn i barnehage/skole

Informantene får hjelp til å søke barnehageplass og skoleplass til barna. De har stort sett bare positive opplevelser med barnehage og skole. De opplever at barna kommer inn i et godt system,

lærer norsk fortære enn dem selv og tror de har en god fremtid i Norge. De fleste oppgir at barna trives godt og har venner på skolen, mens andre har vanskeligere for å bli akseptert og finne seg til rette. I slike tilfeller har foreldrene ofte samtaler med skolen, lærere og miljøarbeidere for å forsøke å løse utfordringene.

Noen få forteller om enkelthendelser hvor det har oppstått misforståelser knyttet til informasjon om forventninger, slik eksempelet under illustrerer.

Sara har en sønn på sju år som skulle begynne på skolen én uke etter at familien kom til Norge. Hun hadde fått beskjed om å sende sønnen med skolebussen, og tenkte at datteren kom til å bli kjørt tilbake når skolen sluttet siden hun hadde blitt kjørt til. Skolebussen kom aldri, og Sara skjønnte at det hadde skjedd en misforståelse. Hun kunne ikke norsk og hadde vanskelig for å spørre folk om veien til skolen. Alt var nytt og annerledes og vanskelig å forstå.

Studere

Det er en del informanter som begynner på videregående opplæring i løpet av eller etter endt introduksjonsprogram. De unge går gjerne på ordinær videregående, gjerne med et år i innføringsklasse først. De eldre elevene kan gå videregående for voksne.

De aller fleste informantene som har høyere utdanning fra hjemlandet, ønsker godkjenning av denne og å bygge videre på denne kompetansen. Det er mange som er frustrerte av prosessen for godkjenning av utenlandsk utdanning, fordi det er stor usikkerheten rundt hva som godkjennes og ikke.

Jobbe

Mange av informantene har hatt arbeidspraksis, men sliter med å få fast jobb selv om de søker mange jobber. De tror selv at hovedproblemet er at de ikke kan godt nok norsk.

Noen har fått hjelp fra NAV til å søke jobber, men flere ønsker mer hjelp til dette enn de føler kommunen kan gi. En person forteller at han savner mer informasjon om hva som skal skje etter introduksjonsprogrammet og at det ikke er så god overgang fra introduksjonsprogrammet til tiden etter introduksjonsprogrammet. Noen etterlyser et tettere samarbeid mellom introduksjonsprogrammet og NAV, slik at man kan få hjelp til å komme ut i arbeidslivet og hjelp til å koble seg til arbeidsgivere. Noen mener også at NAV kan ha tettere samarbeid med bedrifter slik at flere kan få hjelp med å få seg jobb.

Mohammed har utdanning og arbeidserfaring fra hjemlandet og ønsker å bruke kompetansen og erfaringen han har i en jobb i Norge. Han har hatt ulike praksisplasser, men har vanskelig for å finne en relevant jobb. Han tror det er fordi han ikke snakker godt nok norsk, men er ikke helt sikker. Han har måttet ta en enkel jobb imens for å tjene penger. Det føles demotiverende, for han føler ikke at han får jobbet med noe han liker. Han føler at han kan bidra mer positivt til samfunnet hvis han får jobbe med noe han føler seg flink i og trives med. Han føler at han ikke får utnyttet det totale potensialet sitt.

De erkjenner også at bedrifter trenger å utvide sin kapasitet til å ta imot personer med flyktningbakgrunn. Flere informanter forteller at de savner en oversikt over hvor de kan ta kontakt for å få hjelp med å komme inn i jobb.

Integrering

Til tross for at det er vanskelig å få seg en relevant jobb, heltidsjobb og fast stilling, trives de fleste informantene i Norge. Mange legger vekt på at de tror barna får en god fremtid i Norge.

De opplever at de har et ganske stabilt liv og har blitt mer vant til systemet og kulturen. De opplever at norsk språk og jobb er nøkkelen for å integreres i samfunnet.

På fritiden er de fleste sammen med familien. De fleste har andre flyktninger som venner, men synes at de har for få arenaer for å møte etnisk norske personer. De opplever at det er få situasjoner eller arenaer hvor de møter nordmenn. Det er svært få som selv deltar i organisert idrett sammen med andre, mens noen få har barn som har en fast fritidsaktivitet. Mange savner informasjon og hjelp til å finne og delta i slike aktiviteter.

Mange erkjenner at de mangler nettverk, og at dette bidrar til å gjøre det vanskelig å få progresjon i norsk språk og finne seg en jobb. Noen har imidlertid møtt Røde Kors og Frivilligsentralen i forbindelse med leksehjelp eller tilbud om språkcafé. Noen få forteller at de opplever krysspress mellom andre personer fra samme land og kultur og den norske kulturen.

UTFORDRINGER OG MULIGHETER

Overføringsflyktninger har bodd i et transittland før de overføres til Norge. Mange har bodd lenge under vanskelige forhold. En del har spesielle helseutfordringer selv eller i nær familie.

I det følgende gjør vi rede for utfordringer og muligheter for å forbedre overføringsflyktningers møte med Norge, identifisert gjennom informasjonsinnhenting og utarbeidelsen av brukerreiser.

Informasjon og forventningsstyring

Overføringsflyktninger vet lite om Norge før de kommer hit. De har fått et inntrykk av Norge gjennom samtaler med norske aktører og informasjonen de fikk før de skulle reise fra flyktingleiren. Informasjonen er imidlertid nokså generell, og mange savner mer informasjon om systemene i Norge som er relevant for deres situasjon – som rettigheter for utdanning og helse. De lurer også på hvor og hvordan de skal bo, men får vite lite om kommunen de skal bosettes i. Dette gjør at forventningene til livet i Norge ikke alltid stemmer med det som møter dem – for eksempel fordi mange tror de skal bo i en by, men bosettes i en bygd, eller fordi de tror de lett kan få en jobb i Norge bare de lærer seg litt norsk.

Tilpasset bosettingskommune, bolig og opplæring basert på god og riktig informasjon

Det er ikke alle som opplever at bosettingskommunen har nødvendig informasjon om dem for å tilrettelegge godt fra dag én. Dette gjelder for eksempel boliger som er for små eller ikke er tilpasset funksjonshemming. Andre mener de har blitt bosatt i en kommune som ikke er egnet fordi det finnes få arbeidsplasser for personer med funksjonshemminger der, eller fordi det ikke finnes arbeidsplasser for personer med de kompetansene og arbeidserfaringene de har fra før.

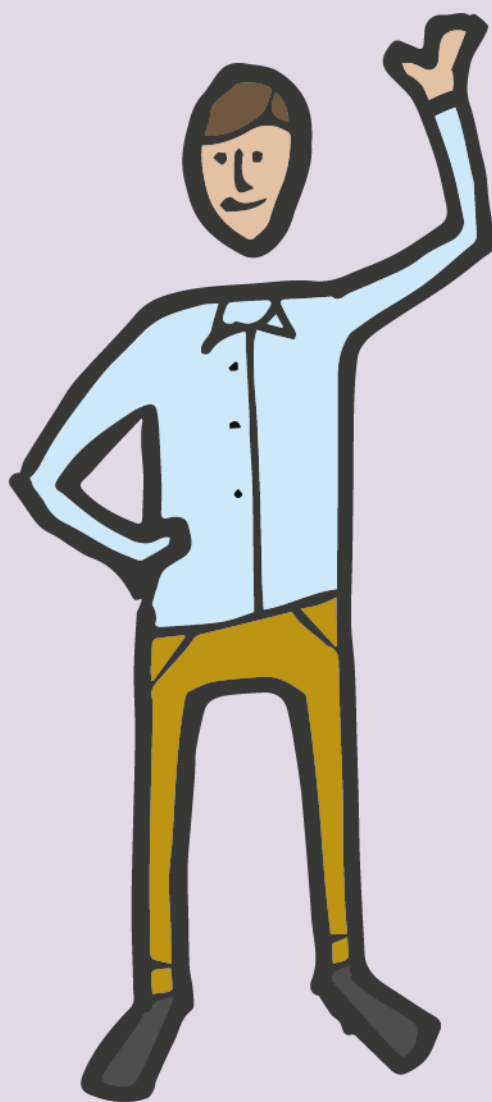
Mange trenger mye tid på å lære seg norsk, fordi de har lite skolegang fra hjemlandet eller ikke kan alfabetet. Mange føler at de ikke kan godt nok norsk etter at de har gjennomført introduksjonsprogrammet. Dette gjør det vanskelig å få seg jobb og komme i kontakt med «norske» folk.

Dersom man får god og riktig informasjon om flyktningene gjennom kommisjonsintervju, kan disse brukes aktivt i valg av bosettingskommune, samt overføres til og brukes av kommune for å tilrettelegge.

Tolk og oppfølging

Overføringsflyktningene har ingen norskkunnskaper før de flytter til Norge, og er svært avhengige av tolk og rask oppstart av norskopplæring for å mestre hverdagen. Det er vanskelig å forstå systemer og kulturelle forskjeller, og det er mye nytt å håndtere.

VOKSEN ASYLSØKER

Personer som er 'Ny i Norge' som:

Voksen asylsøker

Kjennetegn

Voksne asylsøkere er personer som har søkt om beskyttelse (asyl) i Norge.

Vi har intervjuet 50 *tidligere* asylsøkere, det vil si personer som har reist til og søkt om beskyttelse (asyl) i Norge, og fått søknaden innvilget. Hovedvekten av informanter kommer opprinnelig fra Syria eller Tyrkia, og andre informanter kommer fra land som Eritrea, Etiopia,

Somalia, Sudan, Afghanistan, Russland, m.fl. De aller fleste informantene i målgruppen har bodd i Norge i 0-3 år på intervjudispunktet, og hovedvekten av informantene er mellom 25-40 år. Det er en overvekt av menn blant de de vi har snakket med.

Særskilte behov og forutsetninger

Informasjon og forutsigbarhet: Asylsøkere har gjerne opplevd mye vondt før de kom til Norge. Asylfasen er preget av et stort behov for informasjon og forutsigbarhet.

Føle seg nyttig, benytte medbrakt kompetanse: Mange voksne asylsøkere har sterkt ønske om å raskt komme seg i jobb og bruke kompetanse og erfaringer de har fra hjemlandet.

Komme raskt i gang med tilpasset opplæring: De har ulike behov og forutsetninger etter f.eks. utdanningsnivå, hvilket land de kommer fra, om de kommer alene eller har nettverk og hvor proaktive de er som personer. Personer med høy utdanning har behov for å lære norsk raskt og ta i bruk medbrakt kompetanse ved å få godkjent utdanning, lære fagterminologi og få relevant praksisplass. Tilpasset opplæring er viktig for progresjon.

Nettverk: Ønsker å være en del av samfunnet, sosial kontakt og være integrert. Nettverk er også viktig for å skaffe jobb.

Opplever som vanskelig

- Uforutsigbarhet og lite informasjon
- Å ikke ha nettverk, føle seg alene
- Bruke medbrakt kompetanse
- Finne relevant praksisplass
- Få fast jobb
- Å bli kjent med «norske» folk

Opplever som positivt

- Trygghet og respekt i møtene med politi og UDI
- Tilbudet i integreringsmottak
- Ivaretas av et system som ny gjennom introduksjonsprogrammet
- Hjelpsomme kontaktpersoner i kommunen (NAV/flyktningtjeneste), men hjelpen kan være personavhengig og sårbart ved utskiftninger

Muligheter

- Informasjon underveis i asylforløpet for å redusere usikkerhet og uforutsigbarhet
- Komme raskt i gang med tilpasset opplæring som gir følelse av progresjon
- Tilpasse bosetting etter ønske og kompetanser - bedre bruk av kompetansedata
- Mer hjelp til å utvikle sosialt nettverk

Gruppe B: Voksen asylsøker

0. Før ankomst

"Jeg må reise fra hjemlandet mitt og alt jeg kjenner fordi det er utrygt".

1. Ankomst og første møte

"Jeg kommer til et nytt og fremmed land, alt er ukjent".

1.1 Vente på oppholdstillatelse og bosetting

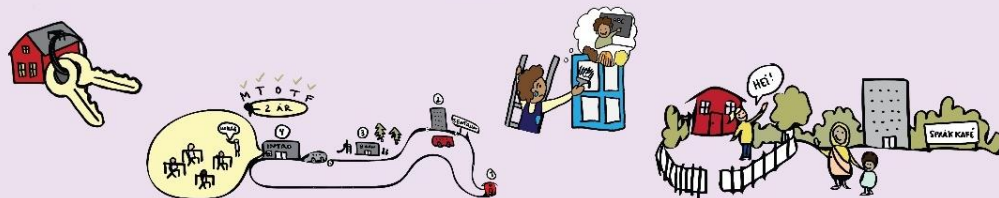
"Livet står på vent, jeg kommer ikke videre".

• Livet hjemme Flukt Finne politiet og søke beskyttelse Bo i ankomstsenter/ transittmottak Bo i asylmottak Vente på intervju Asylintervju Få svar på asylsøknad Vente på bosetting Reise til kommune

2. Tilvenne seg ny hverdag i norsk kommune

"Jeg er takknemlig over å bo i Norge, men å starte på nytt igjen var vanskeligere enn jeg trodde"

3. Hverdag

"Jeg vil skape meg et liv og gjøre noe meningsfullt".

• Få tildelt bolig Bli kjent i området Ordne det praktiske Starte i introduksjonsprogrammet Lære seg norsk Praksisplass Integreres i lokalmiljø Studere Jobbe Integrering

0. FØR ANKOMST

0. Før ankomst

Livet hjemme

Informantene har forlatt sitt hjemland land for sin egen trygghet. Årsakene til at de har reist fra hjemlandet er ulike, og varierer med hvilke land de har bakgrunn fra. Mange informanter har levd et godt liv i opprinnelsesland eller hjemland før de flyktet, og har enten gått på skole eller arbeidet, bodd med familie og hatt gode venner.

Flukt

Deretter har det skjedd en endring i landet som gjør at de ikke er trygge: Mange av informantene kommer fra områder hvor det er krig og frykter for livet av den grunn. Flere har flyktet fordi de ikke ønsker å slåss selv, eller at landet er okkupert av opprørere. Mange informanter kommer også fra land med et politisk eller ideologisk regime som de ikke støtter eller av andre grunner ikke er trygge under, eksempelvis uten religionsfrihet, avvikende politiske oppfatninger eller forfølgelse av andre grunner.

Noen av informantene har bodd i konfliktenes nærområder i flere år før de reiser videre, mens andre har hatt en kontinuerlig reise før de ankommer Norge. Mange av informantene som har bodd i land i nærheten av opprinnelseslandet over lengre tid oppgir at de har følt seg diskriminert og har levd et vanskelig liv der.

En fellesnevner for mange informanter i denne gruppen er at de har ønsket å reise til Europa, men uten Norge som bestemt mål. De har havnet i Norge på ulike vis, og for de fleste er det nokså tilfeldig. Noen oppgir at de har hørt om Norge fra andre flyktninger på reisen, mens noen få forteller at de har slektninger i Norge fra før som gjør at de kjenner til landet. Noen få har søkt informasjon om Norge eller har lest om asylprosessen i Norge på internett på forhånd. Én informant forteller at han reiste til Norge etter å ha sett en offisiell uttalelse fra den norske justisministeren om at Norge tar imot politiske flyktninger fra det landet han kom fra.

En del har flyktet alene, mens andre har reist med voksne familiemedlemmer og/eller barn. Flere forteller at det er så dyrt å foreta reisen at familien har spart opp penger slik at ett familiemedlem kan reise. De fleste har kommet til Norge på egenhånd, med fly til Gardermoen, tog til Oslo S eller buss eller bil over grensen fra Sverige. Noen få har blitt smuglet inn i Norge og har ikke nødvendigvis selv bestemt hvor de skulle smugles.

Flyktningenes forventninger til Norge handler i all hovedsak om å få beskyttelse, bo i et trygt land, oppleve fred og få friheten og rettigheter tilbake. En del personer har hørt om velferdsstaten, at Norge har et godt helsesystem og utdanning for alle.

Reisen oppleves som belastende for alle. Graden av fysisk og psykisk belastning varierer med reisevei, fremkomstmiddel og opplevelser på veien.

1. ANKOMST OG FØRSTE MØTE MED NORGE

Finne politiet og søke beskyttelse

Nesten alle informantene vet at de skal oppsøke politiet når de ankommer Norge og skal søke asyl. Mange har blitt møtt av politikontroll på grenseovergangene fra Sverige, mens de som ankom med fly eller tog selv har oppsøkt politiet. En fellesnevner blant denne gruppen er at de synes det er vanskelig å finne frem til politiet – politiet er ikke så synlig i gatene som de er vant til fra andre land. Dette oppfattes som et tegn på trygghet. Flyktningene som har ankommet Norge med fly eller tog har spurt om veien til politistasjonen av tilfeldige innbyggere eller ansatte i kiosker eller liknende på flyplassen, togstasjonen eller på gata. Samtlige oppgir at de har fått hjelp til å finne veien.

Nær alle opplever møtet med politiet som veldig bra og forteller at de møtes med forståelse, respekt og føler seg trygge. Mange er overrasket over at politiet er så hyggelige og opptrer som «vanlige folk». Sitatet under illustrerer hvordan asylsøkerne opplever sitt første møte med Norge og norsk politi.

Informantene forteller at samtalen med politiet i stor grad handler om asylsak og reisevei. Informantene forteller at de fikk spørsmål om hvorfor de flyktet, tok fingeravtrykk og ble bedt om å levere ID-dokumenter. Informantene har god forståelse for hvorfor politiet stiller disse spørsmålene. Noen synes det er skummelt eller ubehagelig å fortelle sannheten om sin bakgrunn og reise, fordi de ikke vet hvem de kan stole på. De vet likevel at det er viktig å være oppriktig. De aller fleste beskriver intervjuet som overordnet og at politiet har forståelse for at asylsøkerne er slitne etter reisen.

Emre landet i Oslo, og prøvde å finne politiet på flyplassen. Det var ikke så enkelt – politiet var ikke så synlig og overalt som i hjemlandet. Han gikk til en kiosk og spurte om hjelp. Emre husker at han fikk te og mat, og at politiet spurte hvordan det gikk med ham. Det vil han aldri glemme og redselen som hadde preget ham i lang tid forsvant. Han skjønte at her var det trygt å snakke ærlig med politiet.

Flere informanter forteller at de tilbringer den første natten i politiets lokaler, og sover på gulvet sammen med mange andre asylsøkere. Dette er ingen god opplevelse. Personer som har kommet til Norge for å søke asyl sammen med barn, forteller imidlertid at de bor på hotell eller i bofellesskap den første natten.

Bo i ankomstsenter/transittmottak

Fra politistasjonen blir de aller fleste kjørt til ankomstsenteret i Råde. De aller fleste oppgir at de i denne fasen har fått informasjon fra NOAS om hvilke rettigheter de har dersom asylsøknaden blir innvilget eller avslått. Etter kort tid ved ankomstsenteret ble de sendt til transittmottak eller til ordinært mottak. Oppholdstiden på transittmottak varierer mellom et par uker til noen måneder.

Helseundersøkelse

Alle informantene forteller at de hadde en helseundersøkelse en av de første dagene på ankomstsenter eller transittmottak (avhengig av hvor de ble sendt). Helseundersøkelsen beskrives av mange som «helt grei». Mange forteller at de tok blodprøver og røntgen. Flere synes undersøkelsen var noe overfladisk og generell. Alle forstår at de må undersøke helsen, både for egen del og for samfunnets del, i tilfelle de har med seg en farlig sykdom.

Noen få forteller også at de fikk et frivillig tilbud om en samtale for å kartlegge psykisk tilstand. De synes det er et fint tilbud, men ikke alle takket ja. De som gjennomførte samtalen forteller at de først og fremst spurte om hva de hadde opplevd og undersøkte om det hadde satt psykiske spor, og synes det gikk greit.

Aktiviteter og opplæring

Flyktningene har hatt tilgang til ulike tilbud i transittmottak. Noen forteller at de fikk litt norskopplæring fra frivillige personer mens de bodde i transittmottak, noen forteller at de fikk delta i aktiviteter og gikk mye rundt i sentrum, mens andre forteller at det ikke var noe tilbud eller aktivisering av beboerne.

Tilbud om å søke til integreringsmottak

Noen forteller at de fikk tilbud om å søke plass på integreringsmottak mens de bodde i transittmottak. De fikk samtidig informasjon om hva forskjellen mellom ordinært mottak og integreringsmottak er – som at man får mer norskundervisning og et fulltidsprogram. De fleste husker å ha fått informasjon om at de kunne bli plassert på ett av flere integreringsmottak med ulik beliggenhet i Norge og at man i neste omgang ville få en bosettingskommune i nærheten av dette integreringsmottaket. Én person forteller at han ikke fikk informasjon om at man ble bosatt i nærheten av integreringsmottaket og mener det er svært viktig informasjon som får stor betydning for livet i Norge.

1.1 VENDE I ASYLMOTTAK PÅ OPPHOLDSTILLATELSE OG BOSETTING

1.1 Vente på oppholdstillatelse og bosetting

Bo i asylmottak og vente på asylintervju

Fra ankomstsenter eller transittmottak overføres asylsøkerne til ordinært mottak eller til integreringsmottak.

Boforhold

De fleste informantene har bodd i ordinære mottak. Blant disse oppgir de aller fleste at de har hatt vanskelige boforhold – at de har bodd trangt, dårlige hygieniske forhold og ingen følelse av privatliv. Unntaket er familier, som i hovedsak har bodd på enkeltrom og som har vært takknemlig for det, selv om standarden har vært svært enkel.

Det er i tillegg flere beboere på ordinære mottak som legger vekt på at alt ved mottakene er veldig rutinemessig, og at mottakene er lite fleksible. For eksempel må man rekke måltider til faste tidspunkter, hvis ikke er det ikke mulig å få mat.

Noen trekker frem at de på asylmottakene får dekket grunnleggende behov som mat, drikke, klær og et sted å sove, men at man etter flukt har et stort behov for omsorg som ikke dekkes på mottakene. Videre er det mange som etterlyser mer informasjon om prosessen eller trenger hjelp til ulike praktiske ting, men som føler seg avslått. Dette får flere av informantene til å føle seg lite verdt, selv om det dels kan handle om begrensede rettigheter på grunn av manglende oppholdstillatelse.

Noen informanter har opplevd en del flytting mellom ulike mottak, blant annet grunnet plutselig nedleggelse. Informantene har derfor opplevd en del uforutsigbarhet og at de må starte på nytt flere steder, for eksempel med å lage seg nettverk og med norskkurs.

Aktiviteter og opplæring i mottak

En del asylsøkere som har bodd på ordinært mottak oppgir at de har hatt lite tilbud om aktiviteter i mottaket. Disse forteller at dagene stort sett har gått til å sove og spise. De fleste har bodd på mottak som ligger langt fra sentrum, og opplever å være isolert fra det øvrige samfunnet. På asylmottaket har de også stort sett kontakt med andre flyktninger, med unntak av noe kontakt med personalet på mottaket. De som opplever å få kun begrenset tilbud om aktiviteter, sier det går negativt ut over motivasjonen og flere har følt seg deprimeret. Dette forsterkes over tid.

Det er likevel mange asylsøkere som forteller at de har hatt et godt og variert aktivitetstilbud i ordinært mottak, som turer, ballspill og dugnad.

Når det gjelder norskopplæring, synes de fleste at de får få timer og lite strukturert norskopplæring i mottaket. Noen av informantene forteller at de ikke har hatt motivasjon eller mental kapasitet til å fokusere på norskopplæring i mottak, eller at norskopplæringen ikke er tilpasset ulike nivåer og dermed fort blir for enkel eller for vanskelig, slik at de føler at de ikke lærer noe. På bakgrunn av dette er det en del informanter som opplever at de har kastet bort mye tid i mottaket.

Selv om tilbudet om norskopplæring varierer mellom mottakene, er det enkelte informanter som har hatt høy motivasjon og har tatt eget initiativ til å lære norsk. Flere forteller at de daglig har øvd på norsk gjennom YouTube eller andre nettsteder på eget initiativ i tillegg til eventuelt andre tilbud de har fått.

På dette punktet skiller opplevelsene seg systematisk mellom informanter som har bodd på ordinært mottak og informanter som har bodd på integreringsmottak. Informanter som har bodd i integreringsmottak har fått fulltidsprogram med opplæring og synes de dermed kommer raskt i gang med integreringsprosessen.

Kompetansekartlegging i mottak

De aller fleste forteller at de *ikke* har gjennomført registrering av kompetanse i mottak, eller de kan ikke huske å ha registrert kompetansen sin eller snakket med noen om kompetanse i mottaket. Et par informanter forteller at den eneste gangen de har fortalt om sin kompetanse var på det første intervjuet med politiet etter ankomst til Norge.

Alle informantene som har bodd i integreringsmottak har imidlertid gjennomført selvregistrering av kompetanse. Noen av disse personene vet at informasjonen skal brukes for å finne en kommune som kan passe med bakgrunnen de har. Noen forteller også at informasjonen blir sendt til bosettingskommunen, slik at de kan lage tilpassede tiltak i kommunen. Et par av informantene har tatt med resultatet fra kompetanseregistreringen til Karrieresenteret, hvor de snakket nærmere om hvilke muligheter de har for å kvalifisere seg videre til arbeid i Norge.

Ismael fylte ut mange skjemaer som handlet om jobberfaring og utdanningsbakgrunn. Han visste ikke hvorfor han skulle fylle inn informasjonen, men tror det var for å finne en optimal bosettingskommune for ham. Men det han skrev i skjemaene ble ikke fulgt. Han fikk også si tre kommuner han ønsket å bo i, men han endte ikke opp i noen av dem.

Det finnes derimot også eksempler på personer som har gjennomført selvregistreringen uten å vite hva informasjonen skal brukes til videre, og hvor det heller ikke virker som noen har, eller bruker informasjonen til noe spesielt.

Informasjon i mottak

Informantene oppgir at de får mye informasjon om praktiske ting de første dagene i mottak, som når det er mat, regler i mottaket, regler for hygiene og liknende. Informantene har svært ulike oppfatninger av hvorvidt de har hatt et informasjonsprogram eller ikke i mottaket. Noen mener de ikke fikk noen organisert form for informasjon i mottak, mens andre sier de har fått mye informasjon, men husker ikke om dette ble kalt informasjonsprogram eller ikke. Informantene som husker å ha fått informasjon i mottaket synes det var bra å ha et regelmessig tilbud på en eller to faste dager i uken. De synes det var spesielt bra og lærerikt når representanter fra ulike offentlige etater kom til mottaket for å informere, for eksempel politi, brannvesen, NAV og helsestasjon.

Informantene forteller at de blant annet har lært om hvordan man bør kle seg på vinteren, hvordan bruke penger på en lur måte, hvordan det fungerer når man skal leie leilighet eller hus – med visninger, at kontrakt kan gjennomgås av kommune, signering, osv., informasjon om Norge og om demokratiet og monarkiet i Norge, om fjorder og dalfører, og om næringer som olje og fisk. Flere har også lært om søppelsortering og lært telefonnumrene til politi, brannvesen og ambulanse. Én informant husker spesielt godt å ha fått informasjon om at det ikke er lov med tvangsekteskap i Norge. Flere informanter synes det er fint å få informasjon gjennom en tolk, men at det er enda bedre hvis man får informasjonen fortalt direkte på morsmålet sitt.

De fleste synes de har fått variert informasjon på mottaket, mens et fåtall oppgir at det har vært mange gjentakelser.

Flere informanter savner mer informasjon om utdanning, helse, staten og det norske systemet, herunder utdanningssystemet, helsesystemet og skattesystemet.

Et overordnet funn fra brukerintervjuene er at de opplever å få lite informasjon om asylprosessen – hvilke steg man må gjennom og når de ulike stegene skal skje. Mange av endringene de skal gjennom skjer på kort varsel, som for eksempel overføring til nytt mottak. I denne perioden fremstår behovet for forutsigbarhet og informasjon spesielt stort, og uvissheten i denne perioden beskrives av mange som svært krevende og belastende. Dette forsterkes av språkbarrierer og manglende nettverk og systemkunnskap.

Ventetiden før asylintervju med UDI oppleves spesielt vanskelig. Informantene sammenlikner sin egen ventetid med andre i mottaket, og synes det er tungt å se andre få opphold og bosetting raskere. Noen venter kort tid før de blir innkalt til intervju, mens andre venter svært lenge. Dette får mange til å føle seg glemt. De synes også de får lite eller ingen orientering om saken sin underveis. Mange forteller at de spør asylmottaket om hjelp til å kontakte UDI, men at de må gjøre det selv og at de ikke får noen konkret informasjon når de tar kontakt. Flere nevner også at

man kan følge med på UDI sine nettsider for å se når saker fra ulike land forventes å bli ferdig behandlet, men at dette ikke gir noen reell informasjon fordi det står at det er utsatt hver gang man sjekker.

Asylintervju

Det er mange som opplever selve asylintervjuet som tøft og vanskelig emosjonelt, og de føler seg sårbare. Erfaringene de har fra før gjør at mange har utfordringer med tillit til offentlige personer og til tolker. De aller fleste forteller imidlertid at de forstår at det er svært viktig å svare ærlig på alle spørsmålene som stilles i intervjuet. Informantene beskriver intervjuet som godt organisert. De fleste reiser til Oslo for å ha intervju, mens noen få forteller at de har gjennomført intervju på Skype eller i asylmottak.

Få svar på asylsøknad

Det er mye nervøsitet knyttet til selve intervjuet og tiden mellom intervju og beskjed om utfallet i saken. En del informanter forteller at de har fått svar ganske raskt etter asylintervjuet. Noen få forteller at de ventet lenge på svar fra UDI, men ikke fikk noen orientering om saken underveis. Svært mange informanter henviser til dagen de fikk positivt svar på asylsøknaden som den beste dagen i deres liv.

Nour ventet i ett og et halvt år før han fikk innkalling til asylintervju med UDI. Han synes det vanskeligste var å ikke vite noen ting om hvor lenge han må vente i asylmottak. Samtidig så han en del personer som kom til mottaket mye senere enn ham og som ble innkalt til intervju mye raskere enn ham. Han og de andre som bodde på mottaket prøvde å holde roen og trøstet hverandre.

Da Nour endelig fikk innkalling til asylintervju med UDI, måtte han reise til Oslo for å ha intervjuet. Dagen før intervjuet var han så spent at han ikke fikk sove ett minutt. Han hadde veldig vondt i magen og var veldig spent. Han så på intervjuet som et viktig vendepunkt i livet som ville bety veldig mye for hans fremtid.

Da han kom inn til intervjuet var damen fra UDI veldig rolig og positiv. Hun klarte å roe ham ned veldig fort. Hun ga ham en trygghet. Hun hadde kontroll under hele intervjuet. Det gikk veldig bra. Intervjuet varte i 5-6 timer.

Nour ventet bare på svar i to dager etter intervjuet. Han fikk positivt svar! Han har vanskelig for å sette ord på gleden han følte. Han fikk en ny sjanse i livet – fikk sjansen til å starte livet på nytt.

Vente på bosetting

Så godt som alle asylsøkerne er klar over at det er livet i en kommune og introduksjonsprogram som venter dersom de får oppholdstillatelse. Flere vet at det er IMDi som har ansvar for å finne bosettingskommune, men er usikre på hvordan en kommune blir valgt for dem. Noen få trodde de kunne velge bosettingskommune selv og ble svært overrasket da de fikk tildelt en kommune. Noen få informanter savner informasjon om retten til avtalt selvbosetting, som de har lært om i etterkant, og mener de kunne funnet en mer egnet kommune å bo i dersom de fikk denne informasjonen før bosettingen.

Et gjennomgående funn rundt bosettingsprosessen er at mange opplever at kompetanse, erfaringer, behov og livssituasjon ikke tas i betraktning ved tildeling av bosettingskommune. Noen forteller at de har gjennomført aktiviteter som skal bidra til å finne en egnet bosettingskommune, men at de likevel bosettes på et sted som de ikke opplever at oppfyller deres ønsker eller behov. Dette gjelder blant annet noen av de som har registrert eller hatt samtaler om kompetanse og arbeidserfaring. Det gjelder også et par personer som forteller at de har fått sette opp en liste over

tre kommuner de ønsker å bo i, men at de likevel ble bosatt et helt annet sted og at den medvirkningen de først fikk inntrykk av å ha dermed ikke var reell.

Etter tildeling av kommune, starter forberedelsene til bosetting. Informantene har ulike erfaringer med bosettingsforberedende aktiviteter og informasjon om bosettingsprosessen. Mens flere informanter oppgir at de har fått mye informasjon i forbindelse med bosettingen, er det også en del som ikke føler at de har fått noe særlig informasjon rundt dette. De som er mest fornøyd med overgangen fra å bo i asylmottak til å bosettes i kommune, har fått besøk av en representant fra bosettingskommunen allerede mens de bodde i mottaket. Personen fra bosettingskommunen – gjerne en programrådgiver eller flyktningkonsulent – har gitt informasjon om kommunen og om hva som skal skje når de kommer dit.

Noen få informanter har tatt kontakt med IMDi for å bytte bosettingskommune, men opplever det som vanskelig å nå gjennom og at det har tatt lang tid å få svar.

Det er en del variasjon i hvor raskt informantene har flyttet til bosettingskommunen sin. Noen få reagerer på at det tok lang tid, og tror det handlet om at kommunen hadde sommerferie eller trengte tid for å klargjøre boligen. De savnet litt mer orientering underveis om hvorfor ting tok tid.

Reise til bosettingskommune

Ved bosetting reiser man gjerne alene fra mottaket til bosettingskommunen, med bistand fra mottaket. Flere forteller at mottaket for eksempel har bestilt en drosje, som har kjørt dem til togstasjonen, men at de reiser alene derfra. Noen har fortalt at de fikk en lapp som forklarte hvor de skulle på norsk, slik at de kunne vise den frem hvis de trengte hjelp til å finne frem. Dette har stort sett gått greit, men noen har følt seg litt alene og bortkommen.

2. TILVENNE SEG NY HVERDAG I NORSK KOMMUNE

2. Tilvenne seg ny hverdag i norsk kommune

Mange informanter har store forventninger til livet som bosatt i norsk kommune og det å «komme i gang» med sitt nye liv.

Ved bosetting flytter de aller fleste fra et asylmottak i én vertskommune til bosetting i en annen kommune. Mange opplever at de må begynne på nytt med å bli kjent med offentlig ansatte når de bosettes, og flytter fra bekjente fra for eksempel frivillige organisasjoner eller andre i vertskommunen. Overgangen fra asylmottak til bosetting virker å gå lettere for personer som har bodd i integreringsmottak, som bosettes i samme kommune som mottaket, ettersom det ikke representerer et tilsvarende brudd i tjenester, miljø og personer i hjelpeapparatet på samme måte som flytting mellom kommuner gjør.

Noen få informanter forteller at de merker at bosettingskommunen har informasjon om kompetanse når de bosettes eller at fastlegen visste om det dersom man hadde vært på sykehus mens man bodde i mottak. Dette tyder på oversending av data fra vertskommune til bosettingskommune og gjenbruk av informasjon. Andre har ikke samme opplevelse, og synes det er frustrerende å bli stilt de samme spørsmålene om og om igjen.

Noen opplever at noen typer informasjon om dem flyter sømløst etter bosetting, for eksempel når man oppgir personnummer vet aktørene «alt de trenger» om deg og du trenger ikke gjenta noen ting. Dette gjelder spesielt for politi, skatteetat og bank i bosettingskommunen. Flere nevner også helsevesenet i slike sammenhenger.

Få tildelt bolig

Fremme i bosettingskommunen blir flyktningene møtt av en representant fra kommunen, ofte en flyktningkonsulent fra flyktningtjeneste, NAV eller tilsvarende tjeneste, som skal ha ansvar for den bosatte, samt en tolk. De aller fleste forteller at de fikk et hyggelig første møte med kommunen.

De reiser sammen til boligen den bosatte skal bo i, som kommunen har ordnet. Den bosatte får praktisk informasjon om boligen.

Det er noe varierende tilfredshet med den tildelte boligens egnethet, blant annet beliggenhet utenfor sentrum og størrelse på boligen. Noen enslige flyktninger har blitt bosatt i bofellesskap med ukjente personer, men ønsker å bo for seg selv.

Flertallet forteller at de har nokså mye kontakt med kontaktpersonen, og spesielt i starten er kontaktpersonen en aktiv oppfølger. Noen forteller at kontakten reduseres etter hvert. De har likevel behov for en del hjelp, og det er nokså mange som knytter seg til enkeltpersoner som lærer, tolk, helsesøster, ansatt fra mottaket, en frivillig person eller en nabo.

Bli kjent i området

Kontaktpersonen gir den bosatte informasjon om området og om introduksjonsprogrammet som de snart skal påbegynne. Mange blir vist rundt i området for å se hvor butikk, legekantor, skole, osv. ligger. Noen forteller imidlertid at de ikke ble vist rundt, og brukte en del tid i starten på å prøve å finne frem selv.

Ordne det praktiske

Noen forteller at de fikk hjelp av kontaktpersonen i kommunen til å handle mat, klær og eventuelt møbler som de mangler de første dagene etter bosetting. Mange forteller også at de fikk beskjed om at de kunne spørre om hva som helst. Denne kontaktpersonen er et viktig «knutepunkt» for de bosatte flyktningene. De fleste har én fast kontaktperson, mens noen har opptil tre ulike personer med ulike ansvarsområder som de kontakter ved behov. Flyktningene synes selv det er vanskelig å vite hvilke aktører som kan hjelpe dem med hva, så de synes det er fint å ha en fast kontaktperson som kan koble på nødvendige tjenester. Det kan likevel være sårbart: Noen få informanter har opplevd utskiftninger i kontaktperson og har merket at hjelpen man får også er svært personavhengig.

Starte i introduksjonsprogram

Kort tid etter bosetting starter informantene i introduksjonsprogram. Noen må imidlertid vente lenger enn andre, noe som ofte skyldes sommerferie eller at de må vente på oppstart av ny gruppe. Tiden før oppstart i introduksjonsprogram beskrives av mange som kjedelig og lite innholdsrik, og noen kunne ønske at tiden ble brukt til noe fornuftig, men kunne trengt hjelp fra noen til å sette i gang med aktivitet og gjøremål.

Informantene har ulike opplevelser av introduksjonsprogrammet. Mange synes de har fått et godt tilpasset program og god læring. Disse forteller om nyttig kunnskap og læring av norsk språk og samfunn.

Lære seg norsk

En del andre informanter har imidlertid hatt dårlige opplevelser: Enkelte informanter mener de får dårlig undervisning, at opplegget ikke er profesjonelt og/eller klager på nivået til den som underviser. I noen enkelttilfeller mener informantene at norsklæreren har hatt for dårlig kompetanse til å lære bort norsk til minoritetsspråklige.

Selv om mange også opplever å ha fått god norskopplæring er det mange som ikke trives med å lære på skolebenken, og som ønsker mer praktisk læring. Noen informanter forteller at språkopplæringen ikke er delt inn etter nivå, og synes for stor variasjon i språkkunnskapene innad i klassene gir sakte progresjon for enkeltindivider. Andre forteller at klassene er inndelt i nivåer, men mener de er plassert på for lavt eller for høyt nivå og at dette forhindrer læring.

Flere informanter etterlyser mer informasjon om utdanning, jobb og karriere, blant annet om krav til vitnemål og norskferdigheter for å kunne søke utdanning. Dette er viktig for planene de legger for fremtiden og at de vet hvilke mål de har å jobbe mot. Flere ønsker også mer medvirkning på egne planer, og føler de ikke får brukt medbrakt kompetanse på en hensiktsmessig måte. Eksempelvis føler flere informanter som har høy utdanning fra hjemlandet at programrådgivernes eller karriereveiledernes ambisjoner for dem settes for lavt, og at de blir anbefalt et løp som gjør at de må jobbe med noe annet innenfor samme sektor eller omskolere seg helt. Noen oppdager at det ikke finnes et tilpasset tilbud for deres ønsker og bakgrunn etter bosetting – for eksempel linje på videregående, muligheter til å få norskopplæring opp til nivå B2 eller praksisplasser og arbeidsplasser innenfor eget yrke.

Flere informanter trekker frem muligheten til å ta grunnskolefag og videregående som en del av introduksjonsprogrammet som bra.

Flere av de unge voksne asylsøkerne som er bosatt blir plassert i voksenopplæring for å lære norsk eller ta grunnskolefag. De aller fleste av de unge mistrives med det – de har et sterkt ønske om å gå sammen på grunnskole eller videregående skole istedenfor, for å bli kjent med og praktisere mer norsk blant flere jevnaldrende og bli kjent med det norske skolesystemet på et tidligere tidspunkt. De mener egen integrering bremses av å gå på voksenopplæring.

Praksisplass

Flertallet av informantene som har hatt et arbeidsrettet løp i introduksjonsprogrammet har hatt en eller flere perioder med arbeidspraksis. Det oppleves som nyttig, men ikke alltid som relevant for egne ønsker og kompetanser eller spesielt verdifull for læring av språk, for eksempel hvis man jobber mye alene eller hvis medarbeidere ikke snakker norsk. Flere mener dette handler om mulighetene i kommunen og at de ikke har blitt bosatt i en kommune hvor de kan benytte sin medbrakte kompetanse.

Yousef er utdannet tannlege fra hjemlandet. Da han kom til Norge startet han i introduksjonsprogrammet og norskkurs. Cirka halvparten av flyktningene i klassen hadde høyere utdanning, som Yousef. Den andre halvparten hadde veldig lite skolegang. Yousef synes undervisningen ble lagt på et altfor lavt nivå, og føler at han har tilbrakt ett år på norskkurs for å lære alfabetet, selv om dette var noe han kunne godt fra før. Han synes ikke det er logisk at personer med høy utdanning og analfabeter studerer sammen. Han, som er tannlege, trenger ikke å øve på å si «a». Det føltes nedverdiggende.

Adil jobbet for myndighetene og en internasjonal organisasjon i hjemlandet, men måtte flykte fra krig. Han har utdanning fra hjemlandet som ikke blir godkjent i Norge, uten å helt vite hvorfor. Rådgiverne til Adil har derfor sagt at de må legge en plan for hvordan han kan komme ut i arbeidslivet i Norge. Han har forsonet meg med dette og er innstilt på at han må gjennom et formelt løp i Norge for å kvalifisere seg til arbeid, og har startet på yrkesfag på videregående skole. Målet er å ta fagprøven. Han skulle ønske han kunne jobbe innenfor samme fagfelt som han både har utdanning i og mange års arbeidserfaring med fra hjemlandet, men rådgiveren sa det var vanskelig å få jobb innenfor det fagfeltet. I tillegg tilbyr ikke de videregående skolene i området ikke den aktuelle linjen. Derfor lagde de en plan for hvordan han kan omskolere seg og kvalifisere til en enklere jobb i Norge.

Integreres i lokalmiljø

Informantene mener at introduksjonsprogrammet er viktig for det sosiale livet. Likevel er det flere som etterlyser mer sosiale aktiviteter i regi av introduksjonsprogrammet.

Det er også mange som har vanskelig for å få et sosialt miljø utenfor introduksjonsprogrammet. Mange informanter gir uttrykk for at de har manglende nettverk utenom skole, eventuell jobb og familie. De opplever at det er vanskelig å knytte kontakt på grunn av en språklig barriere. Dette er imidlertid svært individuelt, og noen har klart å integrere seg meget godt i lokalsamfunnet. Enkelte synes det er vanskelig på mindre steder fordi lokalbefolkningen oppleves som lukket og ikke så inkluderende, mens andre synes det har hjulpet å bo på et lite sted fordi «alle kjenner alle».

Noen finner imidlertid egne arenaer for å praktisere norsk og bli kjent med folk, som på språkcafé.

3. HVERDAG

3. Hverdag

En del informanter synes de har fått for lite informasjon og veiledning om hva som skal skje etter introduksjonsprogrammet. Dette gjør overgangen vanskelig for mange.

Noen får utvidet leiekontrakt i den kommunale boligen de har hatt og fortsetter å bo der. Andre ønsker å flytte for å få en mer egnet bolig med tanke på størrelse og beliggenhet. De som flytter får enten hjelp av en ansatt i kommunen, nettverk eller finn.no til å finne et nytt leieobjekt.

Studere

Noen av informantene har som mål å ta høyere utdanning i Norge etter introduksjonsprogrammet. De av informantene som har ønsket å starte på høyere utdanning, er opptatt av at det er et komplisert system og lite veiledning og informasjon om opptakskrav, for eksempel krav til norsk nivå og engelsk. De opplever at det er ulike krav som gjelder for ulike utdanninger – både hva gjelder godkjenning av utdanning fra utlandet og krav for opptak på studiet. Mange synes de har fått for generell informasjon om krav for utdanning i Norge, og etterlyser mer individuelt tilpasset informasjon og veiledning. Dette kunne gjort overgangen til utdanning enklere.

For mange er det en utfordring å omstille seg dersom utdanningen de har fra utlandet ikke blir godkjent. De føler at de har kompetanse, erfaring og ressurser som de ikke får brukt, og ikke får jobbe med det de liker og føler seg flink til og motivert til. Det er imidlertid også mange som er villige til å omskolere seg.

Jobbe

Mange informanter opplever at det er vanskelig å få fast jobb, en heltidsjobb eller en jobb med god lønn. De fleste peker på manglende språkferdigheter og fagterminologi som viktige faktorer til at de ikke får jobb. Noen mener også at det er fordi de har utenlandsk navn.

Mange har hatt kortere jobber, som de primært har fått gjennom personer de kjenner, eksempelvis en tidligere lærer eller en veileder i NAV. De erkjenner at man trenger nettverk for å få seg jobb i Norge og at mange ansettelser skjer på den måten, men mangler et stort nettverk selv.

Flere informanter mener de har blitt bosatt i en kommune med få muligheter for å få en egnet praksisplass og/eller jobb.

Integrering

De aller fleste informantene trives godt i Norge og opplever den tryggheten de kom hit for å få.

Mange informanter ser på norsk språk, arbeid og kontakt med nordmenn som nøkler for å integreres. Noen er svært aktive og oppsøker organisasjoner og situasjoner hvor de får praktisert norsk på egenhånd og skaper seg et nettverk. En del informanter har færre kontaktpunkter med resten av befolkningen og deltar mindre i aktivitet og sosialt liv etter jobb/skole. De synes det er vanskelig å bli kjent med norske innbyggere og mangler arenaer for å komme i kontakt med dem.

Personer som har barn, synes å ha flere arenaer for å møte andre foreldre, gjennom barnehage eller skole, fritidsaktiviteter og liknende. Informantene oppgir generelt at de har god kontakt med barnehage og/eller skole og synes ikke det er vanskelig å følge opp.

UTFORDRINGER OG MULIGHETER

Asylsøkere har gjerne opplevd mye vondt før de kom til Norge. Asylfasen er preget av et stort behov for informasjon og forutsigbarhet. Mange er ivrige etter å fortsette livet sitt i Norge.

I det følgende gjør vi rede for utfordringer og muligheter for å forbedre voksne asylsøkeres møte med Norge, identifisert gjennom informasjonsinnhenting og utarbeidelsen av brukerreiser.

Informasjon og forutsigbarhet

Voksne asylsøkere har gjerne vonde opplevelser fra hjemlandet og mange har hatt en belastende reise. Det er mange som egentlig ikke har ønsket å reise eller bo i et annet land, men har vært nødt til det på grunn av sin egen sikkerhet. Å bo i asylmottak er tøft for de aller fleste. De har stort behov for informasjon og omsorg. Det oppleves som belastende å leve med stor uvisshet rundt hva som skal skje og når. Mange ringer UDI ukentlig for å få vite status på asylsaken sin.

Føle seg nyttig og benytte medbrakt kompetanse

Det er mange informanter som ikke husker å ha gjennomført registrering eller samtale om kompetanse og arbeidserfaring. Mange synes det virker tilfeldig hvilken kommune de blir bosatt i – uten at ønsker, livssituasjon eller kompetanse tas med i betraktning. Det er vanskelig å søke om godkjenning av utdanning og forstå systemet, og mange trenger hjelp til dette og ønsker å gjøre det så tidlig som mulig. Det er også mange som synes det er mange krav til opptak på høyere utdanning i Norge, som de ikke får tilpasset informasjon om.

Komme raskt i gang med tilpasset opplæring

I norskopplæringen i introduksjonsprogrammet bør man bruke gode kartleggingsverktøy for å bestemme hvilket nivå undervisningen skal legges på og innplassering i klasser med nivådeling. Dette er viktig for å sikre progresjon. Unge ønsker å gå på skole sammen med jevnaldrende og føler de lærer mer norsk og blir bedre integrert av det enn å gå i voksenopplæring.

Bosatte flyktninger får en kontaktperson i flyktningetjeneste/NAV. Denne personen er et viktig bindeledd for flyktningene, som har vanskelig for å vite hvilke tjenester som kan hjelpe til med hva. Kontaktpersonen har en viktig rolle, men hjelpen kan også være personavhengig og oppleves som utfordrende ved utskiftninger.

Nettverk

Noen synes overgangen fra å gå i introduksjonsprogram til å bli «selvstendig» er vanskelig. Noen ønsker mer informasjon fra NAV og hjelp til å finne jobb. Mange mangler nettverk, noe som både påvirker deres mulighet til å finne arbeid, mulighet til å praktisere norsk og den sosiale situasjonen.

ENSLIG MINDREÅRIG ASYLSØKER

Personer som er 'Ny i Norge' som:

Enslig mindreårig asylsøker (EMA)

Kjennetegn

Enslige mindreårige asylsøkere er under 18 år, og kommer til Norge uten foreldre eller andre med foreldreansvar på tidspunktet de søker om beskyttelse i Norge.

Vi har totalt snakket med 43 informanter i denne målgruppen. Informantene har en spredning i fødeland, deriblant Syria, Afghanistan, Somalia, Eritrea, Iran og Etiopia. Flertallet av informantene var mellom 13 og 17 år

på tidspunktet hvor de søkte om beskyttelse i Norge, og har i dag bodd mellom 0-3 år i Norge. Vi har snakket med flere menn enn kvinner i denne målgruppen, noe som til dels kan forklares med at det er en overvekt av gutter som er kommet til Norge som enslige mindreårige asylsøkere.

Særskilte behov og forutsetninger

Omsorg: Gruppen har et særskilt behov for omsorg. Mange har opplevd krig, forfølgelse, tortur, overgrep, fattigdom og nød, og strever med ulike post-traumatiske plager, søvnproblemer og mareritt. At barna er alene uten omsorgspersoner, i en livssituasjon med stort behov for omsorg og støtte, gjør ofte situasjonen deres vanskelig.

Omsorgspersoner: Gruppen har et behov for omsorgspersoner. Lærere, ansatte i mottak og bolig anses ofte som viktige omsorgspersoner.

Ressurssterke: Til tross for at mange har behov for omsorg og preges av tildeles vanskelige livssituasjoner, må det understrekes at mange i målgruppen er ressurssterke og kompetente. Mange har måtte ta et stort ansvar for seg selv på reisen hit og senere som ny i Norge. Flere er ambisiøse, tilpasningsdyktige og tilpasser seg sin nye situasjon i Norge raskt.

Skole: Det er en forutsetning at barna starter raskt opp med skolegang, og at man forhindrer brudd i skolegangen. De har best erfaring med å gå med jevnaldrende på skole, fremfor å gå i voksenopplæring.

Progresjon: Mange har rask progresjon når de begynner på skolen. De lærer språket raskt og finner sin plass i det norske skolesystemet.

Opplever som vanskelig

- Uforutsigbarhet i mottakssystemet
- Flytte fra venner og andre voksenpersoner når man bytter mottak eller bosettes i en annen kommune enn vertskommunen for mottaket
- Kvaliteten på mottakene varierer
- Barna gruer seg til og er redde for å gjennomføre asylintervjuet
- Post-traumatiske plager, stress og søvnproblemer, som man ikke alltid får hjelp til å behandle
- Vergeordningen er ikke likeverdig, noen opplever å få lite omsorg og oppfølging fra verge

Opplever som positivt

- Mange føler en lettelse når de ankommer Norge
- I møte med politiet er mange redde, men flertallet har en positiv opplevelse
- Tiden i omsorgssenter eller avdeling for enslige mindreårige på mottak oppleves som positiv
- Lærere og ansatte i mottak/omsorgssenter er viktige omsorgspersoner
- Mange begynner å lære norsk allerede mens de bor i mottak
- De som går i grunnskole, videregående eller kombinasjonsklasse er svært fornøyde med å gå i klasse med barn og ungdom på samme alder
- Vergen fremstår som en viktig omsorgsperson for flere
- Mange lever et godt liv og trives i hverdagen etter bosetting

Muligheter

- Mer forutsigbarhet og mindre flytting i asylprosessen
- Sikre en likeverdig vergeordning
- Behov for bistand til å behandle og håndtere post-traumatiske plager
- Sikre at barna starter raskt opp med undervisning i mottak og bosettingskommune
- Informasjonsflyt og treffsikker bosetting

Gruppe C: Enslig mindreårig asylsøker

0. Før ankomst

"Jeg er ikke trygg. Jeg må flykte alene og forlater familien min."

"Jeg har en vanskelig reise og opplever mye vondt."

1. Ankomst og første møte med Norge

"Jeg føler meg trygg når jeg kommer til Norge."

Livet hjemme

Flukt

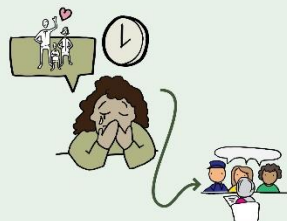
Finne politiet og søke beskyttelse

1.1 Vente i asylmottak på opphold og bosetting

"Jeg skjønner ikke hva som foregår. Ting bare skjer og jeg føler ikke at noen passer på meg."

"Livet står på vent. Jeg blir tatt vare på, men får mye tid til å tenke på vanskelige ting."

"Jeg får bo i Norge! Livet kan endelig begynne!"

2. Tilvenne seg ny hverdag

"Jeg prøver å finne meg til rette og leve et vanlig liv."

3. Hverdag

"Livet er bra, men det blir lite tid til fritid."

Ankomstsenter/transittmottak — Omsorgssenter/asylmottak EMA — Vente på intervju — Asylintervju — Få svar på asylsøknad — Bosetting — Bolig — Gå på skole — Deltidsjobb — Fritid — Helse — Integrering — •

0. FØR ANKOMST

Livet hjemme

Noen barn har levd et godt liv i hjemlandet, mens andre kun kjenner krig og uroligheter. Enkelte har gått på skole i hjemlandet, andre har hatt lite og fragmentert skolegang avhengig av situasjonen i hjemlandet, hvor gamle barna var da de flyktet og hvor lenge de har vært på flukt.

Flukt

Enslige mindreårige asylsøkere har reist fra hjemlandet sitt av ulike årsaker. Flertallet flyktet fra krig, mens noen også forteller at de flyktet grunnet tvangsekteskap, fengsling eller deportering som følge av krig. De alle fleste informantene har vært på lange reiser, og har bodd i flere land før de kom til Norge. De har reist ved bruk av flere ulike transportmidler deriblant gått til fots, kjørt bil, båt og tog.

Barna opplever reisen som vanskelig, og flere beskriver traumatiske hendelser på veien. Mange har mistet sine kjære på veien. De færreste har hatt omsorgspersoner til å ta vare på seg under reisen, og manglet elementære behov som mat, husly og klær. Flere beskriver spesielt reisen over havet som en forferdelig opplevelse.

Samtlige av informantene forteller at målet for reisen var Europa. Fåtallet har hatt Norge som sitt endelige mål for reisen. Mange forteller at de visste lite eller ingenting om Norge før de kom, og at det var tilfeldig at de endte opp her. Noen har imidlertid fått informasjon om Norge på fluktreisen av personer de har møtt på veien, eller av familiemedlemmer som har flyktet til Europa før dem. De som har hørt om Norge, ble fortalt at Norge er et trygt land å bo i, at det finnes et godt utdanningssystem, demokrati og menneskerettigheter.

1. ANKOMST OG FØRSTE MØTE MED NORGE

Finne politiet og søke om asyl

Flertallet av informantene har kommet til Norge med buss eller tog fra Sverige, og deres første møte med Norge er som regel Oslo Sentralbanestasjon.

Om lag alle informantene har en positiv opplevelse av det første møtet med Norge. De var lettet over å ha kommet til Norge, og beskriver en følelse av trygghet i det de ankommer landet. Et fåtall sammenlikner møtet med Norge med andre land i Europa som Tyskland og Hellas, og forklarer at de følte seg mer velkommen her.

Enkelte av informantene ble møtt av politiet på togstasjonen, eller på grensen til Sverige. Flertallet måtte finne politistasjonen i Oslo på egenhånd. De har spurt forbipasserende og fått hjelp til å finne politistasjonen på Grønland. Det kan virke som at de fleste informantene var klar over at de måtte oppsøke politiet for å registrere seg og søke om beskyttelse.

Til tross for at mange har negative opplevelser med politiet fra hjemlandet og på reisen, opplever alle informantene møtet med politiet som positivt. De opplever at politiet møtte dem med respekt og omsorg. Noen fikk også mat av politibetjentene og noen fikk en klem hvis de begynte å gråte. Flere er overrasket over at politiet er hyggelige mot dem.

På politistasjonen får informantene en del spørsmål om hva de heter, fødselsdato og enkelte forteller at de tok fingeravtrykk og bilde på stasjonen. Enkelte synes det er vanskelig å fortelle om vonde minner fra reisen eller hjemlandet i samtale med politiet, og har utfordringer med å åpne seg. Flere er redde for å si sannheten i frykt for å bli sendt hjem. De har vanskelig for å stole på andre personer, og spesielt personer fra myndighetene. Samtalene med politiet ble gjennomført med bruk av tolk, noe som oppleves som trygt, spesielt når de får høre at tolken ikke kan fortelle noe av det de sier til andre.

Det er noe ulikt hvor lenge informantene blir på politistasjonen før de sendes videre. Noen av barna oppgir at det var mange andre flyktninger på stasjonen, og at de måtte sove over på stasjonen eller på et hotell i nærheten før de fikk snakket med politiet og søkt om beskyttelse.

Enkelte informanter forteller at de fikk oppgitt verger på politistasjonen. Informantene kaller denne personen for verger, og det er noe usikkert om de snakker om representanten eller advokaten som barn som kommer uten omsorgspersoner har rett på. Flere forteller at de har hatt flere verger i løpet av tiden i Norge. Mange sier at de får oppgitt en ny verger ved innvilgelse om opphold.

Ahmad visste ingenting om Norge før han kom hit, og han visste heller ikke at det var i Norge han kom til å ende da han flyktet fra hjemlandet sitt. Første møtet med Norge føles trygt, og han får spørsmål fra politiet om hva han heter, hvor gammel han er og hvorfor han har kommet til Norge. Ahmad opplever politiet som hyggelige og respektfulle, men er redd for å åpne seg og fortelle om det han har opplevd i hjemlandet og på reisen til Norge.

1.1 VENDE I ASYLMOTTAK PÅ OPPHOLDSTILLATELSE OG BOSETTING

Bo i ankomstsenter/transittmottak for enslige mindreårige

Informanter som var over 15 år, ble sendt videre til transittmottak raskt etter samtalen med politiet. Flertallet opplever at de får lite informasjon i forkant av flyttingen til mottak, og har lite informasjon om og forståelse av prosessen videre. Det er kun noen få av informantene som husker at de fikk vite at de skulle videre til et annet mottak eller omsorgssenter senere og at de må bo

der mens de venter på asylintervju og behandling av søknaden om asyl. De som husker å ha fått denne informasjonen, husker ikke hvilke offentlige aktører som fortalte dem det.

Mange av de enslige mindreårige har blitt sendt til flere transittmottak før de ender i et omsorgssenter eller mottak for enslige mindreårige. Transittmottakene beskrives som dårlige med lite omsorg og dårlig mat, hvor man føler seg både ensom og stresset fordi situasjonen er lite forutsigbar og så ustabil. Én informant forteller at det ble hengt opp lister i transittmottakene med informasjon om navn, og tidspunkt for når man skal flytte til et nytt mottak, og at det var få ansatte som ga informasjon og omsorg.

Helsesjekk

Flere informanter forteller at det ble gjennomført helsesjekk på transittmottaket, og at de forsto at de ble sjekket for farlige og smittsomme sykdommer. Noen av barna opplever denne helsesjekken som skummel fordi de måtte ta blodprøver og derfor mistet mye blod. Samtidig forstår de fleste at det er viktig å sjekke for farlige sykdommer og få vaksiner.

Alderstest

Flere oppgir også å ha gjennomført alderstest i transittmottaket, hvor det ble tatt bilder av tenner og håndflate. Barna er usikre på hvilken offentlig aktør som gjennomførte alderstesten, men forstår at det gjennomføres alderstest fordi offentlige myndigheter er usikre på barnets alder. Alderstestingen oppleves som obligatorisk.

Bo i omsorgssenter eller asylmottak/avdeling for enslige mindreårige

Informanter som var under 15 år på tidspunktet hvor de søkte om beskyttelse i Norge, og ventet på å få asylsøknaden behandlet ble plassert i omsorgssenter. Informanter som var mellom 15 og 18 år bodde i egne asylmottak eller avdelinger for mindreårige.

Informantene har ulike opplevelser av tiden i mottak. Dette kan skyldes forskjeller mellom ulike mottak, samt individuelle preferanser og behov hos hvert enkelt barn. Samtidig er det en liten tendens til at barn som har bodd i omsorgssenter opplever tiden i mottak som mer positiv enn barn som er over 15 år, og som har bodd i asylmottak for enslige mindreårige.

Omsorg, oppfølging og aktiviteter i mottak

Det virker som beboerne i omsorgssentre opplever mer omsorg, oppfølging og aktivitet i omsorgssentrene enn beboere i asylmottak for enslige mindreårige. Flere av barna som har bodd i omsorgssenter forteller at de gikk på tur, drev med idrett, var i spillrommet, fikk spille PlayStation, gå på kino eller dra i svømmehallen. Det er også mange av informantene som har bodd på asylmottak for enslige mindreårige som har fått gode tilbud om aktiviteter, men her varierer opplevelsene mer.

Flere av barna bygger relasjoner i mottaket. De ansatte i mottakene blir viktige omsorgspersoner som følger opp barna, hjelper dem med matlaging, lærer dem norsk og hjelper til med lekser. I tillegg får mange gode venner mens de bor i mottaket eller omsorgssenteret. Flere forteller at de fikk venner på mottaket som de fremdeles er venner med i dag. De synes det er trist når de må flytte fra venner og voksne fordi man skal til et annet mottak eller bosettes i en kommune langt unna. Det verste er når venner de har fått i mottaket ikke får oppholdstillatelse og sendes ut av landet.

Noe som preger alle informantene, er savnet etter familien sin. De føler seg ensomme og urolige på grunn av den uavklarte situasjonen. Til tross for at mange har det relativt bra i mottakene beskrives tiden som vanskelig.

Isak har bodd i mange ulike asylmottak. I noen av mottakene har han det bra, men i andre mottak er det dårligere. De aller fleste som jobber på mottakene er hyggelige og omsorgsfulle. Hvis han kunne ønske seg noe så må det være at det var bedre tilgang på psykisk helsehjelp på mottakene, for det var mange som hadde store problemer. Selv fikk han hjelp fra BUP fordi han hadde behov for å prosessere tanker og følelser som gjorde det vanskelig å sove om natten.

Vente på asylintervju

Det er mange som opplever stress knyttet til asylintervjuet og oppholdstillatelse. Mange er redde for å bli sendt tilbake til hjemlandet.

Skole i mottak

De enslige mindreårige asylsøkerne har som regel startet på skole mens de har bodd i mottak. Det varierer imidlertid hvor raskt de har startet opp – noen får skoletilbud raskt, mens andre venter lenger før de begynner på skolen. En informant som var under 16 år på tidspunktet da han bodde i asylmottak, forteller at det tok omtrent et halvt år før han begynte på skolen.

Informantene synes det var veldig fint å gå på skole. De fikk møte norske barn og lære norsk. Flere forteller at de lærte mye norsk mens de var i mottaket, men at både språk, kultur, mat og systemet var vanskelig å forstå i starten.

Asylintervju

I mottaket venter alle de mindreårige asylsøkerne på asylintervju. Ventetiden oppleves som lang og tiden går sakte. Mange gruer seg til intervjuet fordi de er redde for å få avslag. Det går rykter om at intervjuet er vanskelig og langt.

Flere har hatt kontakt med sin verge i forbindelse med intervjuet for å forberede seg, og har fått informasjon om hvordan intervjuet skal gjennomføres. Noen forteller også at vergen var til stede da intervjuet ble avholdt.

De fleste opplever at personene fra UDI var snille i intervjusituasjonen. De fikk bruke tolk og de synes de fikk god tid og mulighet til svare på UDI sine spørsmål. Noen opplever at intervjuet var tøft fordi man måtte fortelle vanskelige ting om fortiden sin, og følte seg veldig sårbar. Intervjuet inneholder også mange spørsmål og varer lenge.

Få svar på asylsøknad

De fleste får innvilget opphold raskt etter avholdt intervju, mens andre venter opp mot ett år grunnet vanskeligheter med å fastslå identitet. Det er mange som trekker frem dagen de fikk innvilget oppholdstillatelse som et av de beste minnene fra tiden i Norge.

Bosettingsprosess

Det varierer i hvilken grad informantene opplever å ha fått informasjon om den videre bosettingsprosessen. Noen har fått informasjon om prosessen for bosetting i kommune av sin verge. Andre har fått informasjon fra ansatte på mottaket, som fortalte at man skulle få tildelt bosettingskommune, og at det stilles forventninger til at man må lage mat, vaske boligen og gå på skole – mens andre igjen forteller at de savnet denne typen informasjon. En informant oppgir å ha mottatt et brev fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet med tilstrekkelig informasjon om bosettingsprosessen.

2. TILVENNE SEG NY HVERDAG I NORSK KOMMUNE

Noen informanter tror at informasjon om dem ble overført fra mottak til kommune da de ble bosatt, fordi kommunen visste en del om hvilke behov de hadde allerede da de kom til kommunen. Blant annet forteller én informant som var i svangerskap at kommunen visste at hun trengte egen leilighet til seg selv og barnet, og at kommunen hadde fikset alt hun trengte da hun ankom boligen. En annen informant oppgir at bosettingskommunen ble valgt med utgangspunkt i at han hadde startet på videregående skole i mottaket, og at det derfor ble naturlig å bosettes i samme område for å fortsette på den samme skolen.

Andre informanter opplever at de må fortelle om seg selv flere ganger til ulike aktører, og er tvilende til om informasjonen deles på tvers av relevante tjenester.

Bolig

Informantene forteller at de enten bodde i bofellesskap med personal, i fosterhjem eller i egen leilighet alene eller sammen med 4-6 flyktninger på samme alder. De aller fleste er svært fornøyde med bosituasjonen, og spesielt de barna som har bodd i bofellesskap og fosterhjem fordi de har fått spesiell omsorg av voksenpersoner. Barn som har bodd i bofellesskap beskriver et hjem fylt med omsorg og kjærlighet, og at de fikk all den hjelpen de trengte fra ansatte i bofellesskapet. De fikk blant annet hjelp med lekser og bestille bankkort. De har fått egne oppgaver eller plikter i bofellesskapet, som å lage mat og vaske. De ansatte i bofellesskapet har lært dem hvordan de skal gjøre dette.

Det kan virke som at enslige mindreårige som har bodd i bofellesskap eller fosterfamilie i mindre grad forholder seg til andre offentlige tjenester slik som for eksempel NAV og flyktningtjeneste, og får alle sine behov dekket gjennom bofellesskapet.

De som har flyttet i egen leilighet alene eller sammen med andre flyktninger er generelt litt mindre fornøyde med egen situasjon. Årsaken virker primært å være at de får mindre tett oppfølging enn personer som bor i fosterfamilie eller i bofellesskap.

Én informant begynte rett på folkehøyskole og flyttet rett inn i en studentbolig. Her fikk han mange venner og fikk mange morsomme opplevelser og erfaringer.

Sabina flytter inn i et bofellesskap sammen med fem andre ungdommer som har flyttet til Norge. Sabina får masse hjelp fra de ansatte i bofellesskapet, og hun lærer hvordan hun skal klare seg selv. I bofellesskapet arrangeres det aktiviteter hvor hun reiser rundt i Norge. De har blant annet vært på hyttetur sammen. Det var gøy!

Enkelte av informantene har flyttet i egen leilighet etter at de ble bosatt i kommune. Det er ulike årsaker til ønsket om å flytte. Eksempler er at boligen ikke er egnet, behov for å flytte nærmere sentrum, dyre strømregninger, vonde enkelthendelser i kommunen de først bodde i som gjør at de vil flytte eller gjenforening med familie. Noen får hjelp til å flytte av barnevern, kommunen,

flyktningtjenesten eller NAV, mens andre finner bolig selv via venner eller finn.no. Informanter som har flyttet for seg selv forteller at det var ensomt å flytte for seg selv, og at det tok tid å venne seg til å være alene. Noen har hatt store problemer med å klare seg selv, for eksempel å kjøpe møbler. Noen få som har flyttet til en annen kommune har gått alene i lang tid uten å få hjelp til å starte på ny skole.

Gå på skole

Informantenes opplevelser av å gå på skole varierer fra person til person. Flertallet har funnet seg godt til rette i det norske skolesystemet, mens andre sliter med å finne sin plass. En utfordring som trekkes frem er vanskeligheter med norsk språk og kultur. Noen begynner i voksenopplæring for å lære norsk før de begynner i grunnskole, videregående skole eller innføringsklasse/kombinasjonsklasse.

Et gjennomgående funn er at det er vanskelig for ungdom å gå i voksenopplæring. Det er svært tydelig at alle ungdommene ønsker å gå på skole med jevnaldrende. De som går i voksenopplæring for å lære norsk eller ta grunnskolefag, kjenner gjerne andre ungdommer som går i kombinasjonsklasse, ordinær grunnskole eller videregående opplæring, og er veldig lei seg for at de selv ikke får den samme muligheten. De synes ikke at de har fått noen hjelp til å bytte klasse heller, selv om de har sagt fra til kontaktpersonen sin i kommunen. De enslige mindreårige som har gått i voksenopplæring opplever at nivået på undervisningen er for lav, og at progresjonen i undervisningen går for tregt, fordi voksne lærer saktere enn barn. En informant som gikk i voksenopplæringen først forteller at han lærte mye raskere enn de andre, og at dette bremsset utviklingen. Samtidig fikk han ikke norske venner på sin egen alder.

Informantene som har gått i kombinasjonsklasse, grunnskole eller videregående skole er generelt fornøyde med å gå på skolen, og forteller at de får ekstra hjelp dersom noe er vanskelig. Noen får hjelp fra en tospråklig lærer eller en språkassistent, noe som føles som en stor trygghet. Ellers synes de lærerne gir dem ekstra hjelp siden de er nye i Norge og ikke alltid forstår så mye.

Informanter som går i videregående, får stipend fra Lånekassen. De har fått informasjon og hjelp til å søke stipend fra flyktningtjenesten eller rådgivere på skolen. Enkelte av informanter forteller at de til tider har dårlig økonomi.

Ibrahim har ikke nok skolegang fra hjemlandet til å begynne i videregående. Han må derfor gå noen år på grunnskole før han kan starte på videregående. Ibrahim får tilbud om å begynne i en kombinasjonsklasse. Der får han lov til å ta grunnskole sammen med jevnaldrende i stedet for å gå i voksenopplæringen. Dette er supersmart, og veldig bra tenker Ibrahim – nå kan jeg få venner på min egen alder og være del av et ungdomsmiljø!

3. HVERDAG

Få seg deltidsjobb

Flere opplever at de har behov for å jobbe ved siden av skolen for å få råd til å betale husleie, strøm, klær og mat. Enkelte av informantene har deltidsjobb, mens mange forteller at jobbsøkerprosessen er vanskelig, og at de ikke klarer å skaffe seg jobb. For de som har arbeid fremstår arbeidsplassen som en viktig arena for mestring, i tillegg muliggjør inntekt til å ta førerkortet, noe mange av informantene er opptatt av.

Flere av informantene drømmer om å begynne å studere på universitet eller høyskole, mens andre tenker at de har lyst til å starte direkte i arbeidslivet etter videregående.

Fritid og sosialt

Mange av informantene har fått seg venner på skolen. Flere av informantene forteller at de er sammen med venner fra skolen på fritiden, men at det var vanskelig å skaffe seg venner helt i starten fordi man ikke kan språket. I tillegg opplever enkelte at det kan være vanskelig å få norske venner og at de kjenner flest personer som har flyktningbakgrunn.

Flere av informantene har et aktivt liv med organiserte fritidsaktiviteter, som taekwondo, bryting, svømming, kickboxing og cricket, eller trener på treningsstudio. Et par informanter er ikke med på noen spesiell fritidsaktivitet fordi det er for dyrt, og at tilbudet i nærområdet ikke alltid er så godt. Et par andre informanter forteller at de ikke har tid til å gå på fritidsaktiviteter på grunn av lekser. Mange opplever at fysisk aktivitet bidrar til å redusere stress og vonde tanker. I tillegg er det mange som bruker fritiden til å henge med venner, gjøre lekser, slappe av og se på TV.

Helse og omsorg

Av de vi har snakket med ser det ut til at flertallet har det bra i hverdagen, men en god del forteller om ensomhet, psykiske utfordringer, vonde tanker, savn etter familie og dårlig søvn. Flertallet opplever at de har fått god støtte til å håndtere vanskelige perioder, av blant annet ansatte i mottak og bofellesskap, samt helsesøster, barnevern, psykolog og fastlege.

Vergene anses for mange å være en viktig omsorgsperson, men relasjonen mellom verge og informant er svært varierende. De som opplever å ha en verge som er til stede og som hjelper til med både praktiske og sosiale forhold, omtaler sin verge som fantastisk og enkelte ganger «livsviktig» for at man har kommet seg gjennom vanskelige perioder. Disse informantene vet selv at de har vært heldige, fordi det ikke er alle som får omsorgsfulle og snille verger. Noen av de enslige mindreårige asylsøkerne ønsker bedre og tettere oppfølging av verge.

Kamil ser at de andre barna har verger som gir dem omsorg, klær og andre ting de trenger. Selv tar han bare kontakt med vergen sin for å få papirer signert, ellers prater de aldri sammen. Kamil føler seg ensom fordi de andre vennene hans har verger som er som foreldre, de spiser middag sammen og drar på ferier.

Integrering

Flertallet av informantene har funnet seg godt til rette i det norske samfunnet. Flere forteller at det i starten kan være vanskelig å få venner, og særlig norske venner, men at det hjelper når man lærer seg språket og kulturen. De enslige mindreårige asylsøkerne som vi har snakket med, fremstår som ressurssterke. Men det bør nevnes at flere også synes det er vanskelig å tilpasse seg den norske konteksten og livet i Norge, og at erfaringene varierer på tvers innad i målgruppen.

UTFORDRINGER OG MULIGHETER

Enslige mindreårige asylsøkere er i en særdeles sårbar situasjon fra tiden før de ankommer Norge, til de blir bosatt i en kommune, og ofte også i tiden etter bosetting. Årsaken er først og fremst deres store behov for omsorg. Mye av deres fremtid i Norge vil preges av deres fortid og opplevelser, samt hvilke omsorgspersoner de møter og deres evne til å ivareta dem.

I det følgende gjør vi rede for utfordringer og muligheter for å forbedre de enslige mindreåriges møte med Norge, identifisert gjennom informasjonsinnhenting og utarbeidelsen av brukerreiser.

Mer forutsigbarhet og mindre flytting i asylprosessen

De enslige mindreårige asylsøkerne har behov for omsorg fra det tidspunktet de ankommer Norge, men er ofte i en lang prosess før de blir plassert i omsorgssenter eller asylmottak for enslige mindreårige. Denne målgruppen har kanskje mer enn noen av de andre målgruppene behov for stabilitet og omsorg, mens mange opplever hyppig flytting fra mottak til mottak som belastende. Asylsøkerprosessen er preget av usikkerhet, og mange forstår ikke prosessen. De har behov for bedre informasjon om asylprosessen og hva de kan forvente seg fremover.

Det er viktig at målgruppen blir forventningsstyrt slik at de kan forberede seg på tiden i mottak, prosessen og hva som skal skje etter innvilget opphold eller avslag på asylsøknaden. Det er bedre å vite, enn å leve i uvisshet.

Spesielt skaper den lange ventetiden frem mot asylintervjuet mye stress og søvnløse netter. Det er viktig at de får god informasjon om intervjuet i forkant og har mulighet til å snakke med noen som kan berolige dem før intervjuet. Intervjuet er svært avgjørende for om barna får opphold, og det er derfor avgjørende at barna får mulighet til å fortelle om sine opplevelser, at de er trygge og føler seg forstått i intervjusituasjonen.

Sikre en likeverdig vergeordning

En utfordring er at vergeordningen slik den blir beskrevet av informantene mangler tilstrekkelig likebehandling av barna. Noen av barna anser sine verger som viktige omsorgspersoner som de har ukentlig kontakt med, mens andre kun er i kontakt med verge i forbindelse med saksgang og dokumentasjon. Siden verge av mange beskrives som en vesentlig omsorgsperson, bør en vurdere muligheten for å sikre at vergeordningene bidrar til det barna trenger.

Behov for bistand til å behandle og håndtere post-traumatiske plager

Målgruppen har et særlig behov for å prosessere tanker og traumatiske opplevelser. Mange forteller om stress, psykiske utfordringer og dårlig søvn. Til tross for at en god del har fått hjelp til å håndtere en vanskelig livssituasjon, er det et tydelig behov for bedre ivaretagelse av psykisk helse i mottaksprosessen og senere når barna har blitt bosatt i kommunen. Tjenesteapparatet bør være oppmerksomme på dette behovet og sikre at målgruppen får den oppfølgingen de trenger.

Sikre rask oppstart i skolen

Det varierer hvor raskt enslige mindreårige får tilbud om skoleplass. Uavhengig av årsak bør det etterstrebes å gi alle barn mulighet til å starte på skole eller på norskkurs raskt etter ankomst. Barna opplever det å gå på skolen som en svært positiv del av tiden på mottaket, de føler de gjør noe meningsfylt, blir bedre kjent med kultur og samfunn, og lærer språket raskt. Samtidig etterlyser mange mer informasjon om skolesystemet i Norge, og hvilke muligheter, plikter og rettigheter man har. Dette gjelder også når man blir bosatt og starter på skole i

bosettingskommunen. Mange forstår ikke det norske skolesystemet i starten, og dermed ikke hvilke forventninger som stilles.

Informasjonsflyt og treffsikker bosetting

Basert på intervjudata med brukerne, er det noe utfordrende å vurdere hvorvidt tjenestene deler relevant informasjon med hverandre, hvilken informasjon de deler og når. Det vi kan si er at reisen for denne målgruppen oppleves som mer smidig fordi barna forholder seg til færre tjenester enn de andre målgruppene. De får som regel all den hjelpen de trenger fra mottaket og bofellesskapet. Ofte forklarer barna at det var ansatte i mottaket og kommunen som fikset alt da de skulle flytte. Én informant oppgir å ha fått bosettingskommune med utgangspunkt i at personen allerede hadde startet på skole i mottak. Dette er et eksempel på en god bosettingsprosess, fordi mange blir lei seg når de må flytte fra venner og omsorgspersoner de har knyttet seg til i mottaket og på skolen. Dette er også viktig med tanke på kontinuitet i skolegangen, da flytting til en ny kommune vil resultere i et brudd i opplæringsløpet.

BARN I FAMILIE

Personer som er 'Ny i Norge' som:

Barn i familie

Kjennetegn

Barn i familie er under 18 år, og kommer til Norge sammen med foreldre eller andre omsorgspersoner når de kommer til Norge.

Flertallet av barna kommer som asylsøkere til Norge, mens et fåtall kommer som overføringsflyktninger, eller som følge av familiegjenforening. Vi har totalt snakket med 36 informanter i denne målgruppen. Informantene

har en spredning i fødeland, deriblant Syria, Irak, Uganda, Somalia, Libanon, Palestina, Afghanistan, Eritrea og Tyrkia. Flertallet er mellom 15-18 år i dag, og kom til Norge for 0-3 år siden, men noen har også bodd i Norge i 4-6 år. Det er en relativ jevn spredning av gutter og jenter i utvalget, med en liten overvekt av gutter.

Særskilte behov og forutsetninger

Stabilitet og forventningsstyring: Barna er innom flere ulike mottak før de blir bosatt. Dette gir lite forutsigbarhet. Det er et behov for at barna får bedre forståelse for asylprosessen, slik at de kan forberede seg på ventetiden i mottak.

Mottak: Barna har behov for omsorg, elementære behov som mat, søvn og lek i mottakene.

Skole: Det er en forutsetning at barna starter raskt opp med undervisning, og at man forhindrer brudd i skolegangen. De har best erfaring med å gå med jevnaldrende på skole, fremfor å gå i voksenopplæring.

Progresjon: Mange har høy progresjon når de begynner på skolen. De lærer språket raskt og finner sin plass i det norske skolesystemet.

Opplever som vanskelig

- Uforutsigbarhet i mottakssystemet
- Kvaliteten på mottakene varierer, og enkelte av mottakene dekker ikke barnas behov for omsorg, støtte og andre elementære behov
- Det er kjedelig i mottakene, og ikke alle får tilbud om undervisning før etter lang tid
- Barna ser mange voksne asylsøkere som har det vanskelig i mottaket
- Flytte fra venner og andre voksenpersoner når man bytter mottak eller blir bosatt
- Hjelp foreldre med å betale regninger og husleie fordi de ikke kan norsk, og ikke forstår systemet

Opplever som positivt

- Føler en lettelse når de ankommer Norge
- Lærer språket allerede i mottak
- De som går i grunnskole, videregående eller kombinasjonsklasse er svært fornøyd med å gå i klasse med jevnaldrende
- Mange lever et godt liv og trives i hverdagen etter bosetting

Muligheter

- Mer forutsigbarhet og mindre flytting i asylprosessen
- Sikre et mer likeverdig tilbud i mottakene
- Være bevisst at barna må hjelpe foreldre med praktiske gjøremål som å betale regninger
- Informasjonsflyt og treffsikker bosetting

Gruppe D: Barn i familie

0. Før ankomst

"Jeg må reise fra hjemlandet mitt og alt jeg kjenner fordi det er utrygt. Jeg reiser sammen med foreldrene mine."

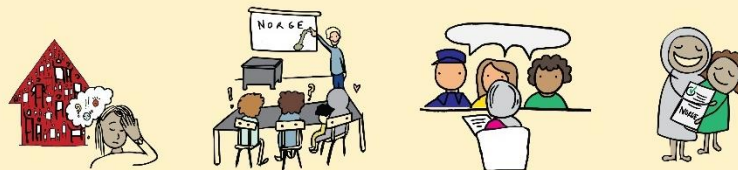
1. Ankomst og første møte

"Jeg kommer til et nytt og fremmed land, alt er ukjent."

1.1 Vente på oppholdstillatelse og bosetting

"Livet står på vent. Jeg forstår ikke hva som skal skje, er redd og jeg kjeder meg".

← Livet hjemme — Flukt — Finne politiet og søke beskyttelse — Ankomstsenter/transittmottak — Bo i asylmottak — Skole i mottak — Asylintervju — Få svar på asylsøknad — Vente på bosetting — →

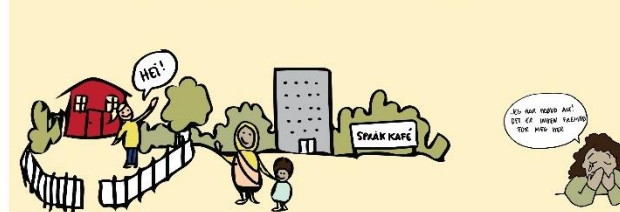
2. Tilvenne seg ny hverdag i norsk kommune

"Jeg prøver å finne meg til rette og leve et vanlig liv".

3. Hverdag

"Livet er bra, men det tar tid å få norske venner".

— Bolig — Starte på skolen — Få seg deltidsjobb — Fritid/sosialt — Integrering —

0. FØR ANKOMST

Livet hjemme

Noen av barna har levd et normalt liv med skolegang og familieliv mens de var i hjemlandet. Andre har hatt vanskelige liv preget av krig, forfølgelse grunnet religion og foreldrenes politiske tilhørighet. Avhengig av barnets alder og situasjon i hjemlandet, har enkelte gått flere år på skole, andre har lite skolegang.

Flukt

Barna har reist sammen med nærmeste familie eller andre slektninger. Noen reiser sammen med hele kjernefamilien, mens andre har familie som er igjen i hjemlandet. Hvem de reiser sammen med har betydning for hvordan de opplever reisen, og for savnet etter familie på reisen og etter ankomst til Norge.

Reisen fra hjemlandet beskrives som vanskelig. Mange opplever seg utrygge, er sultne og slitne. De forteller om en lang reise ved bruk av flere ulike transportmidler. Barna nevner blant annet at de har brukt fremkomstmidler som tog, buss, bil, båt og fly. Flertallet av de som forteller at de tok fly til Norge er overføringsflyktninger.

Barna vet generelt lite om Norge før de kommer. Noen har hørt at det er trygt i Norge, og flere forteller at de visste at utdanningssystemet gir alle like muligheter til utdanning. Flere nevner mulighet for utdanning som en viktig årsak til at familien valgte å dra til Norge. Mange har hørt fra bekjente eller familie at det er kaldt i Norge. Andre vet derimot veldig lite om Norge før de kommer og gir uttrykk for at det var mer eller mindre tilfeldig at de endte opp her.

Barn som er overføringsflyktninger eller familiegjenforente virker å ha bedre kunnskap om Norge før de kommer enn andre. Dette skyldes blant annet at barn som er overføringsflyktninger har mottatt kulturorienteringsprogram i flyktningleiren gjennom IOM før de kommer. Her får barna vite litt om Norge. De husker at de lærte at det er kaldt i Norge, og litt om samfunnet og regler. Noen har også fått litt norskundervisning i flyktningleiren før de ble flydd til Norge. Det samme gjelder for barn som blir familiegjenforent. De har fått vite en god del om Norge fra familiemedlemmer som allerede bor i landet, og noen har også begynt å øve på språket.

1. ANKOMST OG FØRSTE MØTE MED NORGE

Flertallet av informantene opplever det første møtet med Norge som bra, uavhengig om de er overføringsflyktning, familiegjennforent eller asylsøkere. Barn som er overføringsflyktninger lander på flyplassen i Norge og blir møtt av personer som jobber i kommunen, NAV eller flyktningtjenesten, som transporterer dem videre til leiligheten eller huset de skal bo i. Noen av informantene forteller at omsorgspersonen deres var i kontakt med NAV eller flyktningtjenesten rett etter at de flyttet inn i boligen. Selv har barna lite innsikt i alt som skjer etter bosetting.

Finne politiet og søke beskyttelse

Barn som har kommet med familien til Norge som asylsøkere, forteller at de måtte dra på politistasjonen for å søke om beskyttelse. På politistasjonen er de sammen med omsorgspersonen sin, noe som virker å betrygge barna i møtet med politiet. Barna forteller også at det var tolk til stede i samtalen med politiet.

Barn som har kommet sammen med familien sin har ikke så sterke følelser og minner fra samtalen med politiet, som for eksempel enslige mindreårige asylsøkere har. Enkelte husker imidlertid at de gjennomførte en samtale med politiet der de ga informasjon om hva de heter, hvor de er fra og hvorfor de reiste til Norge. Møtet med politiet fremstår som bra, og flere opplever at politiet var hyggelige og respektfulle.

Selv om noen husker at de har fått informasjon fra politiet om prosessen videre, forteller de fleste barna at de ikke kjenner til eller forstår den videre asylprosessen og hva som skal skje i ankomstsenter eller i transittmottak.

Ahmad snakket med politiet da han kom over grensen til Norge. Han husker ikke så mye fra samtalen, men han husker at politiet var snille og at han følte han kunne fortelle dem alt. Ahmad var fornøyd med å få tolk, da følte han seg trygg og forstod litt mer av hva som foregikk. Ahmad fikk vite at han og familien måtte bo på et asylmottak før de eventuelt skulle få lov til å bo i Norge.

Bo i ankomstsenter/transittmottak

Den videre prosessen fremstår for mange som uklar, og få forstår hva som skal skje videre etter at familien har søkt asyl. Fellesnevneren for alle informantene er at de er innom flere ulike mottak, og at de ikke får informasjon om hvorfor eller hva som skal skje videre i prosessen. Noen husker at de ble kjørt til Råde, mens andre nevner at de ble kjørt direkte fra politiet til et transittmottak.

Amina har vært noen uker på transittmottak, men får plutselig beskjed om at hun og familien skal flytte. Hun forstår ingenting, og får ingen informasjon om hva som skal skje. Hun tror først at hun skal bli kastet ut av landet, hun klarer ikke forstå fordi hun ikke kan norsk. Amina synes det er grusomt å ikke vite hva som skal skje. Hvorfor skal de flytte? Hvor skal de? Hvordan ser det ut på det nye stedet? Jeg får vel være med foreldrene mine? Amina er redd!

Helsekartlegging

Barna forteller at de måtte gjennom en helseundersøkelse i Råde eller på transittmottaket. De forstår viktigheten av å bli testet for sykdommer, og oppgir at de i tillegg fikk vaksiner mot sykdommer som kan være alvorlige.

Én informant forteller at hun ble redd av de ansatte på Råde. Hun synes det var skummelt da ansatte ba alle kle av seg og sjekket sekker og bagasje. Informanten mener at det er viktig at ansatte viser litt mer hensyn overfor barna fordi de ofte har opplevd vanskelige ting og er i en stressende situasjon. Dette er ekstra viktig å være varsom og oppmerksom på mottakssenteret fordi få av barna forstår situasjonen de er i og hva som skal skje videre.

1.1 VENDE I ASYLMOTTAK PÅ OPPHOLDSTILLATELSE OG BOSETTING

1.1 Vente på oppholdstillatelse og bosetting

Denne fasen gjelder kun for barn i familie som har kommet som asylsøkere.

Bo i asylmottak

Barna som har bodd i asylmottak sammen med familien, har veldig ulike inntrykk og opplevelser av hvordan det var å bo der. Dette skyldes dels forskjeller mellom mottakene. Det er relativt mange som opplever at mottakene er dårlig tilrettelagt for barn, at maten smaker vondt og er annerledes, at man bor trangt og at renholdet ikke er tilfredsstillende. Andre har bedre erfaringer med å bo i mottak, og forteller at de fikk egne små hus eller leiligheter som familien kunne bo i, at de ansatte var snille og omsorgsfulle og at de arrangerte morsomme aktiviteter.

Aktivitetstilbudet i mottakene ser ut til å være av svært ulik kvalitet. Noen av mottakene har aktiviteter spesielt rettet mot barn, som fotball og utflukter, men sammenliknet med enslige mindreårige asylsøkerne ser det ut til at barn i ordinært mottak mottar et relativt dårligere tilbud. Til tross for at det finnes aktiviteter i en del mottak, opplever flertallet at tiden i mottak er lang, at man må vente lenge og at det er kjedelig.

Flere av barna uttrykker en bekymring for fremmede voksne asylsøkere som bor i mottakene. Barna opplever at mange voksne i mottaket har det svært vanskelig psykisk og at de ikke deltar på aktiviteter. Flere av barna legger merke til at de voksne ikke går på skole, at mange er passive og kun sitter inne på rommene sine. Barna er glade for at de kan fylle tiden sin med undervisning, og ønsker at de voksne skal få mer hjelp i mottaket.

Skole i mottak

I utgangspunktet har barn og unge som kommer til Norge som asylsøkere de samme rettighetene og pliktene som andre barn og unge i Norge. Barn har rett til grunnskoleopplæring om det er sannsynlig at barnet skal oppholde seg i Norge lengere enn tre måneder. Dette vil i praksis bety at barn i opplæringspliktig alder har rett til skolegang fra de ankommer, ettersom det som regel tar mer enn tre måneder å behandle asylsøknaden.²

Noen begynner på skolen eller på språkkurs raskt etter at de ankommer mottaket, mens andre forteller at det tok flere måneder hvor de ikke hadde tilbud om opplæring. Det har tatt mellom tre måneder til ett år før barna i utvalget startet på skolen. Enkelte har norskkurs og annen undervisning som for eksempel samfunnsfag mens de venter på å begynne på skolen.

Forskjellene i hvor raskt barna starter opp med undervisning, skyldes variasjoner i hvor raskt vertskommunene får på plass et tilbud. Alder og grad av skolegang fra hjemlandet ser ut til å påvirke hvilket skoletilbud barnet mottar i mottaket. Enkelte av barna etterlyser mer informasjon og innføring i hvordan det vil bli å starte opp i norsk skole, og generelt det norske skolesystemet.

De som går på skole mens de bor i mottak synes de har en meningsfull hverdag, møter flere voksne og jevnaldrende utenfor mottaket og lærer norsk. Én informant synes det var problematisk å flytte fra mottak til mottak fordi det skapte lite kontinuitet i skolegangen og brudd med bekjentskaper. Hver gang denne informanten flyttet fra et mottak til et annet, begynte han på ny skole.

Asylintervju

Det er kun noen av barna som har kommet med familien sin som har hatt et asylintervju med UDI. Barna sier de fikk velge selv om de ville snakke med UDI eller ikke. Noen av informantene forteller at de har gjennomført samtale hvor de har svart på spørsmål om seg selv. Barna som gjennomførte samtale med UDI opplevde intervjusituasjonen som positiv og trygg, de følte seg sett og forstått. Andre informanter sier de ikke har vært med på intervju, og forteller at det bare var omsorgspersonene de kom sammen med til Norge som deltok på intervjuet.

Abdullah har vært på asylintervju med UDI. Først fikk han informasjon om intervjuet og det var en tolk som sørget for at han fikk informasjonen på sitt eget språk. Han synes damen fra UDI var kjempehyggelig. Hun var snill og vennlig da hun spurte om årsaken til at han kom til Norge. Hun sa også at det var helt greit hvis det var ting han ikke husket. Etter intervjuet fikk han beskjed om at han og familien må bo på asylmottaket en stund til, mens UDI undersøker saken deres. Han fikk ikke beskjed om hvor lenge han må vente. Så da var det bare å vente...

² Utdanningsdirektoratet (2016). Spørsmål og svar om regelverk

Aisha forteller at hun tror at aktørene og tjenestene ikke snakker sammen, fordi hun måtte starte med å fortelle om seg selv fra begynnelsen hver gang hun møtte nye mennesker. Aisha opplever dette som slitsomt og blir trøtt av alle spørsmålene. Hun blir også trist av å tenke tilbake på alle tingene som har skjedd før, for det er ikke bare gode minner. Aisha har fortalt de samme tingene veldig mange ganger, både til skolen, politi og helsetjenester.

Får svar på asylsøknad

Barna vi har intervjuet beskriver dagen de får beskjed om at de får oppholdstillatelse som en av de beste dagene i livet sitt. De gir uttrykk for at de har følt seg usikre lenge, men skjønner at oppholdstillatelsen betyr at livet kan bli bedre. De beskriver at de følte både håp og glede da de fikk svar på asylsøknaden. Flere sier også at de var veldig spente på hva som ville vente dem og den nye livssituasjonen.

Vente på bosetting

Noen av barna tror at informasjonen om dem blir lagret og overført mellom ulike personer som de møter underveis i Norge, fordi alle ting blir ordnet for dem. Det er imidlertid uvisst om dette inntrykket kan komme av at deres omsorgspersoner ordner ting for dem og barna ikke må forstå alle prosessene og stegene de skal gjennom. Enkelte av barna forteller imidlertid at de må fortelle om seg selv gjentatte ganger til ulike personer og tjenester. Dette kan tyde på at informasjonsflyten mellom tjenestene ikke er ideell.

2. TILVENNE SEG NY HVERDAG I NORSK KOMMUNE

Barn som har kommet sammen med familien som asylsøkere kommer i denne fasen etter å ha flyttet fra asylmottak til bosettingskommunen. Barn i familier som har kommet til Norge som overføringsflyktninger eller familieinnvandrere kommer rett i denne fasen etter fase 1. Ankomst og første møte med Norge.

Bolig

De fleste barna har liten innsikt i hvilken type informasjon familien fikk i forbindelse med bosetting i kommunen. Det kan virke som at det er omsorgspersonene som de flytter sammen med som mottar informasjonen og som ordner med prosessene sammen med ansatte på mottaket og kommunen. Ett av barna sier for eksempel at hun ikke vet hvem som har ordnet boligen for dem, men tror omsorgspersonene har ordnet det. Ett av barna vet at familien fikk mulighet til å ønske

seg en kommune, og at de fikk lov til å flytte til kommunen som familien hadde foreslått. Ellers har de fleste lite innsikt i bosettingsprosessen.

Flertallet av barna er svært fornøyd med huset eller leiligheten de flyttet inn i. De forteller at boligen var godt tilpasset familiens behov, og at de fikk hjelp av NAV eller flyktningsjenesten til å skaffe møbler og annet utstyr de trengte. Det er også flere som oppgir at de fikk god informasjon om boligen, kommunen og området de flyttet til av de ansatte i flyktningsjenesten eller NAV. Det er noen som forteller at de også fikk en omvisning i området de hadde flyttet til.

Kun et fåtall av informantene er misfornøyd med boligen de flyttet inn i. Det er først og fremst størrelsen noen av barna reagerer på, spesielt dersom de må dele soverom med søsknene sine. I disse tilfellene har familiene stort sett fått hjelp av kommunen til å flytte til en bedre egnet bolig, men barna synes dette tok lang tid.

Enkelte av barna opplever at de må hjelpe foreldrene sine med praktiske gjøremål hjemme. De forteller blant annet om inkassovarsler, husleie til kommunen og andre regninger som ikke blir betalt. Mange av barna kan språket bedre enn foreldre sine, noe som gjør at de kan få mye ansvar hjemme. Ingen av barna som forteller om dette opplevde å få hjelp av NAV, flyktningsjenesten eller boligkontoret i slike situasjoner.

Saba og familien får endelig beskjed om at de skal flytte til en kommune. De pakker med seg de få tingene de eier og reiser med tog i fire timer. Saba er litt lei seg for at hun ikke skal gå på skole med klassekameratene sine lenger. Da de kom frem til den nye kommunen var det en dame fra flyktningsjenesten og en tolk som møtte dem. Saba og familien ble til det som skulle bli deres nye hjem. Damen forklarte mye om husleie og kontrakt. Foreldrene hennes forstod ikke dialekten til tolken så godt, så Saba prøvde så godt hun kunne å oversette fra norsk siden hun kan norsk bedre enn foreldrene sine.

Starte på skolen

Avhengig av alder og skolebakgrunn begynner barna i grunnskole, videregående opplæring eller voksenopplæring. Barna er stort sett veldig fornøyd med å begynne raskt opp på skolen etter bosetting. Ventetiden varierer fra noen dager til en måned. Flertallet av barna må bytte skole når de flytter fra mottak til bosettingskommune. Dette skaper brudd i progresjon og relasjoner, og oppleves som utfordrende for barna. Enkelte blir bosatt i kommunen hvor de har påbegynt skolegang og kan fortsette i samme klasse som før. Noen av barna som har fylt 18 år rett etter bosetting og som ikke har fullført grunnskole (og videregående), har blitt plassert i introduksjonsprogrammet. Dette fremstår som et brudd i skolegangen for de det gjelder.

Mange opplever den første tiden på skolen som vanskelig. Det er særlig utfordringer med språket, noe som både gjør det vanskelig å bli kjent med medelever og forstå undervisningen. Flere av barna ser lærerne som viktige personer som gir støtte, trygghet og hjelp når ting er vanskelig å forstå. Mange forteller at de får egen undervisning i norsk, eller at de har språkassistenter. Andre opplever i større grad at de må stå på egne ben.

På lik linje med de enslige mindreårige flyktingene er barn som kommer sammen med familie veldig fornøyd med å gå i ordinær klasse, innføringsklasse eller kombinasjonsklasse og ikke så fornøyd med å gå i voksenopplæring. Barna mener det gir raskere progresjon og mer trivsel, fordi alle er unge. I innføringsklasser og kombinasjonsklasse kan man få venner på samme alder, og med en lik bakgrunn som en selv.

3. HVERDAG

3. Hverdag

Få seg deltidsjobb

Noen av informantene har deltidsjobb ved siden av skolen for å tjene ekstra penger. De forteller at de brukte en god del tid og energi på å få tak i jobb, og er veldig fornøyde med at de klarte det. Andre ønsker å få seg jobb og søker på stillinger. Det fremstår som utfordrende å få seg jobb. Det er mange som forteller at de har levert mange søknader, men får beskjed at det ikke er behov for folk eller får ingen svar i det hele tatt. Mange synes de står på egne ben i arbeidssøkerprosessen, og ikke får hjelp til å finne arbeid. Noen forteller imidlertid at de har fått hjelp av lærere til å skrive søknader og CV. Informanter som er på jakt etter jobb opplever det norske arbeidsmarkedet som urettferdig og føler at man som utlending ofte blir ekskludert fra ansettelsesprosessene. Det er flere som sier at de tror de ikke får jobb fordi de har utenlandsk navn.

Mohammed ønsker seg jobb, for han har lyst til å tjene nok penger til å spille fotball og ta førerkort. Han har levert veldig mange søknader i blant annet butikker og treningssentre, men han får enten aldri svar, eller så får han beskjed om at det ikke er behov for folk. Noen venner sier at han kanskje må endre navnet sitt for å få jobb. Han har en venn som gjorde det og fikk jobb, men han har ikke lyst til å bytte navn!

Fritid og sosialt

Flertallet av informantene trives godt i Norge og er aktive på fritiden sin. Til tross for at flertallet av informantene oppgir å ha venner, er det også flere som synes det er vanskelig å få venner, og særlig venner som er født i Norge. Mange av barna går på organiserte fritidsaktiviteter som for eksempel fotball og taekwondo. Noen liker også å trene på treningssenter. Det er allikevel flere som oppgir at de synes de har for mye fritid og som gjerne skulle fylt denne tiden med en deltidsjobb eller med en aktivitet. Enkelte oppgir at prisen på fritidsaktivitetene er for høy og at de dermed ikke har råd til å være med. Gjennomgående er informantene svært glade i å holde seg i aktivitet, som å gå turer, jogge, spille fotball og volleyball.

Barna forteller videre at de liker å være med venner og se i butikker. Mange bruker sosiale medier, ser på TV eller film og spiller PlayStation. To informanter forteller at de har deltatt på arrangementer i regi av frivillige organisasjoner. De synes det var veldig positivt fordi det har hjulpet dem med å bygge nettverk samtidig som de får praktisere språket.

Til tross for at et flertall ser ut til å leve et godt liv, er det enkelte som synes det er vanskelig å få venner, nettverk og skaffe seg jobb. Enkelte har også vonde minner og tanker, og er til tider langt nede. En suksessfaktor for å trives ser ut til å være å oppleve mestring på skolen, ha en trygg og god familie og venner.

Mange av barna og ungdommene er svært familiekjære, og tilbringer mye tid sammen med familie på fritiden. Sammenliknet med de enslige mindreårige flyktingene forteller barn som bor sammen med omsorgspersoner i mindre grad om vonde tanker, savn etter familie, stress og

søvnproblemer. Én informant forteller at det er stor åpenhet i familien om å snakke om ting som er vanskelig, og at dette hjelper for å prosessere tanker og følelser. Samtidig er det enkelte som har det vanskeligere, og som i større grad trenger hjelp fra det offentlige tjenesteapparatet. Dette handler ofte om utfordringer på skolen eller i familien. Enkelte har også vonde tanker og opplever stress i hverdagen.

Integrering

Flertallet av barna forteller at de lever et godt liv i Norge, og at de trives i hverdagen. Til tross for at flere opplever det som utfordrende å tilpasse seg den nye konteksten i starten, har de fleste funnet seg til rette på skolen, og mange forteller at de har nære venner. Noen lever et aktivt liv med fritidsaktiviteter, og mange bruker mye tid på lekser og er sammen med familien.

UTFORDRINGER OG MULIGHETER

Barna vi har pratet med har ulike innganger til livet i Norge. Flertallet av barna har vært gjennom en asylprosess i Norge, mens andre har kommet som overføringsflyktning eller som følge av familiegjenforening. Barn som er familieinnvandrere eller overføringsflyktninger beskriver en smidigere overgang fra tidspunktet de ankommer landet til de er godt inni hverdagslivet, særlig fordi de ikke er inntatt i asylsøkerprosessen. I det følgende tar vi for oss de viktigste utfordringene og mulighetene for forbedringer i brukerreisen. Disse er basert på intervjuer med barn som er gjennom en asylsøkerprosess, men også barn som er overføringsflyktninger eller familiegjenforente.

Mer forutsigbarhet og mindre flytting i asylprosessen

Det er en utfordring at barna har lite forståelse og innsikt i hva som skal skje etter intervjuet hos politiet, og frem til innvilget opphold. Barna opplever denne fasen som uforutsigbar, utrygg og kjedelig. Det finnes et forbedringspotensial i å etterstrebe en mer forutsigbar asylprosess, slik at barna forstår mer av situasjonen de er i og hva som kommer til å skje videre. Det er viktig å forventningsstyre barna slik at de kan forberede seg på ventetiden i mottak, og hva som skjer etter innvilget opphold eller eventuelt avslag på asylsøknaden.

En tydelig utfordring er at barna flytter til og fra flere ulike mottak i asylfasen. Barna forstår ikke hvorfor må flytte så ofte, og gir uttrykk for manglende ro og stabilitet. Siden barn er i en særlig sårbar situasjon kan det tenkes at opplevelsen av asylsøkerprosessen hadde vært bedre dersom familier med barn ikke ble flyttet rundt. Mindre flytting til og fra mottak gjør det samtidig enklere å sikre kontinuitet skolegang og relasjoner til voksenpersoner og jevnaldrende som de knytter seg til i asylfasen.

Sikre et mer likeverdig tilbud i mottakene

Informantene opplever dårlige leveforhold i enkelte av transittmottakene og de ordinære mottakene. Flere opplever maten som svært dårlig og at renholdet ikke er tilstrekkelig. Flere mener rommene de bor på er for små for familien, og at aktivitetstilbudet i mottaket er mangelfullt. I asylsøkerprosessen bør man etterstrebe at familier med barn blir plassert i mottak som er tilpasset barns behov på best mulig måte. Barna i utvalget har ulike oppfatninger av mottakene de har vært på, og det er grunn til å tro at tilbudene i de ulike mottakene er forskjellige.

Det er også flere barn som påpeker behov for psykisk hjelp og omsorg i mottak. De opplever at mange mennesker, både barn og voksne, har behov for hjelp til å bearbeide tanker og følelser. Barna viser til at en del voksne blir passive i mottak og at de også kan ha nytte av et skole- eller opplæringstilbud.

Sikre rask oppstart i undervisning

Noen barn får tilbud om skoleplass raskt, mens andre barn må vente lenge før de får et skoletilbud. Uavhengig av årsaken til denne variasjonen bør det etterstrebes å gi alle barn lik

mulighet til å starte på skole eller på norskkurs raskt. Barna opplever det å gå på skolen som en svært positiv del av tiden på mottaket. De synes de har en meningsfull hverdag, møter flere voksne og jevnaldrende utenfor mottaket og lærer norsk. Samtidig etterlyser mange mer informasjon om skolesystemet i Norge, og hvilke muligheter, plikter og rettigheter man har. Dette gjelder også når man blir bosatt og starter på skole i kommunen. Mange forstår ikke det norske skolesystemet i starten, og dermed ikke hvilke forventninger som stilles.

Være bevisste at barn må hjelpe foreldrene sine med praktiske gjøremål

Det er noen barn som opplever at de får et stort ansvar i familien når de blir bosatt i kommunen, fordi de kan språket bedre enn sine foreldre. Det er viktig at støtteapparatet er bevisste slike mekanismer, og bruker tolk for å sikre at foreldre lærer hvordan å betale regninger, kontakte NAV/flyktningtjenesten etc.

Informasjonsflyt og treffsikker bosetting

Det er ingen tydelige funn i datamaterialene som kan gi klare indikasjoner på hvordan og hvilken informasjon som overføres mellom relevante tjenester slik som UDI, IMDi, mottak, skole, NAV og flyktningtjeneste og eventuelt barnevern. Det fremkommer likevel at enkelte av informantene opplever at de må fortelle om seg selv til mange ulike instanser, og at de ofte oppgir samme informasjon flere ganger. Dette gir indikasjon på at informasjonsflyten mellom tjenestene ikke alltid er optimal.

På den andre siden forteller mange at de fikk inntrykk av at kommunen visste hva familien deres trengte da de ble bosatt i kommunen. Flertallet opplever boligen de får tildelt som godt egnet og tilpasset familiens behov. Dette tyder på at noe informasjon er overført til kommunen for å sikre treffsikker bosetting. Likevel er det også enkelte som opplever å få tildelt bolig som er for liten for familien, noe som tyder på manglende informasjonsflyt. Det er viktig at kommunen har tilgang på all relevant informasjon fra UDI, mottak, IMDi, skole og andre relevante tjenester for å sikre en så treffsikker bosetting og tjenestetilbud som mulig. Overføring av informasjon er også særdeles viktig for å sikre kontinuitet i barnas skolegang.

FAMILIEINNVANDRER

Personer som er 'Ny i Norge' som:

Familieinnvandrere

Kjennetegn

Familieinnvandrere er personer som kommer til Norge for å flytte sammen med eller gjenforenes med et familiemedlem som bor i Norge.

Blant informantene har de fleste fått innvilget gjenforening med ektefelle, men det finnes tilfeller der foreldre er gjenforente med barn. Den største gruppen familieinnvandrere i denne undersøkelsen er personer som er blitt gjenforent med flyktninger. Den nest største gruppen er personer som har giftet seg med nordmenn mens de har bodd i utlandet og senere bestemt seg for å flytte til Norge. Vi har totalt snakket med 50 informanter innenfor denne målgruppen. Det er en liten overvekt av kvinnelige informanter i utvalget. Flertallet av informantene er mellom 25 og 40 år. Om lag halvparten har bodd i Norge i 0-3 år, mens den andre halvparten har bodd i Norge mellom 4-7 år.

Særskilte behov og forutsetninger

Avhengig av partner/familiemedlem: Som familieinnvandrer er man svært avhengig av det familiemedlemmet som har søkt om gjenforening. Denne personen er i stor grad ansvarlig for å formidle informasjon om de ulike offentlige prosessene, samfunnet og hvilke krav som stilles når man flytter til Norge. De er også ofte økonomisk ansvarlige og er et sosialt bindeledd i et land der man ofte ikke kjenner noen.

Familie: Mange familieinnvandrere kommer til Norge med barn, ofte flere. Dette skaper et press på husstanden som enslige innvandrere ikke opplever. I tillegg til å venne seg til en ny hverdag for seg selv, skal barna også integreres og stifte egne bekjentskaper. Det kan også ta flere år før begge foreldrene får en høyere lønn enn den lønnen de får gjennom introduksjonsprogrammet (flyktninger og deres familiegjenforente), barnetrygd og eventuell sosialstønad.

Opplever som vanskelig

- Familiegjenforeningsprosessen tar lang tid
- Mange opplever lite hjelp fra andre enn referansepersonen, og hjelpen fra offentlige tjenester varierer
- Opplevelse av å være isolert i Norge uten et eget sosialt nettverk
- Det er vanskelig å lære norsk

Opplever som positivt

- Stor glede og lettelse å få være sammen med familien sin igjen
- Positiv opplevelse av møter med norske offentlige aktører i utland og etter ankomst til Norge
- Skoleledelse og lærere på skolene trekkes frem som gode og viktige støttespillere
- Tilbud om introduksjonsprogram (familiegjenforente med flyktninger)

Muligheter

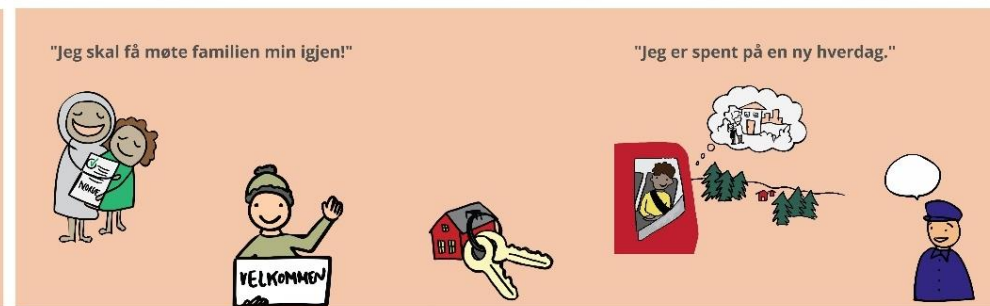
- Likeverdig oppfølging av gjenforente med flyktninger
- Introduksjonskurs for de uten rett til introduksjonsprogram
- Informasjon om arbeidsliv og utdanning

Gruppe E: Familieinnvandrere

0. Før ankomst

1. Ankomst og første møte

← Livet hjemme — Søke om familiegjenforening — Samtale med ambassade/konsulat — Reise og mottakelse — Bli møtt på flyplassen — Flytte inn med familiemedlem — Registrering hos politiet — Kontakt med helsevesenet →

2. Tilvenne seg ny hverdag i norsk kommune

3. Hverdag

→ Starte i introduksjonsprogrammet — Lære seg norsk — Bygge nettverk — Studere — Jobbe — Integrering →

0. FØR ANKOMST

Livet hjemme

De aller fleste i vårt utvalg har fått innvilget familiegjenforening før de kommer til Norge, og gjenforenes med en flyktning. Unntak eksisterer der for eksempel en norsk person har giftet seg i utlandet og reist til Norge, for så å begynne gjenforeningsprosessen. I disse tilfellene er referansepersonen en person med norsk statsborgerskap.

Brukerreisen er i stor grad basert på familiegjenforening med flyktning da flertallet i utvalget har denne bakgrunnen. Der det er identifisert betydelige forskjeller mellom familiegjenforente av flyktninger og av norsk borger beskrives dette eksplisitt.

Søke om familiegjenforening

I utgangspunktet er det personen i utlandet som søker om familiegjenforening, heretter kalt søker. Basert på intervjudata er det imidlertid noe usikkert blant informantene om hvem som faktisk søker om familiegjenforening, om det er de selv eller referansepersonen i Norge. Antagelig handler dette om at informantene har noe manglende forståelse og innsikt i prosessen, i tillegg til at dette oppleves som en prosess som familiemedlemmene gjennomfører sammen. Generelt tyder dataene på at søknadsprosessen er overkommelig og at man får bistand og støtte fra referansepersonen, men at det tar lang tid å få søknaden behandlet hos UDI.

Samtale med ambassade/konsulat

Enkelte av søkerne forteller at de ble innkalt og gjennomførte en samtale på den norske ambassaden eller konsulat i landet de oppholdt seg i – eventuelt det nærmeste landet med en ambassade. Her forteller de om seg selv og relasjonen til referansepersonen i Norge. Blant informantene er det en generell oppfatning om at intervjusituasjonen på ambassaden er god. De forteller at de blir møtt med respekt og forståelse, og at intervjuerne er vennlige. Noen meddeler at de i etterkant av intervjuet fikk lite informasjon om prosessen videre, og at de kunne ønske seg mer innsikt i prosessene.

Etter at informantene har levert alle søknadsdokumenter til ambassade eller konsulat, og eventuelt gjennomført intervju, gjenstår en venteperiode mens UDI behandler søknaden. Prosessen fra søknad om familiegjenforening til svar på søknaden, tar ifølge informantene som regel minst seks måneder og noen ganger mer enn ett år. Flere av informantene forteller at de opplever denne ventetiden som lang, men at det muligens skyldes at personen selv var på flukt, og at det derfor var vanskelig for myndighetene å verifisere dokumentasjonen.

Kjennskap til Norge før ankomst

Familieinnvandrerne synes å ha forholdsvis god kjennskap til Norge før de kommer, sammenlignet med de andre målgruppene. Flere forteller at de fikk informasjon om Norge av familiemedlem/mer i Norge. Kjennskapet er derimot sjeldent dyptgående og handler i stor grad om overordnede temaer som demokrati, trygghet, utdanning, velferd, natur og klima. Personer som familiegjenforenes med norske statsborgere viser ikke noen vesentlig større innsikt og kunnskap om Norge, sammenlignet med de som gjenforenes med flyktninger. Et fåtall har tidligere besøkt Norge, og har et etablert nettverk før de kommer. Dette gjelder særlig for personer som familiegjenforenes med norske statsborgere.

1. ANKOMST OG FØRSTE MØTE MED NORGE

Reise og mottakelse i Norge

De aller fleste familieinnvandrerne kommer med fly til Norge. Reisen til Norge arrangerer de selv, og de får ofte hjelp av referansepersonen til å finansiere og organisere reisen til Norge.

Det aller første møtet med Norge er nesten utelukkende positivt for familieinnvandrerne. For veldig mange betyr familiegjenforening nettopp en gjenforening med de aller næreste familiemedlemmene, ofte etter flere år med turbulens, fare og usikkerhet.

Bli møtt på flyplassen

Med mindre det er spesielle omstendigheter, er det ingen kommunalt, eller på annen måte offentlig ansatte som møter familieinnvandrerene når de ankommer Norge. De må selv organisere transport fra flyplass til bolig. Flere forteller at bekjente har stilt med bil eller at de har blitt møtt av familie som har kommet med offentlig transport, ofte fra veldig langt unna.

Flytte inn med familiemedlem

De aller fleste informantene flytter inn i boligen til familiemedlemmet som allerede er bosatt i Norge. Noen får tilbud om nytt sted å bo noen uker eller måneder etter at de har flyttet inn, fordi boligen ikke er tilpasset en større familie. Flertallet opplever dette som bra, mens et fåtall opplever at boligen ikke er tilpasset familiens behov, og at de heller ikke får tilbud om nytt sted å bo. Dette er særlig i de tilfeller hvor flere familiemedlemmer gjenforenes med en flyktning.

De fleste familieinnvandrerne i utvalget er flyktninger og har bodd i kommunal bolig de første årene i Norge. Når de etter hvert må flytte ut av kommunal bolig, oppleves dette som vanskelig for mange. Andre har derimot hatt en veldig positiv opplevelse med å få bostøtte til husleie og startlån til kjøp av egen bolig. Det er flere av informantene (både flyktninger og andre familieinnvandrere) som har greid å kjøpe en egen bolig, men dette er ofte svært ressurssterke personer og ikke nødvendigvis representative.

Familieinnvandrere som gjenforenes med flyktning, får som oftest hjelp av samme kontaktperson som referansepersonen når de bosettes, men denne bistanden ser ut til å variere. Noen av informantene forteller at ansatte i kommunen følger opp familien i løpet av de første dagene etter ankomst, og at de får en innføring i hva de kan forvente fremover. Andre opplever i større grad å være overlatt til deg selv, og er avhengig av at referansepersonen i Norge kan hjelpe de med å komme på plass i kommunen. Der det er personer som ikke snakker verken norsk eller engelsk, har flere forklart at kommunen har stilt med ansatte som snakker språket deres.

Amina kom til Norge for å gjenforenes med mannen sin. De kommer opprinnelig fra Syria, og mannen til Amina har bodd i Norge i 2 år lengre enn henne. Hun tar kontakt med mannens kontaktperson for å få hjelp til å komme på plass i den nye kommunen, men hun får beskjed om at hun må fikse alt selv, og at mannen hennes må hjelpe henne. Hun føler dette er nedverdiggende, og synes at hun bør ha like rettigheter som andre flyktninger når hun er helt ny i landet, og ikke forstår språket.

Registrering hos politi

I intervjuene med familieinnvandrerne er det mange som forteller at de drar til politiet for å fikse oppholdstillatelse. Det er noe usikkert om informantene her henviser til om de faktisk søker oppholdstillatelse, eller om de kun mottar oppholdskort som et bevis på oppholdstillatelse i Norge. Møtet med politiet fremstår å skje relativt raskt etter ankomst til Norge. Det kommer frem av intervjuene at møtet oppleves som positivt, og flere forteller at de tar bilde og fingeravtrykk. Informantene mottar oppholdskort i posten og får et personnummer en til to uker etter besøket hos politiet.

Opplevelsen med politiet er gjennomgående positiv, og flere har oppgitt at informasjonsflyten fra første møtet med ambassaden til registreringen hos politiet i Norge fremstår som god. De aller fleste oppgir at de har blitt møtt med respekt, og at politiet har oppført seg hyggelig. De som har hatt behov for det har fått tildelt tolk. Noen forteller at de ble overrasket over at politiet ikke bar våpen, men synes dette var en positiv overraskelse.

Registrering hos Skatteetaten

Enkelte av familieinnvandrere forteller at de har registrert seg hos Skatteetaten, og åpnet bankkonto i banken. Én informant forteller at ansatte på introduksjonsprogrammet hjalp til med dette, og at man er avhengig av en bankkonto for å motta lønn. En annen forteller at det ikke var nødvendig å registrere seg hos Skatteetaten med det første fordi personen ikke hadde fått jobb enda. Det ser ut til å være forskjeller blant familieinnvandrerne i hvordan de opplever bistanden fra det offentlige avhengig.

Jimin har kommet til Norge for å gjenforenes med mannen sin. Hun er opprinnelig fra Sør-Korea. Hun opplever at hun må få mye hjelp av mannen sin, fordi hun ikke forstår hva hun skal gjøre, og hvordan systemene fungerer. Alt er vanskelig både sykehus, legevakt og avtaler som må bestilles med politi, det er lang ventetid og alt er dyrt. Systemet er helt annerledes enn i Sør-Korea.

Noen blir oppfordret til å gjøre dette så raskt som mulig av kommunen, mens andre har først blitt informert om dette da de begynner i introduksjonskurset. Noen får også hjelp til å åpne bankkonto, som kan være utfordrende for mange av de som ikke har erfaring med digitale portaler. Flere har derimot aldri blitt informert om at de må registrere seg hos Skatteetaten, eller hvordan de skal åpne en bankkonto, og må finne ut av dette selv. Generelt trekkes det frem at skattesystemet i Norge er vanskelig å forstå, og at man har fått lite informasjon om dette.

Kontakt med helsevesenet

De fleste familieinnvandrerne i utvalget viser til at de raskt har kommet i kontakt med helsevesenet. Hvem som har vært ansvarlig og hvilken helseinstans de møter har variert: Noen har blitt møtt av helsepersonell på politistasjonen, noen har blitt sendt til legevakten, noen har fått hjelp av kommunen med å booke time hos fastlegen og noen har ordnet det selv på oppfordring av enten politiet, kommunen eller referansepersonen. Generelt opplever de fleste å ha blitt tatt godt vare på av helsepersonell i Norge, men flere stiller spørsmål ved fastlegeordninger – hvorfor de ikke blir sendt rett til spesialist – og klager på at det er lang ventetid.

2. TILVENNE SEG NY HVERDAG I NORSK KOMMUNE

2. Tilvenne seg ny hverdag i norsk kommune

Starte i introduksjonsprogram

Etter at man har kommet til Norge og bosatt seg i en kommune, handler det for de fleste om å tilvenne seg en ny hverdag i et nytt land. Man går på introduksjonsprogram, norskkurs og eventuelt språkpraksis, deltar på frivillig arbeid, stifter nye bekjentskaper, håndterer familieliv og planlegger fremtiden.

De familieinnvandrerne som har blitt gjenforent med en person i Norge som har kommet som flyktning og som har rett til å delta i introduksjonsprogram, har startet opp i introduksjonsprogrammet. Dette gjelder de fleste av informantene i undersøkelsen. Flertallet av informantene er stort sett fornøyde med tilbudet i introduksjonsprogrammet. Samtidig gir noen uttrykk for at det er behov for mer nivådeling, og mer tilrettelagte praksisplasser. Noen opplever at de ikke lærer nok i løpet av tiden de er i introduksjonsprogrammet til å få jobb og komme seg videre.

De som har kommet til Norge for å forenes med familiemedlemmer som er norske statsborgere, forteller om et dårligere tilbud for å bli integrert og lære om Norge. Noen har fått tilbud om gratis norskundervisning. Det er derimot ikke alle som blir informert om dette og benytter privatundervisning i stedet. Informanter som gjenforenes med norske statsborgere, mottar generelt et dårlig tilbud enn de som gjenforenes med flyktninger.

Lære seg norsk

De fleste familieinnvandrerne sliter med språkbarrierer i lang tid etter at de kommer til Norge. Dette gjelder både familieinnvandrere som har en referanseperson som er født og oppvokst i Norge og familieinnvandrere som har en flyktning som referanseperson. For familieinnvandrere, som har en familie å støtte seg på, handler det ikke så mye om å klare seg i hverdagen, men heller om evnen til å delta i samfunnet på lik linje med de som er født og oppvokst i Norge. Mange ser på dette som det største hinderet til både å bli kjent med nordmenn og stille sterkt i arbeidssøkerprosesser.

Familieinnvandrere med rett til introduksjonsprogram opplever norskundervisningen som utfordrende. Flere påpeker at det er fordi klassen består av personer med ulike morsmål og ulikt nivå. Særlig de med høyere utdanning ønsker seg en klasse bare med andre høyere utdannede elever. Det er også flere som påpeker at norskundervisningen ikke er rettet mot det de ønsker å oppnå, og at de hadde hatt større interesse og utbytte av mer arbeidsrettet språkopplæring. Det er veldig få av de som har blitt intervjuet som har gått ut av introduksjonsprogrammet eller norskkurset med høyt nok ferdighetsnivå i norsk til å kunne begynne å studere (B2), noe som er et mål for veldig mange.

Bygge nettverk

Det er kun et fåtall av informantene som forteller at de har «norske» venner, selv om det er noe de fleste uttrykker at de ønsker seg. De aller fleste mener at et nettverk med norske bekjentskaper er veldig viktig for integrering og «suksess». Her er det noen forskjeller blant informantene, avhengig av om familieinnvandreren referanseperson er født og oppvokst i Norge

eller selv har innvandret til Norge for kort tid siden. De som kommer som familieinnvandrere til personer som er født og oppvokst i Norge har muligheten til å «adoptere» et eksisterende nettverk som ektefellen har. Begge disse undergruppene har likevel en generell felles opplevelse av at nordmenn er tilbakeholdne, reserverte og vanskelig å bli kjent med. De synes det er enklere å bli kjent med andre utlendinger. Dette kommer som en overraskelse på de fleste.

Nesten alle informantene som har barn, forteller at det er mye lettere å tilvenne seg en hverdag i Norge for dem som er yngre. Informantene med barn i barneskolen forteller at de ikke har hatt spesielle utfordringer med å få seg norske venner. Informanter som har barn i videregående opplæring forteller imidlertid at de har fått nære norske bekjentskaper, selv etter flere år.

3. HVERDAG

Noen av informantene forteller at de fant seg til rette i Norge med én gang, har tatt utdanning eller begynt å jobbe ganske raskt. Disse informantene har både startet å danne seg et nettverk og lærer seg språket gjennom daglig praktisering. Noen av informantene fremstår som nesten flytende i norsk selv etter kun 2-3 år i Norge.

Andre bruker lengre tid på å venne seg til alle aspektene av en hverdag i Norge. For en del handler det om at møtet med norske offentlige tjenester, sosiale normer og forventninger krever så mye at det ikke er noe overskudd til å oppsøke alle de mulighetene som eksisterer. Noen opplever det som om det hele tiden er informasjon som er utilgjengelig, at de går glipp av muligheter som de ikke visste om.

Dana har kommet til Norge for å bo sammen med resten av familien. Hun føler seg hjemme her, men naboene snakker ikke så mye med henne. De er mest opptatt med seg selv og når vi møtes sier vi bare «hei». Det er helt annerledes enn i hjemlandet hennes – hun er vant til at man hjelper hverandre, passer på hverandres leiligheter når man er borte og sånne ting. Dana synes ikke hun har en slik relasjon til noen her.

Studere

Mange av informantene ønsker å fullføre eller påbegynne høyere utdanning, men opplever at det kan ta veldig lang tid før de får begynt, blant annet på grunn av kravet om B2 i norsk. For mange tar det flere år før de kommer seg til dette nivået.

Samtidig er det enkelte som ikke kan dokumentere egen skolegang, eller ikke får utdannelsen sin godkjent av NOKUT. Prosessen med å få godkjent utdanning fra hjemlandet varierer avhengig av hvor informanten kommer fra, og hvilken utdanningsbakgrunn de besitter. Informantene har forståelse for at prosessen tar lengre tid der hvor NOKUT ikke får tilgang på den informasjonen de trenger for å få godkjent informantens utdanning, men mange opplever at prosessen tar lang tid. Enkelte har fått bistand fra saksbehandler i NAV eller flyktningetjenesten som har sendt oversettelseskopi av dokumentasjonen til NOKUT. Andre opplever å få mindre støtte og informasjon i prosessen. Det er en del som får godkjent utdanningen sin fra NOKUT, men som opplever at de ikke får benyttet kompetansen sin i Norge. Dette skyldes blant annet erfaring og norskkunnskaper.

Videre forteller informantene at de søker Samordna opptak for å få plass høyere utdanning. Enkelte opplever at prosessen med Samordnaopptak tar lang tid, og de forstår ikke alltid hvorfor kompetansen fra hjemlandet ikke blir vurdert som god nok.

Siden det tar så lang tid å fullføre skolen, starte utdanning, få jobb og et eget sosialt nettverk, er det mange som opplever at de mister mange år av livet sitt, noe som gjør at de også mister en del motivasjon. Selv om de er trygge i Norge og er glad for å være med familien sin, er det mange som føler at de ikke lykkes eller får mulighet til å gjøre det de vil i livet.

Bashir studerer til å bli tannlege i Norge. Han er glad i realfag, og har både fysikk 1 og 2 fra hjemlandet. Han søker om plass på høyere utdanning på Samordna opptak. Det tar om lag et halvt år før han får svar om at han ikke har nok utdanning fra hjemlandet. Han må ta noen av realfagene på videregående før han kan starte på studiene. Bashir synes dette er veldig merkelig, for han har gode karakterer fra hjemlandet, og han forstår ikke hvorfor utdanningen fra hjemlandet har lavere status enn utdanningen i Norge.

Jobbe

Mange forteller at de sliter med å få jobb. Veldig mange har hatt en forventning om at de skal komme seg raskt ut i arbeid, og er skuffet og frustrert over at dette ikke har skjedd. Et fåtall av informantene har kommet i fast arbeid og de fleste står enten uten arbeid eller har en deltidsjobb. Blant de som er gift med nordmenn, er det derimot et flertall som har fått fast arbeid (disse informantene har også ofte vært her lenger).

Mange synes også det er veldig vanskelig å søke jobb i Norge, ofte nettopp fordi de sliter med språk og nettverk. «Arbeidssøker»-reisen (kapittel 10) går nærmere inn på denne fasen, men kortfattet handler det ofte om at kvalifikasjonene ikke er tilpasset norsk arbeidsliv, nivå i norsk språk og begrensede muligheter ettersom mange får jobbtilbud gjennom nettverk.

De av informantene som går i introduksjonsprogrammet får utbetalt en månedslønn mens de går i programmet, men de som ikke har rett til å delta må finne seg en egen inntekt. Informantene i sistnevnte kategori har en følelse at av det er en forventning om at familieinnvandrere (som ikke er flyktninger) skal være i stand til å forsørge seg selv fra dag én, enten gjennom oppsparte midler eller jobb. De informantene som har fått en fast jobb, forteller at jobben har hjulpet dem med både å lære norsk bedre og å få nettverk.

Frivillig arbeid

For noen av informantene har frivillige arenaer vært viktige møteplasser og en sjanse til å jobbe og gjøre noe meningsfylt, møte folk og skape et nettverk – selv om de ikke får lønn for arbeidet. Det er også flere av familieinnvandrerne som har fått deltidsjobb på skole eller i flyktningtjenesten gjennom frivillig arbeid. Informantene har vært aktive i humanitære organisasjoner som Røde Kors, tiltak rettet mot innvandrere som språkkafé og norskundervisning, politiske organisasjoner og LGBTQ-organisasjoner.

Integrering

Flertallet av de familiegjennforente har det bra i Norge, flere er i utdanning eller arbeid og trives med tilværelsen. Samtidig er det enkelte av de familiegjennforente som sliter med å lære seg språket, skaffe arbeid og ta del i samfunnslivet. Familiegjennforente med flyktninger ser i større grad ut til å ha problemer med å skaffe arbeid, mens de som er gjenforent med flyktning i større grad finner arbeid og opplever å være integrert i samfunnet. Nettverket til referansepersonen ser her ut til å være av betydning for i hvilken grad man opplever å være integrert i samfunnet.

Det er i vårt utvalg noen familiegjennforente som har gått gjennom en skilsmisse med personen man ble gjenforent med. I disse tilfellene er det enkelte som forteller at de aldri ville dratt til Norge dersom de visste dette, og noen opplever dette som vanskelig. Det er særlig en utfordring

fordi man mister et etablert nettverk, og en ressursperson som har vært en sentral del av integreringsprosessen.

UTFORDRINGER OG MULIGHETER

Familieinnvandrere er en sammensatt målgruppe. De fleste i vårt utvalg gjenforenes med familiemedlemmer som har vært asylsøkere i Norge, mens noen har møtt en nordmann og flytter til Norge. Noen flytter dermed til familiemedlemmer som er født og oppvokst i Norge, mens andre flytter til familiemedlemmer som selv har vært ny i Norge for kort tid siden. Mange har barn, men ikke alle. Variasjonene i målgruppen skaper et rikt utfordringsbilde.

I det følgende tar vi for oss de viktigste utfordringene og mulighetene knyttet brukerreisen til familieinnvandrere. Disse er basert på intervjuer med personer som har kommet til Norge gjennom familiegjenforening, enten med noen som har norsk statsborgerskap eller person med flyktningbakgrunn.

Likeverdig oppfølging for gjenforente med flyktninger

Familieinnvandrerne føler seg ofte svært avhengig av referansepersonen sin rett etter ankomst til Norge, og trenger ofte mye hjelp til praktiske gjøremål som for eksempel bestille time hos politi, skatteetaten og helsehjelp. På lik linje med de andre målgruppene har også denne gruppen manglende språkferdigheter, og vil ha behov for støtte og hjelp. Det fremstår som viktig at denne målgruppen, og særlig de som gjenforenes med flyktninger får kontaktperson i NAV og flyktningetjeneste, som dermed kan avlaste referanseperson og de praktiske gjøremålene i forbindelse med familiegjenforeningen.

Introduksjonskurs for de uten rett til introduksjonsprogram

Familieinnvandrere som gjenforenes med norske statsborgere, har ofte på lik linje med de som gjenforenes med flyktninger, behov for hjelp og støtte i starten, særlig i forbindelse med praktiske gjøremål og for å forstå systemene. Informasjon rundt hvilke muligheter og rettigheter man har ser ut til å være vilkårlig, og mange må finne ut av mulighetene for norskkurs selv. Det er behov for bedre informasjon, og muligens et mer strukturert tilbud, med orientering om det norske systemet og norskundervisning. Det er blant annet flere som har gått glipp av retten på norskundervisning og som har oppsøkt private aktører i stedet, eller ikke fått noen undervisning i det hele tatt.

Informasjon om arbeidsliv og utdanning

Det er identifisert et ekstra behov for informasjon om, og forventningsavklaring rundt jobbmuligheter særlig for familiegjenforente med norske statsborgere, men også flyktninger. Familieinnvandrerne trenger bedre informasjon om arbeidsliv og utdanningsmuligheter, og innsikt i hvordan man kan få godkjent utdanning fra utlandet. I likhet med jobbsøkerne oppleves denne prosessen som vanskelig, og de etterlyser mer tilpasset informasjon og veiledning om hvilke muligheter man har til å bygge på kompetanse eller omskolere seg. Noen er fornøyd med oppfølgingen av offentlige tjenester i jobbsøkerprosessen, men mange skulle ønske en mer direkte kobling til arbeidsgivere og mer tett oppfølging.

ARBEIDSSØKER

Personer som er 'Ny i Norge' som:

Arbeidssøker

Kjennetegn

Den største gruppen arbeidssøkere i denne undersøkelsen er **flyktninger** som søker jobb etter introduksjonsprogram, eller som har fått jobb etter introduksjonsprogrammet, mistet jobben og blitt arbeidssøker igjen.

Den andre gruppen i utvalget er **arbeidsinnvandrere**, som både består av personer fra land i og utenfor EØS.

Vi har totalt snakket med 46 arbeidssøkere. Det er relativt lik fordeling mellom menn og kvinner i utvalget, med en liten overvekt av kvinner. Omtrent halvparten av informantene har bodd i Norge under 3 år, noen færre har bodd mellom 4-6 år, mens kun et fåtall har bodd over 7 år i Norge. Det er en relativ jevn aldersfordeling mellom 26 og 50 år, mens det er relativt færre informanter mellom 19-25 år og over 50 år.

Særskilte behov og forutsetninger

Norsk språk: Selv etter introduksjonsprogram (flyktninger og deres familiегjenforente) eller flere år med skolegang/høyere utdanning, er det svært mange som opplever språk som en barriere for å få seg jobb. Arbeidsinnvandrere trenger mer informasjon om mulighetene som finnes for å lære norsk.

Arbeidsrettet norskopplæring: Arbeidssøkerne har ofte behov for arbeidsrettet norskopplæring og informasjon og tilpasset veiledning om hvilke muligheter de har med den utdanningsbakgrunnen og arbeidserfaringen de har og hvordan de eventuelt kan oppnå formelle kvalifikasjoner.

Formell kompetanse: Mange opplever at de kvalifikasjonene de har ikke har den samme verdien i Norge som den har hatt i hjemlandet. Dette gjør at mange må bruke tid på å tilegne seg formelle kvalifikasjoner som kreves av norske arbeidsgivere.

Bistand i arbeidssøkerprosessen: Ettersom det oppleves som vanskelig å nå opp i ordinære søkeprosesser, har arbeidssøkerne behov for hjelp til å bli koblet til arbeidsgivere. Dette kan bidra til å skaffe erfaring og referanser, samt et nettverk innenfor bransjen som de kan bruke videre i søken etter jobb.

Opplever som vanskelig

- For lite arbeidsrettet norskopplæring
- Varierende hjelp fra offentlige tjenester til å komme seg i arbeid
- Vanskelig prosess med å søke og få godkjent utdanning
- Vanskelig å nå opp i jobbsøkerprosesser

Opplever som positivt

- Strukturerte program for å komme i jobb, som Jobbsjansen
- Hjelpsomt med karriereveiledning, praksisplass og annen hjelp til å komme i arbeid
- Arbeidsmiljø og rettigheter som ansatt

Muligheter

- Mer arbeidsrettet norskopplæring
- Fokus på formell kvalifisering
- Utvide arbeidsrettede programmer for innvandrere

Gruppe F: Arbeidssøker

0. Før arbeidssøking i Norge

"Jeg gleder meg til å jobbe i Norge."

1. Første møte med arbeidsmarkedet i Norge

"Det er så mange krav og tar så lang tid før jeg kan få den jobben jeg ønsker."

"Det er frustrerende at min kompetanse ikke kan brukes."

• Livet før arbeidssøking i Norge Søke jobber i Norge Vente på svar Få avslag •

2. Tilpasse kompetanse til det norske arbeidsmarkedet

"Språket er en barriere. Jeg føler jeg ikke kan godt nok norsk, selv etter to år på introduksjonsprogram."

"Jeg ønsker å bruke utdannelsen fra hjemlandet mitt, men det er en vanskelig prosess å søke og få godkjenning. Jeg vil jo bare begynne å jobbe!"

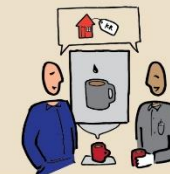

3. Hverdag som arbeidssøker

"Jeg synes det er veldig vanskelig å søke jobber. Det er vanskelig å forstå systemet og jeg kan ikke godt nok norsk."

"På jobben lærer jeg norsk og blir kjent med mange. Det er kjempefint!"

• Øke norskkompetansen Tilegne seg formell kompetanse Få bistand fra det offentlige Skaffe erfaring og referanser Skaffe nettverk Søke jobber med nye kompetanser Jobbintervju Jobbe eller motta sosialtjenest •

0. FØR ARBEIDSSØKING I NORGE

Livet før arbeidssøking i Norge

De fleste som er nye i Norge er også arbeidssøkere på et eller annet tidspunkt. Det betyr at denne gruppen rommer et bredt spekter av mennesker med ulike forutsetninger for å lykkes i det norske arbeidsmarkedet.

Målgruppen arbeidssøkere omfatter personer med svært ulik bakgrunn. I vårt utvalg er det to hovedgrupper: Flyktninger og arbeidsinnvandrere.

Den største gruppen arbeidssøkere i denne undersøkelsen er **flyktninger** som søker jobb etter introduksjonsprogram, eller som har fått jobb etter introduksjonsprogrammet, mistet jobben og blitt arbeidssøker igjen. Denne gruppen inkluderer både voksne og mindreårige asylsøkere, overføringsflyktninger, samt familiegjenforente med flyktninger. Disse personene har svært ulik bakgrunn, forutsetninger og utfordringer, men sett under ett har flere i denne gruppen noe mindre skolebakgrunn og har dårligere engelskferdigheter. Personer i denne gruppen har vært nødt til å forlate hjemlandet sitt, og har mindre aktivt valgt å reise. Asylsøkere har valgt å reise til Norge, mens overføringsflyktninger har blitt «tildelt» bosetting i Norge. For mange er dette en prosess som krever at de må omstille seg og revurdere mulighetene sine og forsøker å finne *noe* heller enn *noe spesifikt*. Andre har sterke ønsker om å fortsette karrieren de hadde i hjemlandet. Samtidig er dette også en gruppe som ikke er avhengig av en jobb for å få bli i Norge, da de allerede har fått oppholdstillatelse og har større tilgang på de ulike tjenestene som eksisterer for personer uten arbeid.

Den andre gruppen i utvalget er **arbeidsinnvandrere**. Noen av disse er arbeidsinnvandrere fra land *utenfor* EØS har fått oppholdstillatelse på bakgrunn av en konkret jobb i Norge. Informantene i vårt utvalg har imidlertid ikke nødvendigvis mistet jobben, men har gjennomført søkeprosessen fra hjemlandet, og eventuelt byttet jobb i Norge. Det er videre noen få informanter som kommer fra andre land *i* EØS og som har reist til Norge før de har fått et jobbtillbud og søker jobber mens de er i Norge. Denne gruppen inkluderer også informanter som har kommet til Norge som au pair, og noen få personer som har kommet til Norge for å studere og som velger å bli i Norge og søke jobb etter studiene. De fleste arbeidsinnvandrerne har kommet til Norge for å jobbe fordi jobbmarkedet i Norge oppleves som bedre enn jobbmarkedet i hjemlandet. Noen av arbeidsinnvandrerne har også ønsket å flytte ut av hjemlandet av politiske eller kulturelle årsaker og oppsøker jobbmuligheter i Norge. Det er også noen få som har en norsk eller utenlandsk partner som bor og jobber i Norge, og som flytter etter til Norge og blir arbeidssøkere her.

1. FØRSTE MØTE MED ARBEIDSMARKEDET I NORGE

Den felles brukerreisen starter når man blir arbeidssøker. For arbeidsinnvandrere fra EØS-land er det gjerne i det de kommer til Norge. Arbeidsinnvandrere fra land utenfor EØS har gjerne søkt og fått jobb fra utlandet, men kan bli arbeidssøker igjen hvis de mister jobben de opprinnelig kom til Norge for å gjøre eller bytter jobb av andre grunner. For flyktninger starter reisen som arbeidssøker som regel når de har fullført introduksjonsprogrammet og skal ut i arbeidslivet.

Søke jobber i Norge, vente på svar og få avslag

Informantene har i starten et ønske og håp om å få seg en relevant jobb. Noen forventer at det skal gå greit å få seg en relevant jobb i Norge, fordi arbeidsmarkedet oppleves som godt. Denne forventningen gjelder spesielt personer som har flyttet til Norge for å arbeide. Noen av flyktningene forteller at de håpet de ville få jobb et sted de hadde praksisplass under introduksjonsprogrammet, og er skuffet og frustrert over at det ikke gikk. Da må de søke jobb et annet sted.

Mange forteller at de ikke får tilbakemelding på søknadene sine, men tror avslagene spesielt handler om manglende språkferdigheter. Videre er det mange som tror de har for lite arbeidserfaring og referanser å vise til. Mange sier også at de får avslag fordi de ikke oppfyller formelle krav, som utdanning og sertifisering, enten fra fullført videregående opplæring, eller fagbrev og spesialiserte utdannelser.

Flyktningene i utvalget har gått i introduksjonsprogram, som skal hjelpe nyankomne flyktninger til å bli klare for å arbeide og/eller ta utdanning i Norge. Flyktningene i utvalget har derfor fått norskopplæring og annen kvalifisering, avhengig av tidligere skolebakgrunn og plan for arbeid i Norge. Informantene forteller blant annet at de har tatt fag i grunnskole eller videregående opplæring, og/eller hatt arbeidspraksis hos ulike arbeidsgivere. Mange har også hatt språkpraksis, hvor de har hatt fokus på å lære norsk gjennom å praktisere språket på en arbeidsplass. Mange av informantene forteller imidlertid at innholdet og tiden i introduksjonsprogrammet ikke var nok for å gjøre dem helt kvalifiserte og klare til å hevde seg på det norske arbeidsmarkedet. Mange opplever vanskeligheter med å få seg jobb etter å ha fullført introduksjonsprogrammet, enten på grunn av manglende norskferdigheter, fordi de har lite arbeidserfaring og referanser fra norske arbeidsgivere eller fordi de ikke har formelle kvalifikasjoner.

Informantene fra begge de to gruppene opplever altså at arbeidsgivere stiller en rekke formelle og uformelle krav som gjør det vanskelig å få en jobb som er relevant for egen kompetanse og erfaring, er fast, heltid og har god lønn.

I arbeidssøkerprosessen er det veldig mange som opplever at forventningene deres til å få jobb ikke stemmer med realiteten. Dette fører til en del fortvilelse og følelse av urettferdighet. Mange kommer til Norge med mål om å komme i arbeid for å klare seg økonomisk og gjøre noe nyttig for samfunnet, og de forventer ofte at det skal være enklere i Norge enn der de reiste fra. Flere forteller at de har sendt et titalls til hundrevis av søknader uten å få noen særlig tilbakemelding. Noen er overbevist om at det skyldes diskriminering av utenlandske søkere og forteller at bekjente har brukt falske navn for å få jobb.

Etter hvert som de ikke får svar, eller får avslag på søknadene sine, begynner de å søke bredere, på stillinger som ikke nødvendig er relevant for utdanningen og erfaringen deres.

2. TILPASSE KOMPETANSE TIL DET NORSKE ARBEIDSMARKEDET

2. Tilpasse kompetanse til det norske arbeidsmarkedet

"Språket er en barriere. Jeg føler jeg ikke kan godt nok norsk, selv etter to år på introduksjonsprogram".

"Jeg ønsker å bruke utdannelsen fra hjemlandet mitt, men det er en vanskelig prosess å søke og få godkjenning. Jeg vil jo bare begynne å jobbe!"

En del av informantene forteller at de gjerne starter å søke mange jobber, men at de på grunn av høye krav i arbeidsmarkedet må bruke en del tid på å tilpasse sin kompetanse til behov og krav i det norske arbeidsmarkedet. Mange av informantene bruker derfor en del tid på å tilegne seg nødvendig kompetanse for å kvalifisere seg til det arbeidet de ønsker å utføre. Noen forteller at de har brukt flere år på denne prosessen.

Flere av informantene har behov for å søke om, og få godkjent utdanning fra hjemlandet. Andre igjen må tilegne seg formell kompetanse gjennom opplæring og/eller kurs. I tillegg forteller mange informanter at de jobber med å videreutvikle norskferdighetene sine. Mange ser også behov for å skape seg et nettverk i Norge, for å lettere kunne finne seg en jobb.

Noen forteller at de har fått en del hjelp av offentlige aktører i prosessen, mens andre opplever at de må klare seg selv.

Øke norskkompetansen

Informantene ser manglende språkferdigheter som en betydelig barriere for å søke og få seg jobb i Norge, og at et høyt ferdighetsnivå i norsk vektlegges av veldig mange arbeidsgivere. Det tar lang tid å lære seg norsk på det nivået som arbeidsgiverne forventer at man behersker. De opplever at gode norskferdigheter enten er et absolutt krav fra arbeidsgiverne, eller at de stiller svakere i jobbsøkerprosessen dersom det er andre søkere med samme kvalifikasjoner, men med bedre norskferdigheter som søker samme jobb. Informantene opplever at gode engelskkunnskaper i noen tilfeller kan veie opp for manglende norskferdigheter, men at det er svært få jobbmuligheter for personer som verken behersker norsk eller engelsk på et tilfredsstillende nivå.

Flere informanter forteller at de har brukt tid på å oppnå gode ferdigheter i norsk fordi de ønsker å ta høyere utdanning, fordi opptak på høyere utdanning krever enten norsk eller engelsk, avhengig av studiet, på et nivå tilsvarende B2. Noen informanter forteller at dette kravet har kommet som en overraskelse på dem og at det burde blitt tydeligere kommunisert til personer som er nye i Norge. Noen opplever også at de ikke har mulighet til å oppnå så høyt norsknivå med det språktilbudet som finnes i kommunen de bor i, og at de må flytte for å få et godt nok tilbud.

En del av informantene som har gått i introduksjonsprogram synes de ikke lærte nok arbeidsrettet vokabular i norskopplæringen, men derimot hadde for mye fokus på hverdagsspråk som å holde samtaler om været, bestille mat, osv. Det er også mange av flyktningene som har høyere utdanning som uttrykker et ønske om at norskundervisningen i introduksjonsprogrammet skulle vært delt opp i henhold til læringsevne. Dette er særlig tilfellet om personen snakker godt engelsk.

Ønsket bunner i en følelse av at de kunne ha lært mye mer i løpet av de to årene dersom de hadde hatt muligheten til å få undervisning på et høyere og mer tilpasset nivå. De forteller at de bruker tid på å lære det latinske alfabetet og pugge hverdagsfraser (som de selv synes de kan bruke engelsk til, f.eks. handle i butikken).

Arbeidsinnvandrere som allerede har et konkret jobbtilbud når de kommer til Norge, befinner seg som oftest på en arbeidsplass der arbeidsspråket er engelsk – ikke norsk. Norsk har altså ikke vært et krav i den første jobben i Norge og mange har heller ikke blitt oppfordret til å delta på norskundervisning eller praktisert norsk i sin arbeidshverdag. Resultatet er at de ofte bruker lengre tid på å lære norsk enn andre innvandrergupper og flere har bodd i Norge i mange år uten å lære noe særlig av språket. Dette kan være en utfordring når de eventuelt må søke om en ny jobb. Mange arbeidssøkere i denne gruppen opplever store utfordringer med å bli kjent med nordmenn, og danner i stedet ofte nettverk blant andre internasjonale arbeidere i Norge.

Informantene har brukt ulike metoder for å trene opp norskferdighetene sine. Noen har funnet norskkurs selv, tatt privattimer, deltatt på gratis kurs hos frivilligsentral eller deltatt på språkkafé, mens andre har gjort frivillig arbeid eller hatt ubetalt praksis for å øve på å praktisere språket.

Tilegne seg formell kompetanse

Det er mange som kommer til Norge med et ønske om å fortsette en karriere de har hatt tidligere, enten det er som sykepleier, ingeniør, elektriker, lege eller advokat. Når de kommer til Norge oppdager de at utdannelsen eller sertifiseringen deres må godkjennes i Norge, eller at de må ta opp fag for å få utdanningen godkjent for praktisering i Norge. En del yrker krever for eksempel fullført utdanning ved en godkjent utdanningsinstitusjon (i noen tilfeller kun en norsk institusjon) og/eller nasjonal sertifisering. Mange informanter som har vært gjennom slike godkjenningprosesser, har opplevd det som en svært lang og vanskelig prosess. Det har ofte tatt tid før de har fått lov til å fortsette å jobbe med det de har gjort tidligere.

Informantene dette gjelder har søkt om godkjenning av utdanning hos NOKUT (i noen tilfeller andre myndigheter). Dette har de ikke fått gjort før de har samlet, oversatt og validert all dokumentasjon. En informant forteller at han måtte sende dokumenter til en institusjon i USA som skulle verifisere dokumentene før han kunne søke om godkjenning i Norge og at denne prosessen tok lang tid. En annen informant forteller at han først søkte til NOKUT, men fikk beskjed om at det er Helsedirektoratet som godkjenner den type utdanning. Informantene etterlyser mer informasjon og veiledning knyttet til denne prosessen, og at det kunne spart dem for mye tid.

Noen har også fått avslag på søknaden om godkjenning og må finne en annen måte å tilegne seg formell kompetanse. Mange forteller at de har fått lite informasjon og veiledning om hvilke muligheter de har til å oppnå formelle kvalifikasjoner på andre måter eller omskolere seg slik at de kan møte kravene som stilles av norske arbeidsgivere.

Det er blant annet flere informanter som forteller at de ble nødt til å ta opp fag som er spesifikke for kvalifiseringen i Norge, for eksempel gjennom kompletterende utdanning. I tillegg må de oppnå nivå B2 i norsk (eller engelsk i noen tilfeller) før de kan få opptak på høyere utdanning. Noen har også yrkesbakgrunn som krever sertifisering utover bestått utdanning for å få praktisere i Norge. Flere av disse informantene etterlyser tydeligere og mer tilpasset informasjon om hva som skal til for å få godkjent akkurat deres utdanning og hvilke muligheter de eventuelt har til å bygge på tidligere utdanning for å oppnå krav som trengs for å praktisere yrket i Norge.

Få bistand fra det offentlige

Informantene har ulike erfaringer med å få bistand med jobbsøkerprosessen. Noen føler de står ganske alene, eller at den hjelpen de får ikke er god nok. Det kan imidlertid være vanskelig å si med sikkerhet når denne opplevelsen er et resultat av hvilken bistand som er tilgjengelig og når det er et resultat av hvilke tjenester man oppsøker. Likevel er det tydelig at noen får betydelig mer hjelp enn andre, i form av arbeidsmarkedskurs gjennom NAV (AMO-kurs), bistand til å skrive CV og søknader, karriereveiledning, forberedning til intervju og direkte introduksjon til relevante

arbeidsgivere. De som mottar denne hjelpen, opplever det som veldig hjelpsomt og bemerker at det hadde vært svært vanskelig uten. Det er imidlertid også noen få informanter som mener de ikke har fått noe igjen for å ha registrert seg hos NAV.

Noen mener at offentlige tjenester kunne hjulpet dem mer aktivt ut i arbeid ved å koble dem direkte til arbeidsgivere og følge dem opp tettere.

De informantene som har deltatt på jobbsøkerprogrammer som «Jobbsjansen» eller andre programmer lokalt eller i regi av en arbeidsgiver, med formål om å komme i fast arbeid, opplever dette som svært positivt. Informantene som har deltatt i denne typen programmer har som regel kommet i fast arbeid.

Skaffe erfaring og referanser

Det er også mange av flyktningene som opplever at det i arbeidssøkerprosessen teller negativt at de mangler referanser fra arbeid i Norge. Derfor tar de ubetalte praksisplasser, gjennomfører frivillig arbeid eller får seg deltidsjobb for å skaffe seg erfaring og referanser.

Mange av informantene har hatt arbeidspraksis hos ulike arbeidsgivere. Mange ser arbeidspraksis som et viktig steg i jobbsøkerprosessen, for å lære seg norsk, få arbeidserfaring og å danne nettverk. Det er imidlertid mange av informantene som er frustrert over at de ikke får en praksisplass som er relevant for det de ønsker å jobbe med, samt at praksisoppholdene svært sjelden fører til fast arbeid.

Skaffe nettverk

Begrensede språkferdigheter påvirker også evnen til å danne og utnytte nettverk. Det er mange av arbeidssøkerne i utvalget som savner et nettverk som kan bistå dem i jobbsøkerprosessen, og som opplever at de går glipp av mange jobbmuligheter fordi mange jobbåpninger ikke går gjennom «offentlig tilgjengelige» markedsplasser for jobbsøkere som NAV.no og finn.no. Samtidig forteller flere at de mangler en oversikt over, eller tilgang på, alle de ulike arenaene der jobbmuligheter dukker opp, inkludert nettverk.

Adam syntes det var vanskelig å finne jobb i begynnelsen. Han skrev mange jobbsøknader og sendte inn på internett og leverte mange søknader i butikker og restauranter. Han fikk en liten deltidsstilling som servitør, og ble med i bedriftsfotball. Der ble han kjent med flere folk i bransjen, og fikk etter hvert et nettverk som han fikk jobb gjennom.

3. HVERDAG SOM ARBEIDSSØKER

3. Hverdag som arbeidssøker

Søke jobber med nye kompetanser

Informantene har fortsatt sin søken etter jobb samtidig som og etter at de har forsøkt å tilpasse egen kompetanse til det norske arbeidsmarkedet. Selv om informantene ofte oppnår mer tilpasset kompetanse etter hvert, er det også noen som har slitt med å lære norsk språk og oppnå formell

kompetanse. Noen forteller at de har deltidsjobber for å klare seg, og at det går ut over ledig tid til å ta fag eller lære norsk.

Informantene mener at deres manglende nivå i norsk påvirker arbeidssøkerprosessen på flere måter: Jobbannonser er som regel på norsk, informasjon om jobbsøkerprosesser er som regel på norsk, søknader må som regel skrives på norsk, osv.

Opprette egen bedrift

Fordi det er så vanskelig å komme inn på arbeidsmarkedet, er det også noen som tenker at de kan starte en egen bedrift for å sysselsette seg selv. Dette gjelder kun et fåtall av informantene. De informantene som har klart å opprette egne selskaper og skapt en arbeidsplass for seg selv, har opplevd det som en vanskelig prosess med høy risiko.

Bilal ønsker å starte en egen bedrift. Han har erfaring fra restaurantbransjen i hjemlandet, men synes det er vanskelig å få jobb i Norge. Han har tidligere hatt rengjøringsjobb, men synes ikke han får bruk for kunnskapen og erfaringen han har fra før i den jobben.

Bilal har ikke bodd lenge nok i Norge til å søke om norsk statsborgerskap. Han synes det å starte et eget firma uten å være norsk statsborger var veldig utfordrende. Han synes lovverket er strengt, prosessene lange og han må ta stor risiko i tilfelle han ikke blir i stand til å tjene nok til å holde bedriften gående.

Jobbintervju

Mange opplever jobbintervju som noe vanskelig og skummelt. Det er her det stilles størst krav til språkferdighetene deres. Informantene har ofte fått hjelp til å skrive søknad og CV på godt norsk, og blir da litt bekymret for at arbeidsgiver skal tro at de er bedre i norsk enn de egentlig er.

Jobbe eller motta sosialstønad

Varigheten på arbeidssøkerreisen varierer fra person til person. Noen informanter har fått seg en jobb som de trives med og er fornøyd med, mens andre har jobber som de ikke er helt fornøyd med. Det er for eksempel flere informanter som har hatt flere deltidsjobber samtidig i begynnelsen og mange bytter jobb relativt raskt og ofte flere ganger før de finner noe mer langsiktig og relevant for egen kompetanse og erfaring. Andre igjen har ikke kommet seg ut av arbeidssøkerprosessen og mottar sosialstønad. Informantene som ikke har jobb synes det er demotiverende å være avhengig av sosialstønad og at de ikke hadde forventet at de ville trenge det. Disse informantene forteller at de ønsker å bidra, og de vil ikke være med på å gi innvandrere et «dårlig rykte» ved å ikke bidra i arbeidslivet.

Innad i en familie kommer man ofte inn i arbeidslivet til ulik tid. Det er ikke uvanlig at én person har fokusert på å søke jobb mens partner har tatt vare på barn eller oppsøkt studiemuligheter. En slik situasjon kan være både ønskelig og gunstig på sikt, men kan by på økonomiske utfordringer. Flere oppgir at den første perioden som arbeidstagere har vært økonomisk vanskeligere enn perioden som student, enten på universitet eller i introduksjonsprogram.

Flyktningene i utvalget forteller stort sett at de har brukt en del lenger tid på å få fast jobb enn andre arbeidsinnvandrere – selv etter fullført introduksjonsprogram. For flyktningene er arbeidssøkerreisen kun ett utsnitt av en større brukerreise som strekker seg over flere år og det er flere ting som opptar livene deres enn jobb og jobbsøking. Flyktningene har, som gruppe, også lavere eller mer fragmentert utdanning og har gjerne flere års opphold fra arbeidslivet grunnet

flukt. Mange må investere tid og penger i å tilegne seg erfaring for å gjøre opp for tiden de har brukt på å komme seg til Norge og gjennom de stegene som inngår i de øvrige brukerreisene.

Jobben som sosial arena

Informantene som har fått seg jobb, forteller at arbeidsplassen er en helt ny sosial arena. Mange informanter forteller at det er gjennom jobben at de har lært mest norsk og fått best kontakt med nordmenn, to mål som står høyt hos arbeidssøkerne.

Lære om rettigheter som arbeidstaker

Et stort flertall av informantene som har fått jobb oppgir at de har fått god innføring i hvilke rettigheter de har som arbeidstaker og hvordan forholde seg til arbeidsgiver. Noen har fått denne informasjonen gjennom NAV eller andre offentlige instanser der de har en kontaktperson, mens andre oppgir at de har fått denne informasjonen på arbeidsplassen. Noen har kommet i kontakt med en fagforening og har lært som sine rettigheter gjennom dem. Det er mange som oppgir at de har blitt overrasket over hvor mye respekt arbeidsplassen har for de rettighetene og hvor likestilt man er med sjefene sine. Informanter som har vært i introduksjonsprogram har ofte vært innom denne tematikken under introduksjonsprogrammet.

Samtidig som informantene opplever at de har mange rettigheter som arbeidstaker og at arbeidsgiver respekterer dette, er det også noen som forteller at det er vanlig for nye i Norge å gi ekstra innsats i de jobbene de får og at dette fort blir utnyttet. Informanter som jobber på arbeidsplasser der det er en betydelig andel nye innvandrere, forteller for eksempel at det som regel er de som melder seg frivillige til å ta ekstra skift, jobbe i helgene, osv. mens norske ansatte ikke vil. Det er flere som har forklart at det blir en intern kultur som kan oppleves som diskriminerende.

Bolig

De aller fleste av de som inngår i denne undersøkelsen har bodd en periode i kommunal bolig. Et viktig mål i arbeidssøkerens reise er å komme inn i det private boligmarkedet. Informantene håper at de etter noen år kan kjøpe egen bolig. Flere av informantene som har leid bolig privat eller kjøpt sin egen bolig, har fått bistand gjennom bostøtte eller startlån.

Haidar og kona ønsker å kjøpe sin egen bolig ettersom begge har fått seg jobb. Den største utfordringen deres er knyttet til egenkapital, fordi de er unge og fordi flukten fra hjemlandet har kostet dem alt de eier. Haidar og kona har fått en avtale med kommunens boligsosiale kontor, og håper de kan gi dem startlån og/eller bostøtte til å finansiere bolig. De har også hørt at noen venner fikk tilbud om å kjøpe den kommunale boligen de har leid.

UTFORDRINGER OG MULIGHETER

Arbeidssøking er en reise som de aller fleste går gjennom som ny i Norge og rommer derfor et bredt spekter av mennesker. Noen kommer til Norge allerede med en jobb og et nettverk, lærer seg norsk i løpet av kort tid og er like etablert som enhver som er født og oppvokst her innen få år. Andre kommer som asylsøkere etter flere år som flyktning, med svært lite utdanning og ingen relasjoner i Norge – for dem kan arbeidssøkerreisen bli et langt prosjekt. De fleste befinner seg et sted imellom.

I det følgende tar vi for oss de viktigste utfordringene og mulighetene knyttet til det å være utenlandsk arbeidssøker i Norge. Disse er basert på intervjuer med personer som har kommet til Norge av en rekke årsaker, men den største gruppen er de som har flyktet fra hjemlandet sitt og endt opp i Norge av alle andre grunner enn jobb.

Mer arbeidsrettet norskopplæring

Utenlandske arbeidssøkere opplever norsk språk som en stor barriere for deltakelse i arbeidslivet. Selv etter introduksjonsprogram eller et par år med høyere utdanning, er det svært få av informantene som har tilegnet seg norskferdigheter som kan regnes som flytende. Det er flere som etterspør endringer i hvordan norskundervisningen gjennomføres slik at den blir mer arbeidsrettet, inkludert:

- Norskundervisning som i større grad er rettet mot et profesjonelt og/eller akademisk språk. Dette oppleves som nødvendig for å kunne delta på andre arenaer og lære seg språk utenom klasserommet.
- Inndeling av klasser etter utdannings- og kompetansenivå. Det er mange som er misfornøyd med at undervisningen er lik for alle deltagerne, uavhengig av hvor mye utdanning de har fra før eller hvor raskt de lærer norsk.

Fokus på formell kvalifisering

Mange opplever at de kvalifikasjonene og den medbrakte kompetansen deres ikke har den samme verdien i Norge som den har hatt i hjemlandet. Det gjelder særlig jobber som krever en form for sertifisering på grunnlag av godkjente studier eller erfaring, men er også svært relevant i tekniske yrker der den etterspurte spesialkompetansen er annerledes.

Det er viktig å gi god og riktig informasjon om dette, for å forventningsstyre arbeidsinnvandrere. Det er også viktig å få god hjelp til å søke godkjenning og starte et løp som gjør det mulig å bygge på utdanning slik at den kan brukes i Norge.

Personer som ikke har formell kvalifisering fra før, ikke dokumenter på dette eller som ikke får godkjent utdanningen sin, bør få informasjon og veiledning om hvilke muligheter de har til å omskolere seg og skaffe formelle kvalifikasjoner som kreves av norske arbeidsgivere.

Utvide arbeidsrettede programmer for innvandrere

Ett av de mest populære tiltakene blant kvinnelige arbeidssøkere er «Jobbsjansen», et tiltak rettet mot innvandrerkvinner som har behov for grunnleggende kvalifisering. Andre tilsvarende tiltak inkluderer teknologirettede kompetansekurs og praksisplass i større bedrifter. For noen handler det om å tilegne seg grunnleggende kvalifikasjoner, mens for andre er det viktig å kunne benytte de kvalifikasjonene de har fra hjemlandet.

Å utvide programmer rettet direkte mot jobbsøkere, inkludert praksisplass, kompetansehevende kurs og tilgang på veiledere i jobbsøkerprosessen kunne sørget for at flere både benytter jobbsøkerperioden på å bli mer attraktive kandidater og at flere får muligheten til å fortsette karrierer som de har forlatt for å komme til Norge.